

Lidové stavby známé neznámé

Zlínský kraj - Zlínsko

Kolektiv autorů Slováckého muzea

Lidové stavby známé neznámé

Zlínský kraj – Zlínsko

Olga Floriánová, Jan Kačer, Věra Kovářů,
Jaroslav Novosad, Alena Prudká, Jana Spathová

SLOVÁCKÉ MUZEUM V UHERSKÉM HRADIŠTI

Recenzovala:

Mgr. Jitka Matuszková Ph.D.

SLOVÁCKÉ
MUZEUM
V UHERSKÉM
HRADIŠTI

Slovácké muzeum v Uherském Hradišti,
příspěvková organizace Zlínského kraje

Zlínský kraj

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVISŤE
V KROMĚŘÍŽI

© Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, příspěvková organizace

Úvod

Tato publikace vznikla na základě terénního výzkumu současné podoby původního vesnického stavitelství ve Zlínském kraji, prováděného Slováckým muzeem v Uherském Hradišti v rámci několikaletého grantového úkolu Ministerstva kultury České republiky *Identifikace a dokumentace tradičního lidového stavitelství ve Zlínském kraji*. Tento výzkum je realizován po jednotlivých okresech, každý rok je takto zdokumentován jeden okres Zlínského kraje. V roce 2007 to byl okres Uherské Hradiště, v roce 2008 okres Zlín, v letošním roce okres Vsetín a v následujícím roce 2010 okres Kroměříž. Z materiálu tohoto výzkumu vycházejí publikace *Lidové stavby známé neznámé*, které prezentují současnou situaci místního lidového stavitelství v jednotlivých obcích daných okresů. V minulém roce publikace představila stavební kulturu sídel v okrese Uherské Hradišti, v letošním roce představí lidové stavby z obcí okresu Zlín. Cílem těchto snah je upozornit všechny zainteresované subjekty, především obecní úřady a majitele nemovitostí, na hodnoty dochovaných objektů tradičního lidového stavitelství. Některé z nich požívají památkové ochrany, ale je to jen malý zlomek z celkového počtu staveb, které by si rovněž zasloužily, aby zůstaly zachovány ve svém původním stavu jako významné kulturní dědictví regionálního vesnického stavitelství. Přes značnou míru přestaveb a modernizací se v obcích Zlínského kraje zachoval značný počet lidových objektů – usedlostí, domkářských stavení, hospodářských staveb (stodol, seníků, sklepů, sušíren na ovoce, chlévů a podobně), sakrálních objektů a dalších typů tradičních lidových staveb, které si ve větší či menší míře podržely znaky původního lidového stavitelství. Jejich počet se však rychle snižuje, lidové stavby mizí z vesnických sídel doslova ze dne na den. Odborné instituce zabývající se tradiční lidovou kulturou si velmi dobře uvědomují potřebu zachovat hodnotné objekty původního vesnického stavitelství pro budoucí generace a pro udržení charakteristického rázu místních sídel. Tato publikace chce proto na kvality těchto staveb upozornit, a podnítit a motivovat tak k jejich záchraně a péči o ně.

Již třetí rok se proto tým badatelů - etnografů a architektů, odborníků na lidové stavitelství snaží, aby zaznamenal současný stav vesnic na východní Moravě. Je obecně známá dlouholetá situace našich vesnic, které ztrácí svoji tvář a původní venkovské stavby nahrazují nové domy, mnohdy podle cizích, zahraničních vzorů. Tyto novostavby nebo přestavby starších domů velmi často rozrušují nejen svoji novou podobou, ale také umístěním sídelní charakter obce. Tradiční domy ztrácí svoji kontinuitu s okolím. Původní zástavba, která měla svůj historický a estetický význam, je znevažována, domy jsou zanedbávány a někdy také opuštěny. S ohledem na mizející svět lidového stavitelství jihovýchodní Moravy rozhodli se představitelé Zlínského kraje a ředitel Slováckého muzea v Uherském Hradišti pro realizaci výzkumu současného stavu zástavby vesnic a provedení fotografické dokumentace hodnotných dokladů stavební kultury minulosti a podle možnosti také zaměření vybraných nemovitostí. Výsledky výzkumu a dokumentace nachází svoje místo v archivu Slováckého muzea.

Každá obec je jako sídelní jednotka dokumentována podrobně i se zdůvodněním návrhů na záchranu vybraných objektů. Přestože se pozornost soustřeďuje především na vyhledávání a dokumentování těch stavebních objektů, které nejsou uvedeny v ústředním seznamu nemovitých kulturních památek, všímá si výzkum i staveb památkově chráněných. Péče o ně je především povinností vlastníků a po odborné stránce povinností pracovišť státní památkové péče. Také dohled samosprávy obcí a úsilí občanů má směřovat k podpoře záchrany a dobrého stavu památky. Vedle prohlášených památek lidového stavitelství se v četných sídlech nacházejí další významné doklady vývoje lidové architektury v minulosti zatím nepovšimnuté a málo známé, avšak ukrývající mimořádné typologické a estetické rysy.

Tyto skutečnosti ovlivnily rozhodnutí Zlínského kraje a Slovákého muzea zveřejnit formou publikace výsledky terénních výzkumů podle zpracovaných okresů. Zároveň se touto formou zmiňují vybrané vesnické domy, jimž by měla být z hlediska občanů, obecní samosprávy i státu věnována pozornost. Význačné domy je možné chránit jako místní památky a věnovat jim péči z hlediska programu obecního zastupitelstva. Jinou možností je podat návrh na památkovou ochranu a zápis nemovitosti do Státního seznamu nemovitých kulturních památek. Návrh může podat každý občan nebo organizace, a to Ministerstvu kultury České republiky. Ministerstvo kultury zahájí řízení, v němž bude mimo odborná pracoviště památkové péče osloven rovněž vlastník nemovitosti se žádostí o vyjádření k návrhu. Veškerou odbornou dokumentací je pověřeno regionální pracoviště Národního památkového ústavu. Pro Zlínský kraj se nachází v Kroměříži. Jestliže bude stavení prohlášeno za památku, má vlastník možnost žádat o finanční příspěvek na údržbu a obnovu ohrožených částí objektu, především na střechu a statiku. Finanční podpora může být poskytnuta buď z fondu Ministerstva kultury ČR, nebo, v odůvodněných případech, z prostředků Zlínského kraje. Mimořádně významným počinem Rady Zlínského kraje a odboru kultury a památkové péče Zlínského kraje se v této oblasti stalo vyhlášení soutěže *Lidová stavba roku*. Odborná komise zhodnotí vyvinuté úsilí i přístup k obnově a udělí uznání. V roce 2009 se stavbou roku stala usedlost čp. 6 v Komni, jejíž citlivou a velice dobře provedenou opravu zajistila místní obecní samospráva.

Publikace *Lidové stavby známé neznámé. Zlínský kraj – Zlínsko* chce k takovým počínům záchrany lidových staveb motivovat a předložit obcím samosprávám, pověřeným úřadům, vlastníkům nemovitostí i celé veřejnosti, které zájem o uchování kulturního dědictví není lhostejný, doklady historických a estetických hodnot ukrytých v odkazu venkovských tvůrců.

Věra Kovářů a Olga Floriánová

Biskupice

Stavení za obecním úřadem

Biskupice leží na severozápadním okraji Vizovických vrchů. Kopcovitý a hornatý charakter krajiny přímo ovlivňoval způsob osídlení. V údolí, které bylo ze všech stran obklopeno lesními porosty a kterým protéká Černý potok, vznikla obec s volným zastavěním, která se postupným růstem počtu obyvatel přestavěla na vesnici ulicového typu. Původní charakter zástavby byl posléze potlačován novými stavbami se snahou o poměštění architektury na straně jedné a chátráním stavebního fondu na straně druhé. O urbanistických a architektonických kvalitách původní architektury však není pochyb. Přesto, že Biskupice patří k nejstarším sídlům na Moravě, z původní architektury se dochovalo do současnosti jen velmi málo objektů. Charakteristickým prvkem obce je řadový způsob zástavby podél komunikace. Zástavba je většinou nízkopodlažní, tvořená z velké části původními zemědělskými usedlostmi s hospodářským zázemím (dnes vesměs přestavěnými a upravenými, ojediněle zachované roubené stodoly), dále pak novějšími rodinnými domky izolovanými (tj. samostatně stojícími), řadovými a případně dvojdomky. Mnoho domů je stavebně upravených, okna zvětšená, podle střešních oken lze usuzovat na přeměnu půdního prostoru na obytné účely. Dřevěná okna jsou už jen ojediněle uchována. Nejstarším stavebním materiálem byla nepálená cihla, později se obytné i hospodářské objekty stavěly z pálených cihel. Ve dvoře a humnech bývalých usedlostí jsou dosud zachovány v řadě případů hospodářské stavby (komory, chlévy, kůlny, stodoly). Za pozornost stojí zejména roubené stodoly, které se nacházejí např. u čp. 59, 65, 198, naproti čp. 74, 149 a 214 a zděné stodoly pak u čp. 74 a 32. Tyto stodoly jsou vesměs ve špatném stavebně technickém stavu.

K nejzajímavějším dokladům původního stavitelství patří bezesporu samostatně stojící, štítově orientované stavení za obecním úřadem, hospodářský trakt cca z 20. let 20. století. Obytný trakt je starší, současní majitelé využívají objekt k rekreačnímu bydlení. Na objektu probíhá rekonstrukce a je v dobrém stavebně technickém stavu. Obytná část je obdélná. Dům postaven převážně z nepálené cihly, sokl kamenný. Na všech částech sedlová střecha, krytá betonovou krytinou, štít vyplněn dřevěným bedněním. Fasáda obytné části hladká, omítaná, bílená, bez zvýrazněného soklu, okenní a dveřní otvory jsou dřevěné, okna původní, výrazově kvalitní, šestitabulková, kastlová.

(JS)

Roubená stodola v obci

Bohuslavice nad Vlárí

Stavení čp. 73

Bohuslavice nad Vlárí se rozprostírají v malebném údolí mezi vrchy Bílých Karpat, kolem říčky Vlára. Řeka Vlára a její linii sledující železniční trať Vlára protínají vesnici na dvě části. Zástavba se vine po obou stranách podél řeky a v dalších ulicích, které stoupají do obou protilehlých svahů nad údolím a stávají se zde méně pravidelnými. Centrum obce představuje nepravidelně rozšířená část ulice, kde je situován obecní úřad s hasičskou zbrojnicí, kostel Panny Marie Ustavičné Pomoci z roku 1942 a památník padlým v první světové válce. Za obecním úřadem se ulice rozšiřuje do slzovitého tvaru s travnatým povrchem, uprostřed něhož stojí barokní kamenná plastika sv. Floriána.

Národopisně se podle typů tradičního stavitelství řadí Bohuslavice k oblasti luhačovického Zálesí. V jeho architektonické skladbě však již v absolutní míře převládá novodobá zástavba. Jen ojediněle se zachovalo několik staveb původního vesnického stavitelství, většinou štítově orientovaných. Mnohé však jsou poznamenány chalupářskými úpravami. K nejlépe zachovaným patří štítově orientovaná usedlost čp. 73 stojící na konci ulicové zástavby, u řeky Vlára. Usedlost nese rysy původu z první poloviny 20. století. Je obdélného půdorysu se štítovou stranou otočenou k uliční komunikaci. V zadní části dvora, za obytným domem, je podélně situovaná polopatrová stodola, vybudovaná z kombinovaného materiálu. Levé nároží je tvořeno nepálenými cihlami, na které navazuje rámová konstrukce, jež je částečně vyplněna deskovou výplní vkládanou do drážek a částečně deskami pobitá. Předsazená kůlna navazující na přední stěnu stodoly vytváří půdorys stavby v podobě písmene L. Stodola s obytným domem vytvářejí do ulice otevřený dvorový prostor. Štítové průčelí obytné stavby představují dvě vedle sebe vsazená okna s rámy tvořícími tvar písmene T. Štít je deskový s dvěma větracími otvory vyřezanými do podoby trojlístků. Vchod do usedlosti je umístěn v podélné straně domu. Za obytnou částí následuje chlév se samostatným vstupem ze dvora. Usedlost je nyní neobývaná, zasloužila by si, aby jako jedna z posledních památek místního stavitelství, zůstala zachována pro další generace. K nim lze dále zařadit i stavení čp. 25 a podélně orientované stavení čp. 70. Ve větší míře zůstaly v obci zachovány hospodářské objekty – stodoly dřevěné – deskové i zděné z pálených cihel s deskovými výplněmi. Z drobných sakrálních objektů patří k nejhodnotnějším, spolu se sochou sv. Floriána, kamenný kříž z roku 1866 s bohatou reliéfní výzdobou.

(OF)

Bohuslavice u Zlína

Stavení čp. 94

V údolí potoka Březnice nedaleko Zlína leží na hlavním komunikačním spoji mezi Zlínem a Uherským Hradištěm vesnice Bohuslavice u Zlína. Údolí je sevřeno kopcovitým terénem, a tak usedlosti a domy jsou umístěny po obou březích Březnického potoka, který určuje podobu sídla rozkládající se jak v povodí, tak i na stráních zvedajících se strmě nad údolím. Forma sídla pocházejícího z poloviny 14. století je řadová. Výrazně protáhlého tvaru. Jde o tradiční zemědělskou obec, v níž se do současnosti udržely četné domy na tradičním obdélníkovém půdorysu situované převážně v blízkosti důležité a výrazně užívané komunikace. Ve středu obce v blízkosti administrativního centra byl vybudován moderní kostel na místě pánence, která nesla rysy z 19. století. Původně byla obec přiřazena do Březnice, s níž mají Bohuslavice mnoho společných rysů, alespoň pokud jde o stavby. Ve středu vsi se rovněž nacházejí početné selské usedlosti nejen v údolním položení, ale také na vrstevnicích. Jejich orientace, stejně jako u domkářských nebo chalupnických obydlí, je štítová a zčásti podélná, okapová.

Poměrně hojné reliktů původních usedlostí sestávají z obytné části s jizbou, síní a komorou, a z části hospodářské, hákově připojené nebo samostatně postavené v třístranné nebo nepravidelné formě dvora. Stáj a chlév, chlévky pro prasata a samostatná stodola případně samostatná komora tvoří jeden hospodářský celek, většinou neohrazený nebo oplocený pouze částečně.

Tradiční domy se samostatnou nebo připojenou patrovou komorou jsou přízemní se sedlovou střechou krytou pálenou krytinou. Stavební materiál a konstrukce odpovídají u nejstarších domů z minulých století, především 19. a počátku 20. století, obecně užívaným přírodním materiálům z místních zdrojů. Patří k nim hlína z místních hliníků, dřevo z listnatých i jehličnatých stromů, proutí, na něž bylo povodí Březnice bohaté, a sláma. Slámu na přikrytí střechy a nepálené cihly zpracovávali stavebníci podomácku. Trvanlivost hlíny je patrná na nejstarších usedlostech. Jde převážně o neobydlené statky, využívané pouze ke skladovacím nebo také po malých úpravách k obytným účelům. Mnohé slouží k umístění domácích zvířat.

Usedlost čp. 8 v blízkosti kostela, i přes neudržovaný stav, zasluhuje zachování a památkovou ochranu.

(VK)

Bratřejov

Jádro obce podél hlavní komunikace se řadí k typu řadové vsi, jejíž hlavní urbanizační osa se rozvinula v široce rozevřeném údolí mezi potokem Bratřejovka a severovýchodními svahy vrchu Klášťov. Původní historická zástavba obce se skládala ze zemědělských usedlostí situovaných na obou březích drobného potoka – levostranného přítoku Bratřejovky.

Komora u domu čp. 27

Tradiční zemědělské usedlosti situované podél hlavních komunikací jsou úhlově orientované s obytným domem situovaným okapově ke komunikaci a s kolmou hospodářskou částí ve dvoře. Dalším typem je obytný dům postavený k přílehlé komunikaci štítově s obytnou částí do ulice, s chlévem za domem, komorou ve dvoře a úhlově orientovanou samostatně stojící stodolou. V obci jsou ojediněle dochovány původní roubené domy – okapově orientovaná chalupa čp. 35 a štítově orientovaná chalupa čp. 27. Toto stavení je součástí poměrně intaktně dochovaného areálu roubeného obytného domu s novodobě chalupářsky adaptovaným zděným chlévem s dřevěnou stodolou v odsunutě poloze ve svahu v humně. Konstrukčně se chalupa čp. 27 skládá ze dvou částí. Obytná část je roubená. Ze vstupní síně je vpravo vstup do obytné jizby, rovněž je pak vchod do kuchyně. V síni bývalo příkré žebříkové schodiště na půdu. Kuchyně je vytápěna novodobými kamny, součástí komína je dosud zachovaná původní chlebová pec. Ve světnici se nacházejí kachlová kamna. Okna ve světnici jsou dřevěná kastlová s horním výklopným dílem, byla osazena kolem roku 1958. Stropy všech obytných místností jsou dřevěné trémové s horním záklopem, v kuchyni je strop plochý, omítnutý. Komora a chlév, který navazuje na obytnou část, je zděný z kamene, dělicí štítová zeď mezi obytnou částí a hospodářskou částí je z nepálených cihel. Strop je dřevěný trémový. V zahradě za roubenou stodolou stojí roubená sušárna, která byla naposled v provozu v 60. letech 20. století. Tato je dnes již ve velmi špatném technickém stavu. Další intaktní součástí areálu je roubená patrová komora na zděném sklepe ve dvoře. Jako střešní krytina všech objektů v areálu je keramická pálená taška.

Dalším autenticky dochovaným objektem tradičního lidového stavitelství je roubený dům čp. 84. Jedná se o trojdílný dům komorového typu se samostatným chlévem, který je zaznamenán na císařském otisku stabilního katastru z roku 1829. V roce 1928 byla roubenou přístavbou radikálně zvětšena kuchyně, ze které se takto stala prakticky další obytná místnost. Obytný dům tím získal unikátní půdorysný tvar písmene T. Nejhonosnější místností domu je světnice s vysokým dřevěným trémovým stropem s horním záklopem, tato místnost má čtyři okna. Součástí areálu domu je roubený chlév situovaný hákově k obytnému domu, zděný sklep ve svahu přes dvůr a rozlehlá roubená stodola před domem, jejíž umístění vychází z dané konfigurace terénu.

V obci je dochováno několik původních zděných domů včetně stodol – např. čp. 84 a 138. U domu čp. 157 se v zahradě nachází intaktně dochovaná roubená stodola. Ve dvorech novodobě přestavěných domů je dosud celá řada sloupkových či pilířových stodol, výjimečně i s chlévem zděným z kamene – např. u čp. 239.

(JN)

Brumov-Bylnice

Městečko Brumov-Bylnice se nachází u hranice se Slovenskou republikou, v dlouhém údolí mezi hřebeny Bílých Karpat v oblasti Vlárského průsmyku. Zástavba se rozkládá kolem říčky, hlavně se však soustřeďuje kolem průběžné dálkové silnice i bočních komunikací. Z údolní, nížinné polohy se rozvíjí do strmých bočních svahů

Řada štítových objektů na náměstí v Brumově, již stavebně upravovaných

v Brumově a do ulic v rozšířené údolní poloze části Bylnice. Městečko vzniklo sloučením obou lokalit – Brumova a Bylnice. Charakter jejich architektonické skladby je obdobný, tvoří ji převážně štítově orientovaná stavení. Odlišná je urbanistická skladba. Bylnici představuje silnicová zástavba vedoucí kolem hlavního silničního tahu na Brumov a Valašské Klobouky směrem na sever a k hraničnímu Vlárskému průsmyku ve směru východním. Na této straně se také více rozšiřuje do dalších ulic a na okrajích obce i několika domkářských stavení. Za centrum obce lze považovat střed zástavby u hlavní silnice, kde dominuje prostoru zděná zvonice a jsou zde soustředěny místní drobné prodejny. K sídlu patří také několik samot – pasek v poměrně vzdálených hornatých lokalitách nad obcí. Bylnici vede důležitá železniční trať Vlára. Střed Brumova tvoří pravidelná čtvercová náves, která si udržela historický ráz a je vyhlášena městskou památkovou zónou, od ní se zvedá do obou stran ve svahu ostatní, méně pravidelná zástavba a jiná lemují průjezdnou silnici, a je provázána s částí Bylnice. Výraznou dominantou města na kopci nad náměstím je brumovský hrad, na vrchu protějščího svahu tvoří menší dominantu kaple sv. Anny a bokem náměstí kostel sv. Václava s přilehlým hřbitovem. K významným veřejným stavbám lze přiřadit historickou budovu pivovaru.

Většina objektů místního lidového stavitelství má obdobný charakter v části Brumov i Bylnice, je poznamenána přestavbami. Ty které se dochovaly v původní podobě pochází z první poloviny 20. století, a nejsou v příliš dobrém stavebně technickém stavu. Charakterizuje je převážně štítová orientace domů s obytnou částí v přední části a hospodářskou částí v zadním traktu, pod společnou střechou. Na konci dvorů stávaly podélně orientované stodoly, obvykle kamenné. Tradiční roubená stavení se již prakticky

Okapově orientované domy čp. 163 a 164 a zvonice v Bilnici

nezachovala, kromě chalupy čp. 310 v Bylnici, postavené však až po druhé světové válce. Spíše ojediněle se dochovaly dřevěné hospodářské stavby ve dvorech domů. Tradiční ráz si podrželo stavení čp. 74 na pasekách, ostatní usedlosti zde zachovávají tradiční uspořádání dvora s hospodářskými stavbami. Ke stavbám, které si zachovaly do určité míry znaky původního stavitelství lze zařadit v Bylnici čp. 40, 41, 42, 48, 34, 15, 202, 193, 215, stavení ve dvoře čp. 208, čp. 198, štítové domy čp. 154, 153, 150 a další štítové domy poznamenané však modernizacemi. Velmi dobře se zachovaly výjimečně okapově orientovaná stavení čp. 163 a 164. V Brumově se nejvíce původních štítových, i když modernizovaných staveb nachází na náměstí, např. čp. 937, 933, 931, 937, 920, 930, 877, 988, 997, 996, 947a mimo náměstí např. 877, 970 a zvláště čp. 846. Z hospodářských objektů patří k nejzajímavějším roubená stodola vedle čp. 201 a na pasekách roubený objekt bez čp. vedle čp. 251. Město je bohaté také sakrálními památkami – památkově chráněnými sochami svatých, (hlavně v Brumově), dřevěnými kříži, kapličkami.

(OF)

Štítové stavení čp. 154 v Bylnici

Březnice

Březnice, vzdálená od Zlína pouze 5 km, původně součást Zlínského panství a posléze města, patří dnes k největším obcím na Zlínsku. Z krajinného hlediska se nachází v kopcovitém terénu v hlubokém údolí vyhloubeným říčkou Březnicí. Potok protéká celou obcí směrem k Bohuslavicím a Uherskému Hradišti, a ovlivňuje sídelní formu, která je řadová a vine se pod prudkými stráněmi, nebo na jejich vrstevnici.

Patrová zděná a starší roubená komora u usedlosti čp. 21

Urbanistický obraz zástavby je s ohledem na velikost obce zčásti nepravidelný, ale také zčásti hromadný, se snahou o vyplňování volných ploch novou zástavbou z posledních desetiletí. Usedlosti se ve volném, nepravidelném uspořádání vinou podél potoka, který spolu s malými přítoky tvoří základ sídelní formy. Důležitou roli hraje rovněž místní komunikace, to znamená původní cesta ke kostelu a hřbitovu, což lze chápat jako přirozený návěsní prostor. Obec má kostel gotického původu a v jeho blízkosti je vybudován hřbitov. Na řece byl rovněž rozsáhlý mlýn zlikvidovaný v nedávné době jako překážka v komunikaci.

Nejstarší zástavba se nachází od západní hranice vsi a vede až ke kostelu, takže historické jádro je značně rozsáhlé a kupodivu urbanistická skladba a doklady starší vývojové fáze zůstaly zčásti zachovány. Změny v urbanistické skladbě postihly část obce při nové silnici, kde jsou vystavěny rodinné domy – vily s rozsáhlými oplocenými pozemky a dále nová výstavba rodinných domů v blízkosti kostela a při cestě na Kudlov.

Tradiční obytné stavby jsou v několika lokalitách a základních podobách dochovány. Patří k nim především usedlost čp. 21, ale také další méně výrazné typy, stejně jako nepravidelná zástavba vesnice. Takové znaky nese rovněž dvůr, kde základním pilířem je obytný dům, často pod společnou střechou s chlévem, dále stodola a patrová komora vytváří celek s výrazně volným uspořádáním. Vedle tohoto typu dvora tvoří sousedství usedlosti s hákovým půdorysem nebo chalupy jednotraktové. Vzhledem k otevřenosti dvora bylo snadné projít do humna, zvláště když cesty do polí a luk vedly středem dvora usedlosti

(čp. 21). V humně pak stály další stavby - výměnek, stodola, sušárna ovoce a podobně. Obytné domy jsou z velké části štítově orientované, i když jejich delší strana je obrácena ke komunikaci. Okna jsou většinou orientována k východu. Okapová orientace je dána mladší výstavbou, nebo volbou stavebního místa. Tradiční domy jsou přízemní, jen samostatné komory a některé stavebně upravené domy jsou dvoupodlažní či podsklepené. Stavebním materiálem a konstrukcí jsou nejstarší usedlosti svázány s přírodními materiály, především hlinou, dřevem z místních porostů, proutím a slámou. V popisech Františka Bartoše jsou zmiňovány staré technologické postupy vztahující se k 19. století. Je to především roubení stěn a jejich omazávání hliněným mazem, nebo hliněné stěny dusané či vystavěné z nepálených cihel. Tento stavební materiál, kdy kámen a hlína je spojována hlinou, ať již *nasucho* nebo hliněnou mazaninou či maltou, se nachází dosud na značném množství budov, které byly různě stavebně modernizovány. Střecha je převážně sedlová. Došková krytina, vzpomínána informátory, je dochována ve vyobrazeních a fotodokumentaci. Na začátku 20. století se začal uplatňovat šedý eternit, ale také břidlicová šablona a posléze betonové krytiny. Krovky a štíty u tradičního domu jsou dřevěné, ručně zpracované.

Okenní otvory najdeme různých typů od šestitabulkových až po třídílná a plastová, která nevhodně nahrazují původní dřevěná okna. Dřevěné dveře odborně truhlářsky provedené se často mění za dveře plastové, které negativně ovlivňují vzhled domu. Oplocení je minimální. Až poslední desítky let dochází k uzavření pozemku většinou nízkým dřevěným oplocením nebo častěji drátěným plotivem.

Usedlost čp. 21 je situována ve střední části obce Březnice při přítoku říčky Březnice. Forma dvora je volná. Dvorem probíhá vozová cesta, která původně vedla do záhumní a polí majitele usedlosti. Tu tvoří obytný dům, k němuž pod společnou střechou byly v jednotraktové formě připojeny chlévy. Ty jsou v současné době upraveny k obytným účelům. V sousedství chléva bylo otevřené hnojiště odstraněné, když byl dům upraven k rekreačním účelům kolem roku 1990. Proti obytnému domu je umístěna patrová komora a na ni napojený sklep směřující k vodnímu toku. Je téměř spojená s otevřenou prkennou kůlnou. Na zatrávněném dvoře stojí další rozložitá patrová komora.

K usedlosti patřil výměnek, postavený u vozové cesty do polí na konci dvora, a sušárna. Oba tyto objekty byly, přestože usedlost je zapsána v Ústředním seznamu kulturních památek, nelegálním rozhodnutím Městského úřadu v tehdejší Gottwaldově-Zlíně odstraněny a na místě postaven v těsné blízkosti ostatních památkových objektů nový rodinný dům. Obytný dům čp. 29 je štítem orientován k východní straně a k cestě do humen. K silnici je natočen dlouhou frontou. Půdorys obytného domu je trojdílný, komorového typu se vstupní síní, v níž je vyděleno topeniště - otevřené ohniště se širokým komínem a s *čelustěmi* do jizbových kamen. Základní surovinou pro vybudování domu byla nepálená cihla. Dále je to tvrdé a měkké dřevo uplatněné na samostatné patrové komoře a ostatních částech usedlosti. Dále je to břidlicová krytina a soudobé krytiny. V obci se ještě nachází několik roubených stodol nebo alespoň jejich relikty. Stodoly jsou převážně obdélníkového tvaru, příčně průjezdné. Podlahy z udusané hlíny, střechy sedlové, kryté pálenými taškami. Stejněho charakteru jsou rovněž stodoly vybudované z nepálených cihel dosud stojící ve shluku blízko potoka a v usedlostech vybudovaných osaměle ve stráni. Podobná situace je s komorami. Jejich půdorys je čtvercový, původní materiál - dřevo, ustoupilo v 19. století nepálené cihle. Mnohé z komor jsou upraveny k obytným účelům, nebo ponechány postupnému chátrání.

K sakrálním objektům patří kostel sv. Bartoloměje s budovou fary. Kostel má gotické jádro, což je v tomto kraji poměrně vzácné. Zmínky o kostele jsou již z roku 1437. V sousedství kostela byl vybudován hřbitov. V blízkosti kostela se nachází nejstarší rolnické usedlosti. V obci se zachovalo také několik křížů, které nejsou památkově chráněny.

(VK)

Březová

Obec Březová leží v mírné pahorkatině v oblasti severních svahů Vizovické vrchoviny a pod jižními výběžky Hostýnských vrchů. Je rozložena na mírném svažitém terénu západně orientovaném, svažujícím se k údolí řeky Dřevnice, pod přehradní nádrží Slušovice. K obci patří

Štítově orientované stavení čp. 19

osada Nové Dvory položená severozápadně od obce v údolí řeky Dřevnice, pod přehradní nádrží. Březová má formu řadové vsi. Jednotlivé usedlosti jsou volně situovány podél hlavní komunikace. V původní zástavbě v jádru obce byly orientovány štítovou (ve starší zástavbě kolem centra obce ještě krátce po polovině 20. století), ale i okapovou stěnou ke komunikaci. Okolí návsi se školou a obecním úřadem je zahuštěno jednotlivými domy se štítovou orientací. Při zásadnějších přestavbách v poslední třetině 20. století se podoba domů značně změnila, především zvyšováním podstřeší a budováním obytných prostor v podstřešních komorách, přestavbami v hospodářském traktu, v posledních desetiletích i změnou fasád,

proměnou úpravy předzahrádek. Štítová orientace domů se zachovala ojedinelé v centrální části obce. Nejstarší domy ve střední části obce, které nebyly zcela přestavěny, jsou z konce poloviny 19. století, větší část pak z počátku a průběhu 20. století. Návsi dominuje stavba školy z roku 1891 a před ní umístěný pomník obětem 1. světové války se sochou T. G. Masaryka. Kamenný kříž na horním rozcestí při silnici ze Slušovic stojí na místě starého kříže dřevěného.

Štítově orientované domy v centru obce z nejstarší části zástavby jsou jednotraktové, s úzkým podélným dvorem. Na obytný trakt navazují v přímé linii chlévy. Dvůr je uzavřen příčně postavenou stodolou, za níž následuje humno. Jednotraktové, štítově orientované domy mají ve štítové stěně umístěna obvykle dvě okna. Vstup do domu je situován ze dvora v podélné stěně.

Příkladem zachované tradiční architektury je dům č. 19 (z přelomu 19. a 20. stol.) a jeho vnitřní dispozice. Stavba z nepálených cihel na kamenné podezdívce, bíle omítnutá, má ve štítové stěně zachována dvě kastlová okna. Krytinou je pálená taška. Ze vstupní síň se vchází po levé straně do za sebou řazených obytných místností (kuchyně a světnice), naproti vchodu je vstup do hospodářské části - bývalých chlévů (postavených v 50. letech 20. stol. z pálených cihel), dnes přebudovaných na obytné a užitkové prostory. Síň je předělena, vstupuje se z ní na půdu. Usedlost má nevelký dvůr uzavřený stodolou z pálených cihel, která jej odděluje od humna. Část domů s okapovou orientací ve staré části obce má k obytnému traktu hákově připojenou hospodářskou část, dvůr uzavírá těsněji či volněji příčně umístěná stodola. Příkladem je např. dům čp. 20 se zachovanou dispozicí, domy čp. 54, 58. Pokud zůstaly zachovány ojedinelé stodoly, jsou vesměs z pálených cihel. Ve starší zástavbě je převaha střech sedlových, vyskytují se ale i střechy valbové. Krytinu tvoří v převážné většině pálená taška nebo cementová taška, méně se objevuje plech. Na některých starších hospodářských stavbách je užit eternit. U samostatně stojících domů je pozemek ze strany komunikace obvykle oddělen plotem z drátěného pletiva. Je využíván většinou jako květinová zahrádka, u starších domů ojedinelé i jako malá zeleninová zahrádka.

(AP)

Okapově orientovaná usedlost čp. 54

Březůvky

Obec je položena mezi Zlínem a Luhačovicemi. Prostředí, v němž je sídlo položeno je neobyčejně působivé zvládnou krajinou s poměrně výraznými rozdíly vrchů a dolin. Osídlení se vine kolem Březůvského potoka a dalších vodních toků. Okolí je bohaté na lesní porosty, z nichž byl čerpán stavební materiál. Vzhled obce a její stavební podstata je

Zástavba dvorů se stodolami

výrazně ovlivňována prosperitou Zemědělského družstva Mír, které po léta patřilo k vyhlášeným zemědělským podnikům. Tyto skutečnosti se projevují v nové výstavbě i formě sídla. Přes tyto skutečnosti se nachází v řadové formě sídla některé relikty původních zemědělských usedlostí. Častá jsou obydlí domkářů, drobných rolníků, podomáckých prodejců semen koření,

zeleniny a sušeného ovoce i dělníků, zachovaná ve hmotě, materiálu, což jsou nepálené cihly a kámen, půdorysu i detailu. Největší zastoupení mají stavení štítově nebo podélně orientována k toku potoka a v jejichž nepřestavěné podstatě jsou pouze vyměněna okna a dveře. Obytná část je přístupná po schůdcích dveřmi umístěnými ve dvorní stěně.

Na pasekách u Březůvek, ale také v sídle samotném, byla ještě kolem poloviny 20. století stavení roubená v kožichu a jiná vybudovaná z nepálených cihel. K nim náležely samostatné patrové komory vyskytující se také v samém jádru vsi. Dokladem této starší stavební tradice jsou zaměření a vyobrazení stavebního dědictví obce Březůvky v publikaci Antonína Kuriala, *Katalog lidového stavitelství. Okres Zlín, část první*. Nezbytnou součástí velkých statků i domkářských objektů jsou hospodářské stavby. Roubené stodoly patřily ke každému rolnickému stavení. Jejich původ sahá do 19. i 20. století. Místní tesaři dokázali za několik dnů vybudovat stodolu na obdélníkovém půdorysu. Roubení je v nárožích svázáno přeplátováním nebo rybinou. Je rozdělena na tři části se středovým dusaným mlatem a dvěma přístodůlky pro uložení obilí a slámy. Značný počet stodol se výrazně snížil po zimě v roce 2005 - 2006, kdy velké přívaly sněhu svou tíhou prolomily střechy, a zničily tak sedmnáct roubených stodol. V lokalitě Mlýny se nachází soubor roubených staveb, patrový roubený seník a roubená kovárna vybavená původním zařízením. Všechny tyto vzácné doklady si zaslouží zachování na místě nebo přemístění do vyznačeného území za kulturním domem. Z četných suširen v ovocných sadech zůstaly zachovány jen některé relikty.

(VK)

Celkový pohled na harmonicky působící tradiční zástavbu

Dešná

Obec Dešná leží v mírné pahorkatině v zalesněné oblasti severních svahů Vizovické vrchoviny, pod jižními výběžky Hostýnských vrchů. Je situována v úzkém údolí přítoku říčky Všeminky, souběžně s ním prochází silnice z Vizovic do Vsetína. Polovinu katastru pokrývá les, což významně ovlivňuje charakter a vzhled obce. K obci náleží paseky *V Zadkoch*.

Usedlost čp. 3

Dešná má nepravidelnou formu řadové vsi. Jednotlivé usedlosti jsou volně situovány podél potoka a silnice. Nemá přirozenou původní náves, centrem je severozápadní část obce s hostincem (v současnosti zavřeným), obchodem se smíšeným zbožím, nově postaveným objektem obecního úřadu a autobusovou zastávkou. V dolní části obce se soustřeďuje také nová výstavba samostatných rodinných domků.

Stará část zástavby v horní, jihovýchodní části obce, se vine podél potoka a silnice. Domy jsou orientovány okapově, méně se u starších usedlostí objevuje orientace štítová. Nejstarší dochované objekty jsou jednotraktové, na obytnou část navazují v přímé linii chlévy. U několika usedlostí se dochovala původní tradiční roubená architektura.

Roubená stavení využívaná ke stálému bydlení jsou upravována vnitřně i zvnějšku, i když je často patrná snaha majitelů zachovat co nejvíce starších prvků, např. ponechání původních kastlových oken nebo zhotovení jejich replik apod. Příkladem je usedlost čp. 23. Několik dobře zachovaných udržovaných usedlostí slouží k rekreačním účelům. Patří k nim např. jednotraktový okapově orientovaný roubený dům čp. 13, jehož vnější vzhled i vnitřní dispozice zůstaly zachovány, chlévní část byla přebudována na obytný prostor a střecha překryta plechovou krytinou. U některých zachovaných roubených stavení jsou stěny omítnuty vápennými omítkami. Patří k nim např. jednotraktovým štítově orientovaný dům čp. 9, který má ve štítové stěně prolomena dvě kastlová okna, vchod je situován ze dvora v okapové straně. Ze síně je zachován vstup na půdu,

z ní se vchází do dvou obytných místností položených za sebou. Podlahy jsou kryty prkny, strop trémový. K obytné části v přímé linii přiléhá malý chlévní prostor, v jehož stěnách je užito kamene a pálené cihly. Střešní krytinou je pálená taška. V prostoru malého neuzavřeného dvora stojí dřevěná stodola a ve svahu zapuštěný sklep s kamennou čelní stěnou.

Část starých roubených staveb je už neobydlená a neudržovaná. Patří k nim například čp. 4, štítově orientovaná usedlost, v jejímž dvoře stojí roubená patrová komora. Některé staré neobydlené roubené objekty jsou ještě využívány jako skladovací prostory. Takovou usedlostí je například čp. 6, jednotraktová okapově orientovaná roubená stavba se zachovaným vnitřním členěním obytných prostor a nava-zujících chlévů, se zachovanými původními, tesařky zhotovenými dveřmi. Stodoly se dochovaly jen u několika usedlostí. Kamenné sklepy zapuštěné do svahu se zachovaly např. u usedlostí čp. 3, 10 a 11.

Roubený a omítnutý štítově orientovaný dům čp. 9

(AP)

Neobydlená roubená usedlost čp. 4

Divnice

Divnice je nevelkou obcí rozkládající se v kopcovitém terénu kolem jednoho z přítoků říčky Vlárý. Národopisně patří podle charakteru původního vesnického stavitelství do regionu luhačovické Zálesí. Zástavba je pravidelná, s domy stojícími těsně vedle

sebe nebo nedaleko od sebe, soustředěná kolem průchozí a místních komunikací. Uprostřed se zástavba mírně rozšiřuje do trojúhelníkového návěsního prostoru, kde je situována kaple, škola, zastávka autobusu a uprostřed malý parčík se sochou P. Marie – Immaculaty, dalších soch svatých a s památníkem padlých.

Usedlost na návsi čp. 65

V obci se zachoval jen velmi malý počet objektů původního vesnického stavitelství. Tím více by bylo pro obec potřebné si je chránit. Patří k nim především několik dřevěných stodol sloupkové konstrukce v humnech již novodobých rodinných domů a drobné sakrální památky. Několik původních obytných staveb zůstalo zachováno jen ve hmotě, jinak podlehly přestavbám a modernizacím. Představovaly je stavby štítově i okapově orientované, postavené z nepálených cihel. Z hospodářských objektů se nejvíce zachovaly zděné chlévy, jež obvykle navazovaly přímo, v pravém úhlu na obytná stavení. Dále stodoly, nejčastěji dřevěné, sloupkové konstrukce, později i zděné. Stávaly samostatně ve dvoře usedlosti.

K posledním objektům lidového stavitelství, které v Divnici zůstaly zachovány, patří usedlost čp. 65, stojící uprostřed obce, v jejím návěsním prostoru. Stavba je širokého, okapově orientovaného průčelí. Svým stavebním tvaroslovím odráží stavební tendence první poloviny 20. století. Na levém kraji průčelí jsou vsazená dřevěná, dvoukřídlá, kazetově pojatá vrata. Dvířky ve vratech se přes návratí vchází do dvora usedlosti. Ostatní průčelí je tvořeno napravo od vrat vedle sebe vsazenými pěti okny. U čtyřech z nich rámy oken tvoří tvar písmene T. Páté okno je umístěno uprostřed mezi ostatními a je trojdílné, s vrchními větracími tabulkami. Uliční půvab usedlosti dotváří předzahrádka s několika keři a vzrostlými ovocnými stromy poskytujícími v letních dnech příjemný stín. Usedlost zůstala vzácně dochovaná i v zástavbě dvora, interiérovém dispozičním řešení i zařízením. Na obytnou část navazuje do pravého úhlu původní výměnek a na něj dále v jedné ose zděné chlévy. Dvůr uzavírá směrem do zahrady polootevřená sloupková stodola – kůlna. V úhlu mezi chlévy a stodolou je umístěno hnojiště a u něj přistaven dřevěný suchý záchod. Před obytnou částí domu přistavili majitelé do dvora verandu, přes kterou se vchází do kuchyně se zachovalým kachlovým sporákem a nábytkovým vybavením kredencí přibližně ze 40. let 20. století. S kuchyní sousedí ložnice vybavená kachlovými kamny a pseudosecesním nábytkem. Z verandy se samostatným vchodem vstupuje do další světnice. Usedlost dodnes slouží jako domácí hospodářství, díky čemuž zůstala tak dobře zachovaná.

(OF)

Dobrkovice

Dobrkovice leží v přírodní kotlince mezi mírnou pahorkatinou Vizovických vrchů. Svou architektonickou i urbanistickou strukturou náleží do národopisného regionu luhačovické Zálesí. Půdorys obce tvoří pravidelná zástavba téměř okrouhlé, poměrně

Usedlost na návsi čp. 21

široké návsi, jež byla zastavována domkářskými staveními (podél protékajícího potoka), kaplí, hospodou, zvoničkou. Od návsi se do okolního svahovitého terénu rozbíhají ulice. Poměrně sevřená zástavba domů se směrem do vrchu rozvolňuje, přizpůsobuje konfiguraci místního terénu.

V obci zůstala zachovalá urbanistická struktura místní zástavby, která není v zásadě nijak pozměněna. Z původního vesnického stavitelství dosud stojí několik usedlostí, většího počtu jsou hospodářské objekty – stodoly, komory, chlévy i sušárna na ovoce. Tradiční zástavba dvorů zůstává zachována i u mnoha již novodobých či modernizovaných domů. Obytná stavení, především usedlosti na návsi, jsou okapově orientovaná, jen ojediněle na okraji návsi, se vyskytují i domy štítové. Dochované usedlosti odrážejí stavební tendence první poloviny 20. století. Rámy dvou či třídílných oken vytvářejí díky horním podélným větracím tabulkám tvar písmene T. Fasády jsou tvrdé, jednoduché, hladké povrchové úpravy, někdy členěné barevnými či v omítce plasticky provedenými pásy. Některé usedlosti jsou v podstřeší opatřeny větracími otvory půdních polopater. K těmto památkám patří usedlosti na návsi čp. 21, kde za dvorem stojí příčné průjezdná roubená stodola, dále čp. 27 se zděnou patrovou komorou ve dvoře, dá se sem zařadit i čp. 19 či v režném zdivu zbudovaná usedlost čp. 29 se zachovalou sloupkovou stodolou ve dvoře. Velká sloupková stodola uzavírá také dvůr usedlosti čp. 33, jejíž původní vzhled je narušen novým, nevhodně zvoleným typem plastových oken a dveří. K podobným usedlostem s velkou sloupkovou stodolou patří i dochovaná rohová usedlost stavebně propojená s čp. 8. V rohu návsi se krčí jediný štítový dům čp. 17 s nepříliš šťastně

provedenou výměnou původních dělených oken za nečleněná jednokřídlá okna. Dále se dobře dochovalo i domkářské stavení čp. 40 na návsi, v těsné blízkosti potoka, s malým prostorem dvora ohraničeným drobnými dřevěnými hospodářskými objekty. Kromě dalších stodol i nadsklepnicích komor si zaslouží pozornost především roubený objekt, který stojí v poměrně dobrém technickém stavu na konci zahrady domu čp. 42. K velmi hodnotným stavbám v obci patří především roubená zvonice na návsi s datací 1862 na veřeji dveří a vedle ní stojící kříž (kámen v kombinaci s litiinou) s bohatou reliéfní výzdobou, který vyhotovil Václav Minařík, kamenický mistr z Uherského Brodu, v roce 1858. Zajímavé jsou i ostatní drobné sakrální objekty.

Obec Dobrkovice je tedy poměrně bohatá na památky původního vesnického stavitelství, především z jeho poslední vývojové fáze v první polovině 20. století. Zasloužily by si ochranu jako poslední doklady místního lidového stavitelství.

(OF)

Roubená zvonice na návsi

Roubený hospodářský objekt v humnech

Dolní Lhota

Štítové stavení čp. 4

Obec Dolní Lhota leží v mírně zvlněné pahorkatině Vizovických vrchů, v kotlině, kterou protéká Luhačovický potok. Lesní porosty sbíhají do údolí potoka a na některých místech sahají až k zástavbě. Obec měla dříve charakter hromadné vsi, jejíž původní jádro bylo v prostoru křížení cest Zádveřice - Luhačovice a Dolní Lhota – Valašské Klobouky. Postupem času došlo v půdorysu obce k zásadním změnám, takže dnes má obec spíše charakter *ulicovky*. Na jádro obce navazuje novodobá zástavba podél silnice II/492, zejména ve směru na Luhačovice, a silnice III/4921, kde již došlo k prostorovému spojení obcí Dolní Lhota a Sehradice. Obytná zástavba obce nemá žádnou významnější dominantu. Součástí obce je i chatová lokalita Lipská na jihozápadním okraji obce.

Z původní zástavby zůstalo v obci zachováno již jen velmi málo. Mnohé stavby byly zbourány nebo přestavěny, ale některé dosud nesou atributy původního stavitelství. V celkovém architektonickém rázu obce již převládají novodobé stavební tendence, které převažují nad tradičními obytnými stavbami. Většina tradičních interiérů byla radikálně přestavěna a přizpůsobena potřebám moderního bydlení. Současná zástavba tak zásadně potlačila původní charakter obce.

Z hodnotných hospodářských staveb se dochovala např. patrová komora u čp. 4, roubená stodola u čp. 25 a další typově různorodé stodoly. Stavby, u kterých se dochovaly prvky původního stavitelství, jsou usedlosti čp. 4, nadsklepní dům čp. 23 a domkářské stavení čp. 26. Fasáda štítově orientovaného domu čp. 23 nese pozůstatky původní štukatéřské výzdoby – bohatě členěné hlavní a podokenní římsy, plastické rámování oken - šambrány, lisény, plasticky zvýrazněný sokl apod. Z obytných staveb je zajímavou a hodnotnou usedlost čp. 4. Jde o samostatně stojící štítově orientovaný objekt z nepálených cihel se sedlovou střechou krytou betonovou taškou pocházející z přelomu 19. a 20. století. Nad

přízemím je vytvořen bedněný štít. Objekt si zachoval tradiční půdorys i členění. Průčelí tvoří dvě okna ve tvaru písmene T. V podélné části domu ze strany dvora se nacházejí truhlářsky kvalitně vyhotovené dvoukřídlé vstupní dveře s nadsvětlíkem. Fasádu průčelí představuje pasivní hladká plocha, aktivní články - podrovnávka, římsy, lemování oken a dveří, jsou plasticky členěny. Podélné stěny jsou opatřeny stříkanou omítkou. Na obytný trakt navazuje pod jednou střechou hospodářský trakt - bývalé chlévy, přístupné ze dvora. Zápraží před vstupem do domu, vydlážděné plochými kameny, částečně kryje přesah střechy.

Naproti usedlosti přes silnici se nachází štítově orientovaná patrová komora se zbytkem dřevěné pavláčky a štítu, se sedlovou střechou, krytou betonovou taškou a s původními vstupními dveřmi. Jejím zdícím materiálem je nepálená cihla. V zadní části dvora stojí zděná stodola z nepálených cihel se sedlovou střechou krytou pálenou taškou. Stodola je ve špatném stavebně technickém stavu, zdivo vykazuje závažné statické poruchy. Na dvorní část navazuje plynule zahrada se vzrostlými stromy obehnaná dřevěným plotem. V současnosti je dům z uličního exteriéru neudržovaný, stejně tak i patrová komora. Oba objekty vykazují značné poškození (statické poruchy, dožilé omítky). Obytný objekt i patrová komora vyžadují nutně stavební obnovu.

(JS)

Nadsklepní dům čp. 23

Doubravy

Doubravy se rozkládají v kopcovitém údolí mezi výběžky Vizovické vrchoviny. Obcí protéká Kaňovický (resp. Dubravský) potok a Černý potok. Rovinatější partie se nacházejí pouze v úzkých údolních nivách potoků. Kopcovitý a hornatý charakter krajiny přímo ovlivňoval způsob osídlení. Z tohoto hlediska náleží Doubravy k obcím svahového

Zemědělské stavení čp. 57 se sýpkovým patrem

typu. Půdorys obce Doubravy má tvar nepravidelného kříže tvořeného dvěma *ulicovkami* a vybíhajícími bočními větvemi uliček (lokalita Chaloupky). Zástavba má kompaktní charakter a zastavěná část je lemována prstencem zahrad, sadů a záhumnků. Kromě vlastní zástavby se v katastrálním území nacházejí ještě dvě samoty (u Větráku a v Uhliskách).

Obec Doubravy patřila v minulosti z hlediska lidové architektury k nejhodnotnějším ve Zlínském okrese. Po demolicí dvanácti komor na návsi však ztratila větší část této své výlučnosti. Dodnes je zde však zachováno ještě poměrně hodně příkladů lidového stavitelství. Jedná se hlavně o západní, jižní a severní části obce, které si dosud udržují původní urbanistickou stopu s množstvím dochovaných původních hospodářských objektů.

V těchto částech nedošlo k tak výrazným změnám jako např. ve východní. Původní charakter zástavby je stírán jak novými stavbami, tak chátráním tohoto stavebního fondu. Severovýchodní části, které byly poměrně radikálně přestavěny a doplněny novou zástavbou, namnoze nerespektující původní charakter zástavby. Nejhorší zásah byl proveden po zbourání části bývalého panského dvora, na jehož místě byl vystavěn třípodlažní bytový dům. Dřívější panorama Doubrav doznalo největších změn v uplynulých 20-ti letech, kdy došlo k nové výstavbě rodinných domků v lokalitě Končiny a dostavbě areálu zemědělského družstva.

Okno zemědělské usedlosti čp. 69

V obci se zachovalo množství zajímavých objektů lidového stavitelství s různou orientací – rovnoběžnou s komunikací či vodotečí (čp. 16, 36, 57, 69) nebo kolmou (čp. 47, 66, 73). Typické jsou výstavné objekty s vnější fasádou z velmi pečlivě

vrstveného, režného kamenného zdiva, se zvýrazněnými omítkovými šambránami (např. čp. 16, rozsáhlý přízemní obytný trakt se sýpkovou částí, v pravém úhlu vzadu navazuje zmodernizovaný hospodářský trakt, v obytné části zajímavé malby mezi okny). Typické a velmi působivé jsou stavby, využívající kontrastu režného kamene a nepálené cihly v kombinaci s omítkovými a líčenými šambránami (např. přímo na návsi čp. 57 – Horákovo, přízemní obytný trakt se sýpkovým patrem, spodní část kamenná, rovnoběžný s komunikací, valbová střecha-břidlice, kvalitní detaily, dveře, okna, mříže, podstřešní římsa apod.; hospodářské trakty z větší části odstraněny, kámen použit při novostavbě kaple). Novější objekty z režných, pálených cihel, na kamenném soklu (čp. 36). Za zmodernizovanými objekty či za novostavbami jsou dochovány zbytky hospodářských staveb, např. roubené stodoly (čp. 40 - Svizelovo, čp. 163). Velmi hodnotná je i patrová podsklepená sýpka u domu čp. 36 (Kudláčkovo – dvoupodlažní, samostatně stojící objekt, režné zdivo, sokl kamenný, horní část z *kotovic*; druhotně upraveno k obytným účelům – průraz větších oken (cihelné záklenky), původní sýpková okna, dochované trámové stropy; část objektu podsklepena – stropní trámy, na nich novodobý, železobetonový strop, před objektem torzo obytného domu). S velkými statky kontrastují domkářské usedlosti *V Chalúpkách*, např. čp. 47, čp. 73 - tento zajímavý objekt je v havarijním stavu a hrozí zřícení. K jeho výstavbě byla použita *kotovice*, uvnitř trámový strop vynášený roštovým trámem; štítová orientace, na obytný dům navazují chlévy. Čp. 16 – okapově orientovaný přízemní dům, obdélného půdorysu, s původními výplněmi otvorů, komorou, sedlová střecha zčásti krytá břidličnou krytinou. Objekt je neudržovaný, neobydlený. Stavení čp. 33 – přízemní, zemědělské stavení s obytným traktem, s původními výplněmi otvorů, částečně modernizován, hospodářský trakt cca z 1. poloviny 20. století. Majitelé využívají objekt k trvalému bydlení. Obytné stavení zaujímá v půdoryse pravidelný obdélník, sedlová střecha je zvalbená. Dům čp. 69 - přízemní zemědělská usedlost s obytným traktem rovnoběžným s komunikací, s patrovou komorou, obytné stavení zaujímá v půdoryse pravidelný obdélník, zachovány původní výplně otvorů, sedlová střecha s azbestocementovými šablonami, hospodářský trakt cca z 1. poloviny 20. století. Majitelé využívají objekt k rekreačnímu bydlení. Objekt čp. 57 - zemědělské stavení s obytným traktem rovnoběžným s komunikací, obytná část zaujímá v půdoryse pravidelný obdélník, zachovány původní výplně otvorů, sedlová střecha krytá břidličnou krytinou.

Vstupní dveře zemědělské usedlosti čp. 69

Zemědělská usedlost čp. 69 s patrovou komorou

(JS)

Drnovice

Sušárna z nepálených cihel na kamenném základě v humně za čp. 60

Obec se nachází v kopcovitém terénu východní části Vizovických vrchů. Formou zástavby se řadí k obcím hromadného, řadového typu s rozptýlenými dvorci pasekářského osídlení na úpatí jihovýchodního cípu Vizovické vrchoviny. Jádrem zástavby tvoří poměrně obtížně identifikovatelná obdélná náves, na ni navazuje zástavba přecházející do několika *ulicovek* podél místních komunikací. Drnovice byly vždy osadou rolnicko-pasekářského charakteru a jsou nepochybně kolonizačního původu. Druhá vlna kolonistů zasáhla až do vyšších horských poloh. Nejstarší osídlení vzniklo v údolních nivách, kolem potoků. Jednotlivé usedlosti navazovaly volně jedna na druhou v nepravidelném sledu ovlivněném variabilitou terénu.

V obci se zachovalo v neporušené podobě jen několik objektů nesoucích rysy původní vesnické zástavby. Většina byla buď zbourána, nebo přestavěna. Na okrajích původní zástavby vznikala postupně výstavba nová, která již nebyla zcela původního charakteru. V návaznosti na tuto novou zástavbu byla opravována a modernizována i ta původní.

Z původní dřevěné architektury se dochoval roubený dům čp. 98 s dvojjící stodol a roubenou studnou. Je dochováno poměrně velké množství hospodářských a technických objektů, často za novostavbami. Pozoruhodné jsou především roubené stodoly za čp. 98 - dvojjice stodol, větší z nich roubená z hraněných trámů, obitá šindelem, menší z nich má část z nehraněných kuláčů a výplňovou stěnu ze subtilní, vodorovně kladené tyčoviny.

Za novostavbou čp. 21 se nachází srostlice roubených stodol. Starší z nich je sestavena z nehraněných kuláčů s vysokým bedněným štítem. U čp. 12 stojí jedna z největších roubených stodol v obci. Za čp. 9 stojí roubená stodola z nehraněných trámů, částečně doplněná novodobým, cihlovým zdivem. Před čp. 128 se setkáme v obci s nepříliš častým typem

pilířové stodoly s pilíři zděnými z *kotovic* na kamenných základech. Zajímavý je detail kování vrat. Pozoruhodná je studna za čp. 98. Studna má kamennou, kruhovou šachtu. Na její koruně je nasazen nízký srub nesoucí nástavbu v podobě strmé, sedlové stříšky pokryté deskami a doplňky z plechu.

Na koncích pozemků se dodnes dochovaly zajímavé sušírny, které vykazují poměrně pestrou škálu stavebních materiálů a technických detailů.

Za čp. 4, 5 a 7 se nachází velmi působivá trojice roubených sušíren. Jejich technický stav je však špatný. Za čp. 10 se nachází roubená suširna s pláštěm částečně obitým šindelem. V interiéru se zčásti dochovalo zařízení – kotel s míchačem na povidla, police i *lése*, ale i zajímavé doklady lesního hospodaření, např. sáně.

Za čp. 111 se nachází roubená suširna z pečlivě hraněných trámků na kamenné podezdívce, ve které je rovněž zachována velká část zařízení interiéru včetně zděného topeniště a polic na *lése*. Další suširna, postavená z nepálených cihel, stojí za čp. 60. Výrazným prvkem u mnoha tradičních staveb jsou podezdívky z kamenných bloků z karpatského pískovce.

(JS)

Roubená suširna v humně za čp. 7

Dvojice roubených stodol za čp. 98

Držková

Obec Držková leží severovýchodně od Zlína v srdci Hostýnských vrchů, které výrazně ovlivňují i její urbanistickou kompozici. Hlavní kompoziční osa je tvořena průjezdní komunikací ve směru jihozápad-severovýchod. Tato osová páteř je navíc

Usedlost čp. 107

podtržena Držkovským potokem, který víceméně kopíruje hlavní komunikaci. Vedlejší urbanistickou osu tvoří údolí řeky Dřevnice v severojižním směru. Po obou stranách se na severozápadním a jihovýchodním okraji obce zdvíhají kopce Hostýnských vrchů. Obec je východiskem do okolních lesů, chat a usedlostí rozestých po zdejších kopcích. Pod ostře se zvedajícími svahy vznikla výstavba statků, rolnických usedlostí, domkářských stavení a nakonec i nová zástavba rodinných domků. Centrum obce s dřevěnou zvonící i se staršími rolnickými usedlostmi tvoří jádro sídla s poměrně pravidelnou ulicovou zástavbou. Nejstarší usedlosti se nacházejí blízko potoka a u hlavní komunikace. Charakteristická je okapová i štítová orientace domů. Z původních tradičních, nemodernizovaných usedlostí se téměř žádné nezachovaly. Většina starších usedlostí je stavebně upravena. Modernizace se týká především výměny materiálu a tvaru okenních a dveřních otvorů. Ke stavením s charakterem lidového stavitelství, i když některé již inovovány novodobými stavebními úpravami, lze přiřadit zachovalou a obývanou roubenku čp. 12 s hospodářským traktem, okapově orientovanou zemědělskou usedlost čp. 17 s hospodářským traktem, čp. 28 nebo čp. 107.

Charakteristickým hospodářským objektem byly v Držkové stodoly, které se nyní vyskytují pouze velmi ojediněle (např. u čp. 136, 21, 25, 28). Jedná se převážně o stodoly roubené a dřevěné, drážkové konstrukce. Mimo centrum obce se nachází rozptýlená zástavba reprezentovaná několika zchovalými roubenými objekty, které slouží převážně k rekreačním účelům. Usedlost čp. 107, pocházející snad z 2. pol. 19. století, se nalézá

ve špatném stavebně technickém stavu. Její dnešní podoba je výsledkem stavebních úprav z poloviny 20. století. Stavba se podélnou stranou obrací k veřejnému prostoru a má obdélníkový půdorys. Má sedlovou střechu krytou eternitovými šablonami. Konstruktivním materiálem objektu jsou převážně nepálené cihly a kámen, který je použitý v soklových partiích. Boční štít je vyspraven pálenými cihlami. Průčelí domu tvoří tři původní dělená okna a dvě novodobá. V patře objektu se pak nachází sýpka se čtyřmi dělenými šestitabulkovými okny, původními průduchy a nikou. Vchodové dveře do síně jsou výsledkem poměrně kvalitní řemeslné práce. Barevné členění fasády je zajímavě provedeno v bílo-modro-šedé kombinaci. Omítka je však v současnosti značně opadaná. Za pozornost stojí i plastické členění fasády včetně geometrického dekoru ve střední části plochy. Plastické rámování šambránami zdůrazňuje okenní otvory a dveře. Hospodářská část s chlévy byla zbourána.

Dům je zanedbanou péčí značně poškozen. Pro zachování této jedné z posledních památek tradičního stavitelství v obci, je třeba provést komplexní rekonstrukci. Usedlost by si zasloužila, aby zůstala zachována jako památka místního lidového stavitelství.

(JS)

Roubené stavení čp. 12

Fryšták

Město Fryšták se svými integrálními součástmi Horní Vsi a Dolní Vsi leží v zemědělsky obdělávané, mírně zvlněné krajině pod jihozápadními svahy Hostýnských vrchů. Horní Ves a Dolní Ves se staly součástí Fryštáku roku 1952. Tradičním zaměstnáním

Dolní Ves - neobývaná usedlost čp. 5

obyvatelstva Fryštáku bylo řemeslo, obchod, zemědělství pak v Horní a Dolní Vsi. Centrem města Fryštáku je náměstí čtyřúhelníkového půdorysu, jímž probíhá silnice Zlín – Holešov, z jehož rohů vybíhají komunikace se souvislou ulicovou zástavbou městského charakteru. V severovýchodním okraji stojí barokní kostel sv. Mikuláše a před ním budova fary. Na náměstí se nachází i barokní socha sv. Jana Nepomuckého. Domy na náměstí jsou vesměs patrové, měšťanské, z velké části přestavěné v 2. pol. 20. století. Horní Ves i Dolní Ves, původně zemědělské osady, souvisle navazují těsně na zástavbu centra. Mají původní řadovou zástavbu soustředěnou podél hlavní cesty procházející souběžně se zregulovaným potokem.

Jednotlivé usedlosti jsou orientovány převážně okapovou stranou ke komunikaci, výjimečně se objevuje orientace štítová. Stavebním materiálem v původní zástavbě je převážně nepálená a pálená cihla. V severní části Dolní Vsi se zástavba místy zahušťuje nepravidelně rozmístěnými domy s malými

Horní Ves - domkářské stavení čp. 145

dvory, zatímco v její jižní části jsou velké usedlosti posazeny ve svahu ve větší či menší vzdálenosti od cesty. Jižní závěr Dolní Vsi (Výlanta) tvoří shlukovitě uspořádaná skupina domkářských usedlostí s malými dvorky.

Výstavba nových domů, vesměs z 2. poloviny 20. stol., se rozšiřuje především po okrajích starší zástavby. V Horní i Dolní Vsi je soustředěna v souběžných ulicích a spojovacích uličkách na východní i západní straně. V obou částech se zachovaly objekty s prvky lidového stavitelství. V Horní Vsi je možno přiřadit k hodnotným stavbám štítově orientovaný dům čp. 90 s valbovou střechou krytou pálenou taškou, s prostornými podstřešními komorami osazenými obdélnými okénky a s šedou fasádou horizontálně dělenou bílou lisénou. Malá domkářská stavba z nepálených cihel čp. 145, štítově orientovaná ke komunikaci, zachovává původní vzhled fasády se světle žlutou hlinito-vápenitou omítkou, rozložení i formu oken. V Horní Vsi se zachovaly stodoly samostatně stojící v závěru dvora spíše ojedinele. K využívaným patří stodola z nepálených cihel a sedlovou střechou krytou pálenou taškou ve dvoře čp. 4, která má štít kombinovaný z pálených cihel a *kotovic* zajímavě zdobený omítkou s motivem srdce. Část původních staveb, zvláště jednotraktových domků bez velkého hospodářského zázemí, je využívána rekreačně. Udržována je tak, že nebyl významně změněn vnější vzhled (čp. 15, 78, 92). K necitlivým zásahům došlo u objektu vodního mlýna čp. 42, jehož původní secesní fasáda je zničena a původní okna a dveře osazeny bílými plastovými.

V Dolní Vsi se zachovalo méně hodnotných objektů lidového stavitelství. V její severní části s hustší zástavbou jsou to menší jednotraktové domy se štítovou i okapovou orientací a hákovitě připojenými hospodářskými částmi s malými, spíše uzavřenými dvory. V jižní části jsou situovány větší usedlosti. Usedlost čp. 87 s okapově orientovanou obytnou budovou, s výraznými podstřešními komorami je volně umístěna výše ve stráni. Fasáda průčelní stěny obytné části stavěné z nepálených cihel má bílou hlinito-vápenitou omítku, zachovává původní okna a dveře zdobené jednoduchými šambránami i horizontální římsou oddělující přízemní část od podstřeší. Zachována jsou i malá okénka z prostoru komory vedle síně. Pravoúhle, ale volně připojena stojí samostatná budova chlévů z pálených cihel, s valbovou střechou a prostorným podstřeším opatřeným klenutými okénky ve štítové stěně, s klenbami oken a dveří z příznané pálené cihly. Dvůr volně uzavírá mohutná, příčně umístěná stodola z pálených cihel se dvěma vjezdy. Usedlost však není stále obydlená a chátrá.

Zachovalo se několik příčně průjezdných mohutných stodol stavěných z nepálených i pálených cihel, případně s užitím kamene, které velmi volně oddělují dvory od humen, např. u čp. 87, 90, 91. Jsou stále hospodářsky využívány.

(AP)

Dolní Ves - stodola u čp. 91

Fryšták - Vítová

*Polopatrová zděná usedlost čp. 12
odsouzená k demolici*

žující novodobé stavby, zdejším tradičnímu stavitelství zcela cizorodé. Zvláště nevhodný a výrazně rušivý je v místním prostředí novodobý typ srubového domu na okraji obce. V obci zůstaly zachovány jen solitéry původních stavení, a ty se z velké části nacházejí v havarijním stavu, odsouzené k zániku. Více se zachovaly stavby hospodářské, především stodoly, které jsou zděné, pilířové s deskovými výplněmi nebo sloupkové konstrukce pobité deskami.

Je obrovská škoda, že poslední dva objekty lidového stavitelství jsou v tak špatném stavběně technickém stavu, že hrozí zánikem. Prvním z nich je hodnotná polopatrová zděná usedlost čp. 12. Stavba je štítově orientována, na obytné přízemí navazovaly v podélné ose pod jednou střechou zděné chlévy. V polopatří je situována sýpka. Objekt je zajímavý také provedením fasády. Tu představuje plastická omítka tvořená kroužky v omítce – technika, jenž se prováděla pomocí vytlačení dna pohárku do mokré omítky. Plochy fasády jsou nalíčený tmavě šedou barvou, okna, dveře a polopatro jsou zdůrazněny bílým rámováním a členěním plochy fasády. Tato památka by si jistě zasloužila zůstat zachována jako poslední doklad místního lidového stavitelství pro budoucí generace, ale nestane se jím, protože na stavbu byl vydán demoliční výměr. Jiná stavba, čp. 13, je příkladem nejvíce zde rozšířeného typu, štítově orientovaného stavení. Pod hliněnou, již z velké části opadanou omítkou, se ukrývá roubená konstrukce. K domu je v podélné ose později přistavěna další část, zděného, samostatně obývaného objektu. Oba objekty jsou spojeny pod jednou střechou. Roubená část se nachází v havarijním stavu. K nejdochovalejším a nejlépe udržovaným památkám původního lidového stavitelství patří zděná, štítově orientovaná zvonička s interiérem kaple v přízemní části. Uvnitř na oltáři ukrývá hodnotnou dřevěnou, kolorovanou lidovou plastiku P. Marie Bolestné. K místním sakrálním objektům patří i několik kamenných křížů.

(OF)

Zchátralý objekt roubené chalupy čp. 13.

Halenkovice

Obec Halenkovice je nejzápadnější obcí zlínského okresu ležící na okraji údolní nivy Dolnomoravského úvalu v předpolí Chřibů, na úpatí severovýchodních výběžků. Jedná se o obec hromadného typu v náhorní terénní brázdě. Původní obec se rozkládala v dnešních částech Dědina, Kopec a Dolní konec. V průběhu 17. stol. byly založeny osady Dřínová

Usedlost čp. 420

a Eleoronovice, které později splynuly v Zádřínové. V 17. stol. byly založeny Kateřinice. Během doby se všechny čtyři osady spojily v jedinou obec – Halenkovice.

Založená část Halenkovice se pomalu rozrůstala severním směrem na Pláňavy, které se nakonec staly přirozeným centrem obce. Noví osadníci se však dostávali i mimo založenou část. Od potoka na Dolině pracně postupovali k Hradské, na severozápadě vznikla část obce pasekářského typu – Zemanové a na severu Kržle. Další seskupení usedlostí vzniklo při potoku na nejj jižnějším konci Doliny – U Svatých. Postupně se vyplňovaly mezery mezi jednotlivými částmi obce až do dnešní podoby. Již ve třetí čtvrtině 18. století měly Halenkovice jasně vymezenou urbanistickou strukturu. Měly návesní půdorys se záhumenicemi. Eleonorovice (Zádřínové) měly řadový půdorys a Kateřinice půdorys hromadný a řadový. Obě poslední části měly plužinu dělených úseků. Současně s tímto kompaktním charakterem zástavby vznikalo mnoho samot kopaničářů s úsekovou plužinou. Svým charakterem zástavby vytvářejí Halenkovice zcela ojedinělý typ obce, jejíž struktura byla utvářena čtyřmi samostatnými *ulicovkami* terénně i prostorově oddělenými, s výškovými rozdíly 40 – 70 m. Západní *ulicovka* v údolí potoka Vrbka (Dolina) přechází v Lipové, Zemanové, Kržle. Tyto *ulicovky* jsou navzájem propojeny komunikacemi a pěšími cestami, a vytvářejí tak celek mimořádně rozptýlené sídelní struktury.

Dnešní značně různorodá zástavba, jejíž jádro tvoří většinou nově přestavěná podélně řazená obydlí s půdním polopatrem, je volně soustředěna podél dvou základních souběžných komunikací. Jedna z nich probíhá po hřbetu terénní vlny, druhá níže položeným svažujícím se zářezem. Na jižním okraji obce selská stavení obestupují cestu jdoucí kolmo k oběma komunikacím po svážnici do východního údolí. Celou strukturu obce doplňují moderní, zpravidla patrové rodinné domy. V údolích, především v západní části katastru existují samostatné kolonie vesnických chalup (Zemanové, Lipové, Plaňavy, U Svatých).

V obci se zachovalo v neporušené podobě již jen několik objektů lidového stavitelství nesoucích rysy původní vesnické zástavby tolik charakteristické pro tento region. Patří

k nim např. usedlosti čp. 458, 422 a zemědělské stavení čp. 63 – okapově orientovaný objekt po celkové, zdařilé rekonstrukci sloužící k trvalému bydlení; průčelí objektu prolomují dělená okna, vstupní dveře do síně jsou kvalitní truhlářskou prací se zdobnými řezbami, světlík nad dveřmi zdobí skleněná vitráž s číslem popisným, výrazný prvek v průčelí představují větrací otvory sýpky umístěné v polopatře. Tyto otvory, okna a dveře, jsou zvýrazněny plastickým rámováním šambránami, tradiční zástavba chlévů navazuje v pravém úhlu na obytnou část, ve dvorní části stojí stodola z nepálených cihel.

K dalším podobným památkám náleží usedlost čp. 64 s částečně modernizovaným obytným traktem, se zachovaným sýpkovým polopatrem a komorou v pravé části domu. Majitelé využívají objekt k trvalému bydlení. Stavba pochází přibližně z počátku 20. století. Má sedlovou střechu krytou betonovou krytinou, fasáda je tvořena vápennou omítkou s růžovým líčením v pasivních plochách. Okna jsou dělená do tvaru písmene T. Nad levou částí stavby je vybudována nástavba s novodobým trojdílným oknem. Vstupní dveře a vrata mají novodobý charakter. Výplně otvorů jsou plasticky rámovány (bílá), stejně tak i římsa. Podobně také usedlost čp. 65 - poměrně zachovalá s obytným traktem rovnoběžným s komunikací. Široké průčelí v přízemí prolomují čtyři novodobá trojdílná okna, mezi nimiž jsou situovány vchodové dveře a jedno novodobé trojdílné okno v patře bývalé komory. Pravý okraj průčelí prolomují novodobá vrata. Majitelé využívají objekt k trvalému bydlení.

Zajímavý doklad domkářského stavení představuje čp. 420 pocházející přibližně z konce 19. století. Je štítově orientované ve tvaru písmene L s hospodářskou částí – chlévy pod jednou střechou. Další hospodářský trakt přiléhá ke dvornímu průčelí pod pravým úhlem. Dveřmi v podélné stěně domu se vchází do síně. Stavbu kryje sedlová střecha krytá betonovou taškou. Původní výplně otvorů jsou cca z 30. let 20. století s plastickým rámováním v bílé barvě, rovněž tak římsy. Před čelní fasádu byla představena novodobější veranda. Fasáda je tvořena plastickou stříkanou omítkou v modré barvě. Na dům navazuje hospodářské stavení z nepálených cihel. Dům je užíván k sezónnímu bydlení.

Součástí pasekářské zástavby je čp. 220 - štítově orientovaná usedlost, půdorysně ve tvaru písmene L s hospodářskou částí – chlévy pod jednou střechou. Další hospodářský trakt přiléhá ke dvornímu průčelí pod pravým úhlem. Původní vrata jsou sestavena ze svisle skládaných desek.

V zadní části dvora volně stojí další hospodářský trakt. V humně se nachází sušárna z nepálených cihel. Obytná část, modernizována v 50. letech 20. století - novodobé výplně otvorů – okna, původní vstupní dveře, novodobá omítka okrové barvy. Stavení je trvale obýváno a nachází se v dobrém stavebně technickém stavu.

(JS)

Krajina se zachovanou původní zástavbou

Haluzice

Haluzice jsou položeny na táhlém hřbetu severního okraje předhůří Vizovické vrchoviny. Obec, která je samostatným izolovaným sídlem a není srostlá s žádnou další obcí nebo její částí, leží v údolí sevřeném rozsáhlými lesními masivy. Dnešní katastr Haluzic dochovává původní rozsah středověké kolonizované vsi, neboť hranice tehdejšího klášterního majetku se kryje na vnějším okraji s dnešní hranicí.

Hospodářský trakt a roubená stodola u čp. 6

Charakter zástavby obce je dán polohou zastavěné části katastru, která leží v údolí semknutém ze strany severní i jižní mohutným lesním masivem. Vlastní zastavěná část se rozvíjí podél průjezdné komunikace, která protíná katastr ve směru západ-východ. Haluzice jsou obcí řadového typu s nevýraznou návší ve zvlněné krajině při průběžné komunikaci přetínající údolí bezejmenného potoka. Z hlediska typu zástavby jsou Haluzice typickou ukázkou ulicové zástavby (převážně přízemního charakteru), která se pouze na východě zastavěné části rozvíjí ještě podél dvou os kolmých na hlavní urbanistickou osu, a tou je průjezdní komunikace II. třídy.

Původní, značně různorodá zástavba, většinou přízemní, zčásti novodobě upravená, lemuje po celé délce prostor ulice. V obci se zachovalo v neporušené podobě již jen několik objektů nesoucích rysy původní vesnické zástavby tolik charakteristické pro tento region, a to zejména v okolí malé návši na východním okraji obce - usedlosti čp. 41, 84, 16, 13, 6, 27, 32, 30. Vedle převážně okapové orientace se objevuje i štítová orientace, zejména kolem obecního úřadu a návši - čp. 16, 13, 6, 27, 32, a v bočních uličkách. Nejstarší domy byly budovány z nepálených cihel. Část hospodářských budov je dosud zachována ve hmotě, ale je upravena, zejména v interiéru, a neslouží svému původnímu využití. Za domy se nacházejí plochy zahrad, sadů a záhumenků.

K zajímavým původním stavbám lze přiřadit usedlost čp. 16 – podélný dům v těsné blízkosti průjezdní komunikace, štítem se dvěma okenními osami (s původními výplněmi otvorů) orientovaný do ulice, nad obytným průčelím má bedněný štít, vzadu na obytnou část navazuje zmodernizovaná hospodářská část, ze dvora má stavení novodobé výplně otvorů, střecha je sedlová, uliční průčelí omítnuto hladkou omítkou, boční hrubou omítkou - z velké části opadanou, pod omítkou je zdivo z nepálené cihly. Napravo i nalevo od objektu se nacházejí domy obdobně orientované, dochované ve hmotách, do určité míry modernizované. Dále k nim náleží usedlost čp. 6 – podélné, přízemní zemědělské stavení s obytným traktem obráceným štítem s trojicí oken (s původními výplněmi otvorů) ke komunikaci, střecha sedlová, v průčelí předsunutá s novodobým podbitím, ve štítové části trojdílné okno dělené v horní třetině větracími otvory. Objekt je částečně modernizován, má hladké omítky, monochromní barevnost. Ve dvorní části se nachází roubená stodola. Usedlost čp. 30 je podélné, přízemní zemědělské stavení s obytným traktem rovnoběžným s komunikací, v průběhu let stavebně upravované, zachované ve hmotě, původní výplně otvorů, hospodářský trakt cca z 1. poloviny 20. století, přiléhá ke dvornímu průčelí pod pravým úhlem. Majitelé využívají objekt k trvalému bydlení.

Usedlost čp. 16

Objekt je částečně modernizován, má hladké omítky, monochromní barevnost. Ve dvorní části se nachází roubená stodola. Usedlost čp. 30 je podélné, přízemní zemědělské stavení s obytným traktem rovnoběžným s komunikací, v průběhu let stavebně upravované, zachované ve hmotě, původní výplně otvorů, hospodářský trakt cca z 1. poloviny 20. století, přiléhá ke dvornímu průčelí pod pravým úhlem. Majitelé využívají objekt k trvalému bydlení.

(JS)

Roubená stodola u usedlosti čp. 6

Horní Lhota

Roubený mlýn čp. 16

Obec ležící poměrně vysoko pod lesem se zbytky hradu Sehrad. Vzhledem ke dvou vodním tokům v obci a členitosti terénu který, nese znaky předhůří Bílých Karpat, je forma osídlení výrazně ovlivněna místními přírodními podmínkami. Na říčkách Žlebovém a Kosmance a jejich přítocích bylo v minulosti vybudováno několik mlýnů, Kromě mlýna čp. 16 jsou ostatní již bez původního mlýnského zařízení.

Nejhodnotnější původní usedlosti jsou rozloženy v okolí kostela, na svahu pod ním kolem vnitřní komunikace a podél potoka. Většinou jde o nepříliš citlivě upravená obydlí. K nim náležející hospodářské stavby jsou již většinou odstraněny. Za mimořádnou pozornost odbornou a finanční oporu stojí usedlost čp. 24 pod kostelem s nevelkou roubenou stodolou. Jde o hliněný dům s přiznanou sýpkou v patře. Dům je vystavěn na obdélníkovém půdoryse a v přízemí jsou obytné místnosti a komory, stejně jako v patře. Fasáda je dekorativním způsobem řešena nástřikem omítky metlou. Pro záchranu domu byl vypracován návrh statického zabezpečení a obnovy fasády, žel vlastníci domu zatím neprojevili o obnovu zájem. Ve středu obce, u bývalého vodního mlýna, stojí patrová komora a roubená stodola. Komora slouží k občasnému obytným účelům, jako chata. Nedaleko odtud, ve středu vesnice, je situován další mlýn čp. 16, v jehož interiéru je dosud příslušné vybavení. Patří k němu roubená stodola a patrová komora. Tento jedinečný a výstavný celek s mlýnicí a obytnou částí vybudovaný z nepálených cihel a dřeva je dlouhodobě neudržovaný, což může po čase znamenat úplnou zkázu původního dřevěného mlýnského složení, ale také všech budov z nepálené hlíny.

K mimořádným hodnotám patří kostel sv. Diviše s oltářním obrazem, jehož autorem je Joža Uprka. Historie kostelíka i celé vesnice vede k roku 1420. Vzhledem k významu kostela, který sloužil jako farní pro řadu vsí v okolí, má tato nevelká podhorská vesnice zajímavý urbanistický půdorys řetězové formy v údolí, vytvořeném vodním tokem. Údolní zástavbě vévodí kostelík obklopený hřbitovem a budova obecního úřadu

Tradičními stavebními materiály jsou nepálená hlína i pálené cihly a dřevo. Ze dřeva jsou převážně roubené stodoly ve značně neudržovaném stavu a také komory. Původní došková a šindelová krytina téměř úplně zmizela. Záchrana mlýna čp. 16 a dalších staveb na parcele považujeme za úkol mimořádného a nadregionálního významu.

(VK)

Hostišová

Usedlost na návsi čp. 36

Hostišová leží v náhorní poloze mírně zvlněné pahorkatiny, na rozmezí mezi Vizovickými a Hostýnskými vrchy, s krásnými výhledy do krajiny začínajícího Hornomoravského úvalu. Národopisně se přimyká spíše k oblasti Hané. Půdorysná struktura obce vychází z poměrně rozlehlé svahové návsi slzovitého tvaru, jejímž okrajem prochází průběžná komunikace. Od návsi se do okolí rozvíjí zástavba kolem této průběžné komunikace i kolem ulic, kde se přizpůsobuje svahovému terénu. Novodobé stavby či modernizace původních objektů převažují nad tradičním charakterem místního stavitelství. Největší usedlosti jsou soustředěny kolem širokého návesního prostoru. Uprostřed, v její horní poloze, stojí mezi vzrostlými stromy kaple Navštívení Panny Marie. V její prudece se svažující části návsi, se nepravidelně soustřeďuje několik domkářských stavení.

Usedlosti na návsi jsou okapově orientované. Charakterizuje je sýpkové polopatro nad celou, poměrně širokou podélnou stranou staveb. Všechny však nesou stopy stavebních inovací první poloviny 20. století. K nejkompaktnějším stavbám patří usedlost čp. 36. Její průčelí vydělují tři členěná okna vsazená mezi vchodové dveře na jedné straně a půlkruhovitě zakončená vrata na straně druhé. Usedlost je obývaná a velmi dobře udržovaná původní majitelkou. Zástavba dvora je hákového půdorysu. Na brance od chlévů je uvedena datace 1881 a monogram majitele. Znakem původu stavby z konce 19. století je i ručně kovaný prvek ve větracím průduchu do chléva. V jedné linii za chlévů je přistavěn výmínek, kde zůstal dobře zachovalý kachlový sporák i mnohé původní kuchyňské vybavení a zařízení. Před obytným zadním traktem je do dvora nově přistavěná veranda. Obytnou část tvoří průběžná komunikace – chodba, z níž se dvěma vstupuje do přední parádní světnice, dnes spíše obývací, a z něj dále do ložnice. Z druhé strany chodby vedou dveře do světnice s oknem v boční podélné stěně domu. Dvorový trakt domu tvoří kuchyně s navazující verandou novějšího původu. V zadní části chodby

je situován vchod do z kamene kvelbeného sklepa. V chodbě, na původním trámu záklopového stropu je vyryta datace 1874 a christogram. Hlubokou zbožnost majitelů objektů dokládají všudypřítomné svaté obrázky, křížky, domácí oltářík.

K dalším zajímavým a zachování hodným objektům místního původního stavitelství patří i usedlosti čp. 33 nebo protější stavení čp. 66. Za pozornost stojí i jedna z posledních stodol - příčně průjezdná, zděná z nepálených cihel, stojící u silnice vedle domu čp. 149. Ze sakrálních památek se, kromě kaple na návsi, dochoval i hodnotný, památkově chráněný barokní kříž z roku 1756.

(OF)

Výminek se zachovalým kachlovým sporákem v usedlosti čp. 36

Usedlost čp. 33

Hrobice

Hrobice leží u jižního okraje přírodního parku Hostýnské vrchy a svou polohou patří do Valašského regionu. Součástí obce je i osada Nové Dvory, nacházející se pod hrází vodní nádrže vzdálené od obce 1 km směrem na Slušovice. Hrobice leží u jižního okraje přírodního parku Hostýnské vrchy a v okolí obce se rozprostírají malebné lesy.

Štítově orientovaná usedlost čp. 32 s obytnou novostavbou původní komory

Dnešní zástavbu Hrobic vytváří ulice podél hlavní průjezdné komunikace, na kterou se napojují menší ulice rostlého charakteru. Ve spodní části obce je rozšířená nepravidelná okrouhlá návés, která má ryze rostlý charakter značící původní jádro obce. Obec patří ke svahovému typu rozvětvené *ulicovky*. Zástavba zde má částečně chaotický výraz, který však byl určován konfigurací terénu, a neumožňoval rozvinutí pravidelného urbanistického půdorysu. Průjezdná komunikace, jež spojuje Hrobice s Lukovem na západě a Slušovice na jihu, bývala předělem mezi sedláky na jižní straně obce a mezi domkáři na straně severní. Celkově lze zástavbu hodnotit jako kompaktní. Zastavěné území je lemováno prstencem zahrad, sadů a záhumenků, které částečně přecházejí do intenzivně obhospodařovaných celků zemědělské půdy (jižní polovina) a částečně do lesních porostů.

V Hrobicích se dosud zachovalo poměrně značné množství objektů původního stavitelství, a to jak ve spodní, selské části obce, tak v domkářské zástavbě nad hlavní průjezdní silnicí. Místy je však tato zástavba poznamenána pozdějšími úpravami. Přibližný obraz o původním charakteru zástavby poskytuje návés a navazujících uličky, včetně hospodářských budov a stodol situovaných v zahradách, které přiléhají k obytné zástavbě. Mnoho hospodářských budov je dosud zachováno, a to v původním stavu, bez následných úprav a dostaveb. Téměř celá obec si uchovává původní urbanistickou stopu a část obce i původní měřítko zástavby, tj. měřítko objektů odpovídá původní parcelaci. Na okrajích tradiční zástavby vznikala postupně výstavba nová. Jedná se především o výstavbu na jižním okraji obce podél průjezdní silnice ve směru na Slušovice, zástavbu při příjezdu do obce od Lukova a o zástavbu v severovýchodní části obce pod areálem ústavu sociální péče.

V obci se zachovalo několik objektů původního stavitelství. Patří k nim například domy se štítovou orientací, kde na obdélný obytný trakt navazuje stejně orientovaný hospodářský trakt – chlévy, stodola je orientována kolmo k obytnému traktu (např. čp. 19, 50). Častá je dvojice kůlna – stodola, např. u čp. 50, 39. Velmi pozoruhodná je práce s ka-

*Štítově orientované stavení čp. 34
s navazující hospodářskou částí statku*

orientovaný objekt, obdélného půdorysu, sedlová střecha krytá pálenou taškou, průčelí prolomeno třemi okenními otvory ve tvaru písmene T, fasáda hladká, bíle líčená. Po zdařilé rekonstrukci, slouží k trvalému bydlení. Objekt čp. 50 představuje areál většího statku obdélného půdorysu s obytným traktem, a hospodářskou částí cca z 1. poloviny 20. století. Sedlová, zvalbená střecha je krytá břidlicí, čelní průčelí prolomeno třemi okenními otvory ve tvaru písmene T, fasáda polychromní, tón v tónu okrového odstínu, plastické římsy a rámování průčelí, zvýrazněný sokl. Objekt čp. 32 - pozoruhodný statek hákového půdorysu; obytná část kolmá ke komunikaci, na ni navazují ve stejné půdorysné stopě chlévy, jejichž část se pod pravým úhlem zalamuje do dvora, na tuto část pak plynule navazuje kolna s průjezdem ke stodole. Volně ve dvoře stojí cihlová obytná stavba v místech (a na podsklepené substrukci) staré komory. Kompletně se zachovalo hmotové řešení velkého statku. Střecha je krytá plechem, průčelí prolomeno dvěma okny ve tvaru písmene T, sokl kamenný, fasáda v průčelí hladká, šedá, ze strany dvora kombinace hladké a stříkané omítky s rytými obrazy geometrických tvarů. Majitelé využívají objekt k trvalému bydlení. Objekt čp. 19 je neúplně dochovaný areál drobného statku, obdélného půdorysu, sedlové střechy, kryté pálenou taškou, průčelí prolomeno dvěma okenními otvory ve tvaru písmene T, fasáda hladká, bíle líčená bez zvýrazněného soklu. Statek čp. 20 je zajímavý rozsáhlou obytnou částí z nepálených cihel a chlévovým traktem. Vzadu v humně se nachází velká novodobá stodola. Statek je štítově orientovaný, má sýpkové polopatro, s chlévy pod jednou střechou krytou pálenou krytinou. Naproti obytného stavení stojí další hospodářský trakt. Zajímavé je torzo velkého statku čp. 34, jehož obytná část má velmi kvalitně provedenou zdobnou fasádu; navazující chlévy jsou půdorysně zalomeny. Pozoruhodný je i statek čp. 39. Podélná, obytná část je vystavěna zcela nově, kolmo na ni navazuje trakt s chlévy, ke kterým přiléhá roubený přístavek. Vpředu se nachází samostatně stojící objekt kůlny se seníkem v podkroví. Vzadu se nachází velká stodola ze 40. let 20. století.

(JS)

Statek čp. 20

menem, převážně na pilířích hospodářských objektů (u čp. 39, 50). Existenci samostatně stojících komor dokládá pouze zbytek základů u čp. 39 a obytná novostavba na místě komory u čp. 32. Zajímavé architektonické prvky nalezneme na fasádách – zdobná fasáda domu čp. 34, římsa a řešení fasád u čp. 50. Stavení čp. 7 – okapově

Hřivínův Újezd

Kopcovitý a hornatý charakter krajiny přímo ovlivňoval způsob osídlení. V údolí, které bylo ze všech stran obklopeno lesními porosty, vznikla obec s volným zastavěním, která se postupným růstem počtu obyvatel přestavěla na vesnici ulicového

Památkově chráněná patrová komora u čp. 19

typu. Původní charakter zástavby je potlačován novými stavbami se snahou o poměštění architektury na straně jedné a chátráním původního stavebního fondu na straně druhé. O urbanistických a architektonických kvalitách původní architektury však není pochyb. Z původní zástavby zůstalo v obci zachováno již jen velmi málo. Za modernizovanými, či novými domy jsou ale dochovány v řadě případů pozůstatky hospodářských staveb - stodoly u čp. 27, 29, 38, mohutná stodola za čp. 78. Zajímavé detaily se nachází také ve dvorech objektů, např. u čp. 61 je pod probíhající společnou střechou hospodářského traktu zřejmě druhotně pojatý i roubený seník. Za vsí, směrem na trať Louky, je zajímavé seskupení trojice poměrně zachovaných suširen. Velké množství dispozic statků je rozvolněno z důvodu složitých terénních situací. Jedná se např. o čp. 21 – zmodernizovaný obytný dům, orientovaný štítem ke komunikaci. Kolmo k němu se pak nachází cihlová suširna, patří sem i velká roubená stodola. Naproti zmodernizovanému domu čp. 24 stojí samostatně patrová komora s pavlačí upravená k bydlení. Vedle ní se nachází studna a kůlna. Obytné domy čp. 62, 44 jsou podélné s patrovou komorou a mohutnou roubenou kůlnou. Obytný dům čp. 65 má podélný půdorys. Je zmodernizovaný, na něj navazuje trakt chlévů. Ve dvoře samostatně stojí patrová komora s dřevěným schodištěm a pavláčkou. Častý je půdorys zástavby dvora do tvaru L, např. u domu čp. 26, 113.

Mimořádně zajímavý je statek čp. 42 - obytný dům s navazujícími chlévy v zadní části dispozice,

typu. Původní charakter zástavby je potlačován novými stavbami se snahou o poměštění architektury na straně jedné a chátráním původního stavebního fondu na straně druhé. O urbanistických a architektonických kvalitách původní architektury však není pochyb.

Z původní zástavby zůstalo v obci zachováno již jen velmi málo. Za modernizovanými, či novými domy jsou ale dochovány v řadě případů pozůstatky hospodářských staveb - stodoly u čp. 27, 29, 38, mohutná stodola za čp. 78. Zajímavé detaily se nachází také ve dvorech objektů, např. u čp. 61 je pod probíhající společnou střechou hospodářského traktu zřejmě druhotně pojatý i roubený seník. Za vsí, směrem na trať Louky, je zajímavé seskupení trojice poměrně zachovaných suširen.

Velké množství dispozic statků je rozvolněno z důvodu složitých terénních situací.

Suširna na ovoce za vsí směrem na trať Louky

rovnoběžný s komunikací, napravo má dlouhé křídlo hospodářských objektů – chlévy, kůlny, po levé straně je pozoruhodná patrová komora – roubená stavba opatřená hliněnou omítkou s barevnými ličkami. Komora je silně nakloněna, spodní část uhnílá. Celý areál se nachází ve špatném stavu. Zasloužil by si, aby se našla cesta k jeho záchraně a zachování pro další generace jako významný doklad místní stavební kultury. Pozoruhodný je i statek čp. 62 - rozvolněná dispozice, volně stojící obytný dům a dvojice hospodářských objektů – zadní kůlna a spodní kůlna. Jednoduchý, obdélný půdorys má např. domkářské stavení čp. 17.

Obytné domy mimo náves jsou většinou orientovány kolmo ke komunikaci – čp. 24, 20, 56, 78, 44. Na návsi a v jejím okolí se nachází řada domů s rovnoběžnou orientací s komunikací - např. čp. 27. Součástí zástavby jsou specifické patrové komory např.

Samostatně stojící dvoupodlažní komora u čp. 24 s dřevěnou patrovou pavlačí

u čp. 19, 24, 44, 65.

Zajímavé je i ztvárnění fasád u některých objektů, např. kontrast režného zdiva z nepálených cihel a omítaných a líčených partií komory u čp. 19 či náročněji plasticky pojedené fasády u čp. 56 – kontrast hrubých a hladkých omítaných ploch, šambrány, pilastry, barevné ličky nebo jen malované pročlenění fasád komory u čp. 42.

(JS)

Studna s bedněným krytím a rumpálem u čp. 24

Hvozdná

Hvozdná leží v mírně zvlněném terénu, v oblasti Mladcovské pahorkatiny, který se snižuje směrem k jihu. Severní částí obce prochází rozvodnice potoků Ostratky a Hvozdenského potoka, který vtéká ze západní strany do rybníka Argalašky. Těsná

Usedlost čp. 51

blízkost s lesními porosty vytváří společně s loukami půvabný krajinný celek. Vznik obce je spojen s kolonizací. Původně ulicové jádro soustředěné kolem páteřní vozovky se postupem času rozvětvovalo kolem místních cest. Převažuje podélná zástavba, která je situována dále od silnice a na severní a jižní straně se rozvětvuje. Objevují se ale i štítově orientovaná stavení. Za zástavbou domů postupně navazují zahrady, humna a dále pole. Až do současnosti si zachovala obec v podstatě původní urbanistický tvar. Dnešní sídelní útvar je tvořený propojenou zónou bydlení, zemědělské výroby i rekreace. Základní urbanistická koncepce je dána současným dopravním řešením. Komunikace III/4913, která stoupá žlebem od jihu k severu na vrchol hřebene, tvoří přirozenou páteř zástavby. Vozovka je oboustranně obestavěná, v mnoha případech přímo na okraji vozovky. Vozovku III/4913 v severní části obce křížuje vozovka II/491, která je rovněž oboustranně obestavěná. Dobré základové podmínky a poměrně rovinný terén dovolil rozvinutí obytné zástavby v severní části zvané Osmek. Z hlediska výstavby je zde realizována původní zemědělská výstavba vedle současné, tzv. moderní zástavby příměstského charakteru, kde ploché střechy sousedí se sedlovými, malé usedlosti s vícepodlažními vilami. Zástavba je v řadě případů doplněna již zcela novými domy, zejména z 2. pol. 20. stol. a ze závěru 20. stol.

V obci se zachovalo v neporušené podobě pouze již jen několik objektů nesoucích rysy původní vesnické zástavby charakteristické pro tento region. Převážná většina původních objektů lidové architektury již byla přestavěna anebo zbourána.

K objektům se zachovalými prvky původního stavitelství lze zařadit domy čp. 11, 51, 52, 31, 72, 17, 48, 132, stodoly se vyskytují např. u čp. 11, 52, 54, 48, 16, roubené seníky pak u čp. 48.

K nejzachovalejším dokladům tradičního stavitelství obce patří čp. 11 – háková usedlost po částečné, nepříliš zdařilé rekonstrukci obytného stavení a části hospodářského traktu – chlévů (výměna původních výplní za plastové, novodobé omítky), se stodolou přiléhající kolmo k bývalému zmodernizovanému hospodářskému traktu, v pravé části usedlosti zachována část chlévů (s původními výplněmi otvorů) s kůlnou. Slouží k trvalému bydlení. Objekt čp. 51 je usedlost s obytným traktem kolmým ke komunikaci. Obytný trakt se nachází pod jednou střechou s chlévy a stodolou. Obytná stavba byla zmodernizována (trojdílná okna a novodobé dveře). Dochované chlévy s původními výplněmi otvorů a navazující zděná stodola tvoří hospodářskou část usedlosti. Stavení má sedlovou střechu s hřebenem orientovaným kolmo ke komunikaci. Dispozice je tvořena osou průchodu, oddělující zbytky dvoupatrové komory napravo a modernizované obytné místnosti vlevo. Dům, chlévy i stodola

Roubené seníky u čp. 48

jsou zbudované z nepálené cihly, v rezné podobě, bez omítek.

Čp. 52 představuje zmodernizovaný statek s obytným traktem kolmým ke komunikaci. V zadní části dvora volně stojí příčně průjezdná stodola z nepálených cihel a novější stodola sloupkové konstrukce.

(JS)

Sklep u čp. 48

Chrastěšov

Historická zástavba obce je charakteristická rozptýleností jednotlivých pasekářských usedlostí ve svazích nad Chrastěšovským potokem. Za jádro obce je možno považovat prostor kolem dřevěné zvoničky z roku 1887 (přestavěna 1991). Z původní zástavby se do dnešních dnů zachovalo pouze torzo. Z roubených obytných domů je v torzu zachován pouze dům čp. 10, který je využíván pro rekreační chalupářské bydlení. Ostatní chalupy jsou již soudobě přestavěny. V obci je dochováno několik tradičních stodol. Jedná se o stodoly roubené – např. u domu čp. 4. V blízkosti zvoničky se nachází poloroubená stodola na parcele č. 60 a roubená komora s pozdějšími přístavky na parcele č. 154. Dále je v obci dochováno několik deštěných sloupkových stodol – např. na parcele č. 3 a u domu čp. 36. Ojedinelá v obci je sloupková stodola s vodorovnými deskovými výplněmi zasunovanými do drážek nosných sloupků u domu čp. 2.

Již na území města Vizovic v lokalitě Chrastěšovské paseky čp. 447 se nachází roubená chalupa, která tvořila jádro později dostavované a přestavované pasekářské usedlosti. Tato chalupa však není obydlena a je ve velmi špatném technickém stavu.

(JN)

Zvonička s roubenou komorou

Jasenná

Roubená usedlost čp. 85

Obec leží 5 km severovýchodně od Vizovic v údolí říčky v klínu Vizovických vrchů. Pro Jasennou má význam vrch Vartovňa vysoká téměř 650 m n. m. a vrch Sirákov ležící na hranici mezi vizovickou stranou a vsetínským okresem. Vzhledem k údolnímu položení sídla je zástavba rozvinuta podél potoka a lemuje paralelně jdoucí komunikaci. V nevelkém rozsahu se nachází na obou stranách nad poměrně hlubokým údolím. Menší část domů vytváří shluk za evangelickým kostelem v dolní části vesnice. Přírodní konfigurace neumožňuje rozvíjení nové zástavby kolem historického jádra, proto nové domy vznikají zahuštěním stávající zástavby nebo na místě asanovaných starších objektů. K obci náleží tři skupiny pasek, poměrně vzdálených od obce. Za centrální část sídla lze považovat nevýrazný prostor v sousedství točny autobusů v horní části obce, kde se rovněž nachází požární zbrojnice, prodejna potravin, zastávka autobusu a vedle katolického kostela fojtská usedlost.

Jasenná se vyznačuje bohatou historií a stala se známou svým živým odkazem lidového umění i významnými osobnostmi. Na území sídla s řadovou a nepravidelnou zástavbou se nachází budovy, které dokládají stavební technologii 18. a první poloviny 19. století. Jde především o stavby roubené, velké i drobné hospodářské usedlosti a chalupy. Zvláštní pozornost si zaslouží fojtsví čp. 60 - roubená obytná stavba se samostatným sklepem a torzem stodoly. Mezi roubenými stavbami vyniká několik dalších usedlostí s volným seskupením budov ve dvoře, tedy nepravidelného typu, patří k nim usedlosti čp. 51

a čp. 85, 153 a další. Tyto horské usedlosti sestávají z obytného domu a hospodářských budov chlévů a stájí. V obci se dochovaly početné doklady samostatných sýpek – komor, i stodol. Nejvýraznější je sýpka u čp. 48.

Obytné domy jsou převážně štítově orientované s chlévy pod společnou střechou. Komora stojí obvykle v blízkosti obytného domu tak, aby z oken jizby byla tato hospodářská stavba, životně důležitá pro uchování potravin a jiných produktů, snadno kontrolovatelná. Stodola je umístěna stranou obytného domu, nebo naproti tak, aby byla zachována bezpečnost obou roubených stavení. Součástí dvora býval roubený seník s přízemním kamenným sklepem. Mnohé z těchto dožívajících dokladů lidového stavitelství požívají památkovou ochranu a finanční podporu na údržbu i obnovu. Zvláštní význam pro záchranu má roubený dům s tradiční třídílnou dispozicí a původním otopným systémem majitelky Balajkové v dolní části vsi.

Starší stavební tradici reprezentují také zděné stavby. Většinou jde o budovy vystavěné z kamenné nebo nepálených cihel v různých kombinacích smíšeného zdiva. Zachovala se poměrně velká skupina těchto budov k obytným i hospodářským účelům spolu s kamenným mlýnem, který po stavebních úpravách zaznamenal ztrátu původní podoby. Součástí stavební kultury a památkové péče v Jasenné jsou dva kostely - katolický a evangelický, reprezentují náboženskou tradici této valašské vesnice v průběhu staletí.

(VK)

Patrová komora s pavláčkou

Jestřabí

Obec Jestřabí se rozkládá v údolí řeky Vláry, mezi mírně zvlněnými vrchy Bílých Karpat. Základní půdorys vesnice tvoří tvar písmene T. Zástavba převážně štítově orientovaných domů se rozkládá podél průběžné dálkové silnice, na níž do pravého úhlu navazuje zástavba kolem místní komunikace. V centru obce, na kontaktním místě

Štítově orientované stavení čp. 16

dvou páteřních komunikací, se zástavba rozšiřuje do návesního prostoru, kterému dominuje kaple P. Marie Hostýnské. Z původního vesnického stavitelství dosud zůstal zachován štítový ráz domů, které jsou však více či méně upravovány tak, že nesou podobu z poslední vývojové fáze původního místního stavitelství v 30. – 50. letech 20. století. K těmto stavebním inovacím patří především výměna šestitabulkových oken za okna s rámy v podobě písmene T – s horními větracími tabulkami, tvrdé fasádní omítky, obklady soklů domů apod. Tyto úpravy jsou spíše vnějšího rázu, ve stavební hmotě a materiálu, půdorysu, dispozičním řešení staveb i způsobu zástavby dvorů si zdejší stavby zachovávají svůj charakteristický ráz. Poměrně dobře zůstávají zachovány hospodářské stavby – především stodoly. Ty jsou pilířové, zděné z kamene s deskovými výplněmi, či roubené ze dřeva. Stojí obvykle ve dvoře, v různé pozici k obytnému domu.

Zástavba směrem k úpatí hraničních vrchů Bílých Karpat se rozvolňuje. K nejkompaktnějším zachovaným objektům patří usedlost čp. 16. Jednotný typ domu má v průčelí dvě členěná okna a dřevěný štít. Obytné místnosti jsou řazeny v pozici za sebou. Za nimi pak v jedné ose následují chlévy a dřevěná kůlna. Stavení je obklopeno ovocnými stromy. Za ním se do mírného svahu zvedá ovocná zahrada. K dokladům původního místního

Domkářské stavení čp. 43

stavitelství lze zařadit také štítové domy čp. 81, 43, 5, 7, 77 či čp. 52. K hodnotným hospodářským stavbám patří zvláště roubená stodola před čp. 33 či podobná roubená stodola za domem čp. 75, kvalitní stavba kamenné piliřové stodoly s deskovými výplněmi se nachází ve dvoře za štítově orientovaným domem čp. 35. V obci lze nalézt i jeden exemplář samostatného objektu tradičního kamenného hospodářského sklepa.

(OF)

Roubená stodola před domem čp. 33

Kaňovice

Pohled na tradiční zástavbu obce, v popředí usedlost čp. 8, v pozadí čp. 23 s komorou srostlou s domem

Ve Zlínském kraji patří okolí Luhačovic k přírodně nejhodnotnějším a nejpůvabnějším územím. Mírně zvlněná krajina, louky a lesy, údolí protkaná potoky, kolem nichž se rozkládají sídla, jako jsou Březůvky, Provodov a také Kaňovice. Vesnice leží na kopcovitém terénu. Historické jádro je situováno na stoupajícím terénu zvedajícím se od silnice ze Zlína do Luhačovic až po temeno kopce.

Forma sídelního řešení je v podstatě řadová, sleduje zčásti tok potoka či místní komunikaci, a zčásti je shluková. Obec postrádá návesní prostor. Za centrum lze považovat část sídla před budovou obecního úřadu až ke kapli. V tomto území se rovněž nachází obchod, místní pohostinství a kulturní sál. Kaňovice patří veškerou svojí tradiční stavební podstatou k sídlům typickým pro subregion luhačovické Zálesí. Nepravidelný způsob zástavby vsi odpovídá terénním a přírodním podmínkám. Tato nepravidelnost se projevuje rovněž ve formě dvora. Početné domy se obrací obvykle štítovou stranou, nověji okapovou orientací k cestě. Před domem, nebo ve dvoře se nachází patrová komora. Za domem nebo protilehle obydlí se nacházejí chlévy. Stodola stojí samostatně, a její umístění je velmi volné v blízkosti obytného domu, na konci dvora či humna.

V průběhu druhé poloviny 20. století došlo k velké proměně vesnické zástavby a jednotlivých domů. Celá řada původních usedlostí ve středu obce byla odstraněna a na jejich místě vznikly nové, ponejvíce dvoupodlažní obytné domy, vyznačují se velkými třídlírnými okny, tvrdou cementovou omítkou a dalšími znaky příznačnými pro socialistickou výstavbu 60. a 70. let 20. století. K nim přibýly v posledních desetiletích střešní okna, garážové vjezdy a různé typy oplocení.

Přes četné ztráty hodnot v původní zástavbě je třeba konstatovat, že se na území Kaňovic dosud nachází značný počet tradičních dokladů lidového stavitelství, reprezentujících rolnickou kulturu. Jsou to nejen obytné domy z nepálených cihel, ale také hospodářské stavby, roubené stodoly a seníky, kolny a především patrové komory, skutečné a ojedinělé skvosty lidového stavitelství jihovýchodní Moravy.

K nejvýznamnějším dokladům stavební tradice a staršího vývojového období patří dům čp. 5 se samostatnou komorou a stodolou, usedlost čp. 18 se samostatnou komorou ve dvoře a roubenou stodolou, usedlost čp. 23 s přistavěnou zděnou komorou a další samostatnou komorou, a roubenou stodolou. K přestavěným domům u čp. 21 a 22 náleží seníky v humnech. Dále jsou hodnotné domy v dolní části obce čp. 13 a 31. Usedlost čp. 31 vybudovaná z neomítaného zdiva nese znaky přelomu 19. a 20. století.

Nejvýznamnější je však usedlost čp. 19 s obnovenou obytnou budovou a samostatným chlévem a patrovou komorou před domem. Stavebním materiálem je hliněná, nepálená cihla, spojovaná hliněnou maltou. Stropy ve všech místnostech a podlaha v jizbě jsou dřevěné. Zdi z nepálených cihel nesou trámové stropy s viditelným záklopem. Celý tento historicky vzácný soubor staveb je v majetku obce a slouží kulturním účelům.

Patrová komora s pavláčkou u čp. 19, čeká na obnovu

(VK)

Usedlost čp. 23 s komorou srostlou s domem

Karlovice

Usedlost čp. 16

Vesnice leží na jižních výbězcích Vizovických vrchů v mírně zvlněné krajině. Obec je typická návěsí *silnicovka*, která se mírně zvedá z východu směrem od lesa na západ do mírného kopce. Návsi probíhá středová komunikace obce, spodní částí protéká potok. Na obou koncích se návěs větví do samostatných uliček. Historické centrum představuje návěs a jeho blízké okolí. Novostaveb na návsi zatím není mnoho, ale staré usedlosti zažívají rekonstrukce a přestavby. Velmi nápadné jsou úpravy z 50. a 60. let 20. století. Novější domy nalézáme na okrajích obce, podél ulic směrem od centra obce. Střed obce tvoří návěs obdélníkového tvaru, jíž prochází komunikace, podél které se řadí zástavba.

Stavby, u kterých se zachovaly prvky lidového stavitelství, jsou usedlosti čp. 31 – přestavěná k rekreačnímu a současnému způsobu života. K dobře zachovaným usedlostem patří čp. 16. Pochází z přelomu 19. a 20. století. Tvoří ji dva samostatné objekty, které jsou k sobě v orientaci do pravého úhlu. Vstup do humna je přes stodolu, která stojí v jedné rovině s novější obytnou částí. Orientace ke komunikaci je štítová a u stodoly okapová. Objekty nejsou omítnuté. Zůstává patrné režné zdivo z nepálených cihel. Usedlost je ve špatném stavu, má již vystaven demoliční výměr, a na jejím místě bude stát nový dům. Je škoda, že se nenašel způsob, jak tento objekt místního lidového stavitelství zachovat.

(JK)

Kašava

Štítový dům čp. 108

Obec založená jako kolonizační sídlo kolem 1450 je významněji zmiňována až v polovině 16. století Patřila k Lukovskému panství a její význam podtrhuje kostel sv. Kateřiny, zmiňovaný již roku 1480 a také fojtství z téhož období. Horské území Hostýnských vrchů vtisklo Kašavě svoji pečeť, na zdejší poměrně prudké říčce bylo vybudováno několik mlýnů a pila, podobně jako v sousední Držkové.

Typ osídlení vyplývá z přírodních podmínek daných říčkou přitékající z Držkové a dále komunikací spojující Zlín, Lukov s Hošťálkovou a Vsetínem. Jde o řadovou formu sídla s nepravidelnou zástavbou i kolem vybihajících údolí. Přirozeným centrem je rozšířená část vsi s kostelem, budovou obecního úřadu a obchodním centrem. Původní urbanistická struktura je zachována, parcely kolem komunikace i paralelní cesty jsou zaplňovány novou výstavbou rodinných domů i více účelových domů bývalého JZD Podhoran.

Usedlosti i novější zástavba je orientována štítově i okapově ke komunikaci Stejně jako typ sídla, také forma dvora je nepravidelná. Původní domy jsou většinou řešené jako jednotraktové s hospodářskou částí pod společnou střechou. Mají odděleny pouze stodůlky. Rozšířen je také hákový půdorys a párový typ dvora. Obytný dům je přízemní se sedlovou střechou, novější stavby rovněž dvoupodlažní s mansardou, podkrovím nebo celým patrem. Převažujícím stavebním zde bylo materiálem tradiční dřevo roubených domů, stodol nebo jiných hospodářských budov. Zachováno jich je jen nepatrné množství. Dřevo se uplatňuje na mladší výstavbě jako doplňující stavební materiál - na bedněných štítech zděných domů, kolnách a jiných hospodářských stavbách. Přebývá však cihla - u starších domů nepálená, v krytinách keramická nebo betonová taška a plech. Tyto krytiny nahrazují původní šindel, jehož výrobou se spolu se zhotovováním dřevěného nářadí obyvatelstvo ve velkém rozsahu zabývalo.

V obci se dosud nachází několik roubených domů, které jsou navrženy k památkové ochraně. Jde o sruby na obdélníkovém půdorysu s třídílným dispozičním řešením a sedlovou střechou. Hospodářské budovy jsou rovněž roubené nebo se sloupkovou konstrukcí ve dvoře statků na návsi u kostela. Některé z nich jsou poznamenány různými přestavbami. Za pozornost stojí rovněž zůstatek jednoho z bývalých šesti mlýnů. Čtyři z těchto mlýnů byly se dvěma složeními, dva s hornospádovým košem. Prohlášenou památkou je kostel sv. Kateřiny.

(VK)

Kelníky

Obec Kelníky se rozkládá pod zalesněnými stráněmi západních vrcholků Vizovické vrchoviny a v údolí Částkovského potoka. Náleží do obcí náhorních. Jádru zástavby obce tvoří návesní *ulicovka*, v jejímž středu se nachází malá kaplička. Zástavba obce

Usedlost čp. 16

si dodnes uchovává kompaktní charakter, typický pro původní zástavbu s překvapivě zachovaným souborem hospodářských staveb v zadních částech parcel některých domů. V průběhu vývoje obce se však zástavba přelila za hranici původní zástavby, a tak vznikla krátká *ulicovka*, převážně podél hlavní komunikace. Domy jsou seřazeny podél silnice tak, že souvislá

řada domů lemuje po celé délce prostor ulice. Tato souvislá řada domů je v ojedinělých případech přerušena prolukami. V Kelníkách se zachovala celá řada objektů nesoucích rysy původní zástavby. Místy je však tato zástavba poznamenána pozdějšími úpravami. Přibližný obraz o původním charakteru zástavby poskytují některé usedlosti v prostoru návsi (čp. 6, 7, 8, 16, 17, 18, 30, 31, 47), včetně hospodářských budov a stodol situovaných v zahradách, které přiléhají k obytné zástavbě. Část hospodářských budov je dosud zachována, některé v původním stavu, bez následných úprav a dostaveb. Ve středu obce se nachází zbytek špalíčku původní zástavby tvořený dvěma domky a malá kaplička, před níž je umístěn kamenný kříž. Zástavba si dosud zachovává původní urbanistickou stopu a částečně i měřítko zástavby, tj. měřítko objektů většinou odpovídající původní parcelaci. Na jižním okraji obce podél silnice II/497 22 vznikla nová *ulicovka*, vybíhající z původní zástavby, která již nenavazuje na charakter zástavby původní. Po stránce stavební si obec dlouhá léta zachovávala svou tvářnost, a nové objekty se objevovaly jen sporadicky. Vznikají objekty s vnější fasádou z režného zdiva (pálené a nepálené cihly, kámen) se zvýrazněnými omítkovými šambránami (např. čp. 16 - rozsáhlý přízemní obytný trakt s navazující hospodářskou částí). Domy mají štítovou i okapovou orientaci. U štítové orientace na obdélný obytný trakt navazuje stejně orientovaný hospodářský trakt - chlévy i stodola příp. obdobně, se stodolou umístěnou kolmo k ose obytného

*Usedlost čp. 6,
detail dveří s řezbou
v sýpkovém polopatře*

Rumpálová studna v humně usedlosti čp. 6

ným s komunikací a hospodářským traktem cca z 1. poloviny 20. století. Dům je opatřen sýpkovým polopatrem přizpůsobeným k bydlení. Průčelí prolamují tři novodobější okna a původní vstupní dveře. Fasáda je režná z pálených cihel. Zemědělské stavení čp. 7 má obytný trakt rovnoběžný s komunikací, je modernizován novodobějšími okny. Ve dvoře se zachoval výminek a chlévy. Čp. 8 je stavení s obytným traktem rovnoběžným s komunikací, zachovány původní výplně otvorů a omítky. Hospodářský trakt byl zbourán. Čp. 16 je tvořen areálem rozsáhlého statku sestávajícího z obytného stavení, chlévů a velkých stodol. Dům má okapovou orientaci, kamennou podezdívku z pískovcových kvádrů. Fasádu představuje režné zdivo z pálených i nepálených cihel. Uvnitř zachovány dřevěné stropy. Chlévy jsou zděné z kamene. Jsou v nich dosud zabudovány betonové kotce pro vepře.

(JS)

domu s chlévy. V zástavbě pozoruhodně provedené obytné objekty (např. čp. 16, 8 - zdobná, omítková fasáda, opět na soklu z kamenných kvádrů, velmi kvalitní zdobené vstupní dveře se nachází u čp. 7).

K objektům se zachovalými prvky původního stavitelství obce patří např. usedlost čp. 30 – okapově orientovaná, neudržovaná. Má novodobá okna, zachované původní vstupní dveře. V pravém úhlu navazujena obytnou část hospodářský trakt. Sedlovou střechu kryje pálená taška. Objekt čp. 47 - zemědělské stavení s obytným traktem, částečně modernizováno, dochovaný hospodářský trakt pochází cca z 1. poloviny 20. století. Má vsazené novodobé trojdílné okno, hladkou fasádu, bíle zalíčenou. Zvalbenou střechu kryje betonová krytina. Objekt čp. 6 představuje zemědělské stavení s obytným traktem rovnoběž-

Okapově orientované usedlosti čp. 17 a 19

Kladná-Žilín

Obec vznikla spojením dvou původně samostatných vesnic – Kladné a Žilína. Situována je do přírodně a krajinotvorně velmi hodnotného prostředí malé kotliny v hornaté krajině Bílých Karpat. Její bezprostřední okolí tvoří travnaté pastviny s tradičními

Mlýn čp. 84 v Žilíně

dřevěnými hrazeními na svazích nad obcí. Národopisně se řadí do regionu luhačovického Zálesí. V obci zůstala dobře zachována původní urbanistická i architektonická struktura, přestože nevhodné patrové novostavby v panoramatu sídla dominují.

Zástavba Žilína, původně převážně štítově orientovaných domů doplněných také staveními s okapovou orientací, se přizpůsobuje místní konfiguraci poměrně prudkého kopcovitého terénu. Základní osou je potok Kladénka. Nejstarší zástavba se nachází ve střední nížinné části, kde vytváří menší trojúhelníkový prostor. Domy se stavěly v pravidelné struktuře v nedaleké vzdálenosti u sebe. Nezbytnou součástí z nepálených cihel stavěných usedlostí byly dřevěné hospodářské stavby – především stodoly, seníky, kůlny, dodnes v hojné míře dochované postavené technikou roubení či bednění deskami u sloupkové konstrukce. Ke skvostům tradičního stavitelství nejen v obci, ale v širokých souvislostech vůbec, patří památkově chráněný objekt vodního mlýna čp. 84. Objekt je velmi dobře dochován, včetně interiérové dispozice či tradičního nábytkového vybavení a mlýnského zařízení. Stavení je štítově orientované, postavené roubenou technikou. Dřevěná konstrukce je skryta pod hliněnou omítkou s okrovým líčením a červeno-hnědou podrovnávkou. Ve štítovém průčelí jsou situována dvě malá jednoduchá okna, štít je bedněný dřevěnými deskami. Pod ním chrání průčelí dvě řady pálených tašek. Pálená taška kryje i sedlovou střechu. Vchod do domu se nachází v podélné, dvorové straně domu. Zadní část objektu tvoří mlýnice. Mlýnské kolo, kryté otevřeným přístřeškem, je situováno v zadní části podélné strany stavení orientované do zahrady. Kuriózní je kónický tvar celé konstrukce domu, který vznikl v době druhé světové války, když byl do povětří vyhozen mostek před domem.

Detonace nadzvedla také budovu mlýna, a narušila tím jeho statiku. K mlýnu patří také další objekt stojící s ním paralelně v prostranství dvora. Byla zde původně kovárna a hospodářské zázemí mlýna. Společný dvůr s mlýnem sdílí ještě štítově orientované stavení čp. 83.

*Štítově orientovaná průčelí domů
čp. 80 a 82 v Žilíně*

K dalším stavením, které nesou znaky původních lidových staveb, patří například domy čp. 80, 82, 78, 59, 62, 36, 49 či velmi dobře udržované, i v interiéru včetně nábytkového vybavení zachované čp. 48. Z hospodářských objektů, zbudovaných ze dřeva technikou roubení nebo bedněním desek na sloupkovou konstrukci, se dochovalo poměrně značné množství stodol, seníků či kůlen. Tradiční vesnický ráz dokreslují drobné sakrální objekty, zvláště výrazné jsou v zástavbě situované dva dřevěné kříže. Jeden s plechovým, malovaným korpusem Krista, druhý s tělem Krista vyřezaným ze dřeva, střídme kolorovaným.

Zástavba Kladné má obdobný charakter jako Žilín, ale vzhledem ke snížené, rovnější ploše terénu se v dolní poloze vesnice vytvořil nevelký, obdélníkový prostor návsi, kde je situována drobná roubená, památkově chráněná zvonička a rovněž památkově chráněná kamenná plastika sv. Jana Nepomuckého z roku 1749. Z původních štítově orientovaných domků se jich zachovalo několik – čp. 9, 10, 12 a zvláště čp. 13, které v době výzkumu bylo citlivě rekonstruováno. Usedlost čp. 13 má štítové průčelí, v němž jsou vsazena dvě šestitabulková okna rámovaná v horní části profilově tvarovanými pološambránami. Štít chalupy je zděný, s uprostřed něj vsazeným šestitabulkovým oknem. Průčelí pod štítem je chráněno dvěma řadami pálených tašek. Do domu se vchází dveřmi v podélné stěně ze dvora. Dvůr od ulice odděluje dřevěný plot s brankou. Ve dvoře, vedle zadní části domu

Usedlost čp. 13 na návsi v Kladné

Roubená stodola ve svahu nad Žilínem

stojí zděná patrová komora. Úzkou uličkou, vzniklou mezi obytným stavením a komorou, se po dlážděném chodníčku z plochého kamene vchází do hospodářské části dvora, který byl vymezen chlévy, jež tvořily s domem jednotný celek (nyní chlévy zbourány, zbyly po nich jen kamenné podezdívky – na jednom z kamenů se zachovala datace 1886), a polootevře-

nou dřevěnou stodolou stojící na hranici mezi dvorem a zahradou. Přes ní se vchází do humna. Dům je třídlílný. Vstupuje se do síně dvoukřídlymi, řemeslně zdatně zhotovenými dveřmi s kvalitním kováním. Z ní se samostatně vyčlenila kuchyně, kde se vaří na sporáku. Ze síně se napravo vchází do světnice s dřevěnou palubkovou podlahou a s vertikálními kachlovými kamny k vytápění. Ze síně se nalevo vchází dveřmi s dobře zachovaným krabicovým zámkem do komory. Stropy v celé obytné části jsou dřevěné, záklopové. Nábytkové vybavení odpovídá zhruba 30. - 40. létům 20. století. Unikátně dochovaná, včetně interiérové dispozice a vybavení, je i patrová komora. Usedlost čp. 13 představuje jedinečný objekt původního místního stavitelství.

Obec Kladná-Žilín je poměrně bohatá na dochované památky lidové architektury, které je potřeba chránit a udržovat pro budoucí generace i pro zachování tradičního rázu sídla. Půvab krajiny, která sídlo obklopuje, tento ráz výrazně umocňuje.

(OF)

Celkový pohled na zástavbu a okolní krajinu z pastvin nad obcí

Komárov

Obec leží v předhůří vizovicko-provodovských Karpat, 9 km na jihovýchod od města Napajedel. Obec z jihu, východu a severu obklopuje les a jen ze západu přechází zástavba v zemědělskou krajinu klesající k údolí řeky Moravy. Centrum obce tvoří obdélníková náves, která kopíruje terén, z ní vybíhají další uličky. Zde je také soustředěno nejvíce

Okapově orientované stavení čp. 96

starých domů. Novostavby nalezneme na okrajích obce. Další hustší zástavba je soustředěna v okolí kostela, kde se přizpůsobuje svahové konfiguraci terénu. Patrné jsou zásahy doby 60. a 70. let 20. století.

Stavby, u kterých se zachovaly prvky lidového stavitelství, jsou usedlosti čp. 59, 96, 104. K dobře zachovalým patří usedlost čp. 96. Usedlost pochází z druhé poloviny 19. století a je okapově orientovaná, obdélníkového půdorysu a postavená z kombinace lomového kamene, pálených a nepálených cihel. Průčelí domu tvoří tři okna ve tvaru písmene T s mosaznými klikami. Slepé okno, vedle dveří do síně, kryje prostor patrové komory. Vrata, začepovaná do viditelného příčného trámu, jsou jednoduchá, sestavená ze svisle, vedle sebe kladených desek. Vrata se zevnitř zavírají na petlici. V polopatře je umístěna sýpka opatřená větracími otvory. Fasáda má tmavě žlutou až okrovou barvu, místy však výrazně opadanou. Již téměř opadaná je i modrá barva podrovnávky. Okna jsou zvýrazněna bíle zalíčenými pološambránami. Usedlost je ve stavu, který vyžaduje opravu, aby zůstal zachován dalším generacím jako doklad místního lidového stavitelství.

(JK)

Křekov

Obec se nachází v mírně zvlněné krajině podél Křekovského potoka. Rozvinula se podél historické severo-jihní komunikace, která však později přesunem tranzitní dopravy mimo jádro obce svůj význam ztratila. Původní urbanistická skladba vedle sebe řazených usedlostí je v obci dochována dodnes. Jedná se o typ valašské řadové vsi.

Tradiční zemědělské usedlosti se nacházejí především kolem návsi. Jde o štítově orientované úhlové domy s hákovým dvorem. Do domů se vstupuje přes dvůr, domy jsou jednotraktové, obytné místnosti jsou směřovány k cestě, za nimi byly umístěny chlévy. Střechy těchto tradičních domů jsou zásadně sedlové o pravidelném sklonu střešních rovin. Konstrukčně se jedná o jednoduchý sedlový krov bez hambálek. Jako střešní krytina byl používán dřevěný štípaný šindel, později eternit a keramická a betonová střešní taška. Komíny jsou převážně cihlové. Fasády byly prováděny svépomocí jako hladké jednobarevné, novější domy z první poloviny 20. století mají fasády zdobené profilovanými prvky v různobarevném provedení – např. čp. 19. Základy a podezdívky jsou budovány z masivních kamenů z místních zdrojů.

Nejstarší dochované domy byly budovány z hlíny, z nepálených cihel. Stodoly jsou situovány buď úhlově nebo paralelně s obytným domem, podle šířky a konfigurace pozemku. Nejstarší dochované stodoly jsou roubené, mladší pak sloupkové - deštěné, později pilířové, zděné z pálených cihel s deskovými výplněmi. K tradičním domům patří čp. 9, 42, 29, 19, 13 i torzálně dochovaná část domu čp. 35. Roubené stodoly jsou dochovány u domu čp. 13 a na parcele č. 87. Sloupkové deštěné stodoly jsou dochovány ve větším počtu v celé vesnici, např. u domu čp. 6 a čp. 23, stodoly s pilíři z pálené cihly jsou u domů čp. 40 a čp. 45. U domu čp. 6 je dochovaná roubená komora na zděném sklepeč.

Roubení stodoly u domu čp. 13

Štítově orientované stavení čp. 9

(JN)

Lhota

Usedlost přestavěná v první polovině 20. století

Vesnice Lhota leží 7 km jihozápadně od Zlína na výbězcích Vizovických vrchů. Zástavba kopíruje mírně zvlněný terén, který se svažuje směrem k lesu. Kolem obce se rozkládá hornatá zemědělská krajina. Jde o původní silnicovou obec. Postupem se vytvořily doby dvě malé návsi, jedna menší, kde je situován obecní úřad a kostel, a druhá, která se nachází na dolním konci obce směrem k lesu, Karlovicím. Historické jádro staré řadové zástavby je na dolním konci obce na návsi. Ta pozvolna stoupá do kopce ke kostelu a za něj, kde najdeme ještě starou zástavbu, už ne řadovou, ale volnou. Patrné jsou přestavby dané dobou let 60. a 70. z 20. století.

Stavby, u kterých se zachovaly prvky lidového stavitelství, jsou usedlosti vedle čp. 12, 24, vedle 29, 43, 57, 63, 67, 98, 185. K zachovalým patří zvláště usedlost vedle čp. 12. Usedlost pochází z druhé poloviny 19. století, má obdélníkový půdorys, je okapově orientovaná. Má pouze obytnou část, hospodářská chybí. Do humna se vstupuje vraty, od vedlejšího pozemku je dvůr oddělen drátěným plotem. Průčelí domu tvoří jednoduchá dvoukřídlá vrata, která jsou začepovaná do příčného trámu, tři členěná okna ve tvaru písmene T. Původní omítka na *kotovicích* je už téměř neznatelná. Podrovnávka byla pravděpodobně tmavě modré barvy. Kolem okenních otvorů je bíle zalíčená omítka. Objekt je v chátrajícím stavu - propadá se střecha a praskají stěny. Stavba vedle čp. 19 s obdélníkovým půdorysem z nepálených cihel je pravděpodobně bývalá kovárna. Základy objektu jsou z kamene spojeného cementem. Ve štítové stěně se nachází vchod - vrata. V okapové části objektu se nalézají dvě okna. Střecha je sedlová, krytá pálenou taškou s bedněným štítem.

Poslední objekty místního lidového stavitelství jsou buď opuštěné, nebo se modernizují. Výše jmenované usedlosti potřebují akutní zásah, který by je rekonstrukcí zachoval i dalším generacím.

(JK)

Lhotsko

Obec se nachází v mírně zvlněné krajině podél levostranného přítoku potoka Bra-třejovky. Rozvinula se podél historické severojižní komunikace, která však později přesunem tranzitní dopravy z Vizovic do Valašské Polanky svůj význam ztratila.

Usedlost čp. 16

Původní urbanistická skladba vedle sebe řazených usedlostí je v obci dochována do-dnes. Jedná se o typ valašské řadové vsi.

Tradiční země-dělské usedlosti jsou řazeny vedle sebe s plužinami kolnými k toku potoka. Tato původní zástavba by-la dále zahušťována a dostavována podél komunikací, původ-ně vybíhajících do volné krajiny. Jedná

se o štítově orientované domy s hákovým dvorem. Do domů se vstupuje přes dvůr, obytné místnosti jsou směřovány k cestě, za nimi se nacházely chlévy. Střechy těchto tradičních domů jsou zásadně sedlové o pravidelném sklonu střešních rovin. Konstrukč-ně se jedná o jednoduchý sedlový krov bez hambálek. Jako střešní krytina byl používán dřevěný štípaný šindel, později eternit a keramická a betonová střešní taška. Komíny jsou převážně cihlové. Základy, podezdívky, ale i zdivo stodol a chlévů jsou budovány z masivních kamenů z místních zdrojů.

Původní zástavbu v obci tvořily roubené dřevěnice. Tyto jsou však ve vesnici dochovány výjimečně – např. čp. 48, i zde se však jedná o mladší typ roubené chalupy stavěný počátkem 20. století. Stodoly jsou situovány buď úhlově nebo paralelně s obytným domem, podle šířky a konfigurace pozemku. V obci jsou dochovány stodoly s pilíři zděnými z naplocho kladených kamenů do hlíny, které představují autentický doklad vizuálně i esteticky dokonalého provedení zednického řemesla našich předků – např. stodola u domu čp. 28. Příklad použití kombinace zdiva z masivních kamenů a deštění z masivních ručně tesaných fošen představují stodoly u domů čp. 25 a 26. Typ pilířové stodoly s pilíři z pálených cihel představuje stodola u domu čp. 19, typ sloupkové stodoly obité deskami představují stodoly u domu čp. 32 a čp. 9.

Zajímavým typem malého zděného obytného stavení s přistavěnou patrovou stodolou představuje usedlost čp. 54. Tradiční urbanistické i architektonické řešení prezentuje usedlost čp. 16. Obytné stavení je k přilehlé cestě orientováno štítově. Ve štítě jsou situována dvě okna. Vstup do domu je ze dvora. Na dům do pravého úhlu navazuje stodola s pilíři vyzděnými z pálených cihel. Třetí strana dvora je uzavřena roubenou stodolou, zřejmě nejstarším objektem areálu, dnes bohužel ve velmi špatném technickém stavu.

(JN)

Lípa

Podélná strana štítového stavení čp. 7

Obec Lípa ve Zlínském kraji se nalézá na levém břehu řeky Dřevnice, v chráněné oblasti Vizovických vrchů pod horou Drdol, 9 km východně od krajského města Zlín. Leží na rovině obklopené z velké části průmyslovou zónou a zemědělskou krajinou. Kromě silnice a řeky Dřevnice protíná obec ještě železniční trať. Jde o silnicovou obec. Střed obce protínala původně důležitá komunikace, podél které byla a je postavená zástavba. Nyní je hlavní tepna posunuta na okraj obce. Z charakteru sídla je patrná dnešní funkce okraje většího města. Patrné přestavby z 60. a 70. let 20. století, které také postupně mizí a jsou přizpůsobovány dnešním požadavkům na bydlení. V centru se z veřejných staveb nachází kaplička, budova obecního úřadu a hospoda. Zde je také soustředěna nejstarší zástavba, dnes již výrazně přestavěná. Stavby, u kterých se zachovaly prvky lidového stavitelství, jsou usedlosti čp. 7, 11 a 50.

K dobře zachovalým patří usedlost čp. 7. Štítově orientovaný, obdélníkový dům pochází ze začátku 20. století, štítové průčelí tvoří dvě okna ve tvaru písmene T s jednoduchými mosaznými klikami. Bílá fasáda s jemným štukem kryje hlavní konstrukční materiál – nepálenou cihlu. Pod střechou nalezneme ve štítu dva větrací průduchy, jednoduché obdélníkové otvory. Okolo pozemku je postavený drátěný a plaňkový plot, na dvůr vede branka. Usedlost si z celé obce nejvíce zachovala původní charakter.

(JK)

Lipina

Obec se nachází v mírně zvlněné krajině podél drobného potoka – levostranného přítoku potoka Smolinky. Obec se rozvinula podél historické trojúhelníkové návsi. Dnešní tranzitní komunikace mezi Vlachovicemi a Valašskými Klobouky prochází mimo tento

Tradiční dům u čp. 10

centrální prostor. Původní urbanistická skladba vedle sebe řazených usedlostí je v obci dochována pouze torzálně. Představuje typ valašské řadové vsi.

Tradiční zemědělské usedlosti se nacházejí především kolem návsi. Jedná se o štítově i okapově orientované úhlové domy. Z původních dřevěných staveb se dochovala pouze roubená stodola u čp. 45. Dochovaná obytná stavení jsou již zděná – z nepálené i pálené cihly. Příkladem bydlení drobného domkáře může být dům vedle čp. 10 s dřevěnou stodolou a kůlnou. Dalším dochovaným tradičním obytným domem je čp. 54. Tyto obytné stavby jsou jednotraktové. Vstupuje se do nich ze dvora. Obytné místnosti jsou směřovány k cestě, za nimi byly situovány chlévy. Střechy těchto tradičních domů jsou sedlové o pravidelném sklonu střešních rovin. Konstrukčně se jedná o jednoduchý sedlový krov bez hambálek. Jako střešní krytina byl používán dřevěný štípaný šindel, později eternit a keramická a betonová střešní taška. Fasády jsou hladké, jednobarevné. Základy a podezdívky jsou budovány z masivních kamenů z místních zdrojů. Stodoly jsou situovány buď úhlově, nebo paralelně s obytným domem, podle šířky a konfigurace pozemku. Nejstarší dochované stodoly byly roubené, mladší pak sloupkové deštěné, později s pilíři z pálených cihel – např. u domu čp. 20. V obci je dochován soubor čtyř pilířových stodol s pilíři zděnými z kamene. Tyto stodoly se nacházejí u domů čp. 12 a čp. 50.

Naprostá většina původních zemědělských usedlostí byla již přestavěna, zmodernizována, a ztratila charakter původního tradičního lidového stavitelství.

(JN)

Lipová

Patrová usedlost čp. 39

Obec Lipová leží v kotlince mírně zvlněné krajiny Vizovických vrchů, v CHKO Bílé Karpaty. Pravidelná zástavba nedaleko vedle sebe stojících domů se rozkládá kolem přítoku Lipovského potoka a od něj se zvedá do bočních svahů s ulicemi většinou rovnoběžnými s vodním tokem. Národopisně, podle typů lidového stavitelství, se řadí do luhačovického Zálesí, k němuž náleží i v rámci mikroregionu. Pro obec byla především charakteristická pastevectvím a chovem plemeného dobytka. Velmi rozšířené zde bylo zaměstnání zvěrokleštické – *miškářské*. To do velké míry předurčilo i architektonický vzhled vesnice. Miškáři si dokázali finančně poměrně dobře přivydělat, a tak měli prostředky na výstavbu velkých, patrových usedlostí. Hodně cestovali nejen po českých zemích, ale i v zahraničí

(zvláště v německých oblastech), kde nacházeli také svou inspiraci pro inovace a modernizace vlastních hospodářství.

V obci se celkově zachovalo hodně památek původního místního stavitelství, těch velkých statků i drobnějších hospodářství. Jejich stavebně technická situace však není příliš dobrá. Zasloužily by si větší péči a pozornost, aby i nadále udávaly jedinečný urbanistický, ale hlavně architektonický charakter obce. Za pozornost stojí objekty původního stavitelství, patrové usedlosti čp. 79, 65, 39. Rysy původní patrové usedlosti nese i čp. 10. Ostatní stavby jsou přízemní, štítově orientované – čp. 37, 49, 53, 23, 107, 110 a čp. 22 s památkově chráněnou roubenou patrovou komorou. Dokladem tradiční

Památkově chráněná patrová usedlost čp. 79

Roubená, památkově chráněná patrová komora ve dvoře čp. 22

staveb z 19. století je památková usedlost čp. 79 z roku 1851, zachovává si všechny atributy lidových staveb, včetně interiéru a jeho vybavení. Je však v havarijním stavu, a je škoda, že se nedaří nalézt finanční prostředky na její záchranu. Novodobějším typem patrové usedlosti je čp. 35, která má bohatě zdobenou štukovou fasádu, svým průčelím se blíží až městskému typu domu. Tradiční zástavba dvora se stodolou na konci a ovocnou zahradou za ní vytváří komplexně zachovaný *miškářský* statek.

Obec Lipová je vzácně bohatá na hodnotné objekty původního lidového stavitelství, které ji dodávají, spolu s krajinným prostředím, tradiční, jedinečný ráz. Lze jen doufat, že o tyto své hodnoty bude náležitě pečovat.

(OF)

lidové, štítově orientované stavby je čp. 28. Usedlost čp. 18 je příkladem velké, novodobé *miškářské* usedlosti inspirované německými vzory zavedením inovací podle těchto vzorů v provozu hospodářství. Chalupářskou zástavbu prezentuje např. stavení čp. 109.

V obci se zachoval velký počet velkých stodol z různých materiálů – zděné z nepálených i pálených cihel, dřevěné roubené i sloupkové konstrukce pobité deskami, nebo z kombinace těchto materiálů. Vzácně se dochovaly i dva drobné objekty vesnické kovárny – jeden na návsi za zvonící, druhý vedle čp. 39.

K unikátům patří památkově chráněná roubená patrová komora na čp. 22. Zajímavé a hodnotné jsou i drobné sakrální stavby – zvláště půvabná, památkově chráněná kaplička z roku 1766, ale i hodnotný kamenný kříž z roku 1862 či kaplička a před ní stojící kovový kříž na návsi. Jediným reprezentantem tradičních patrových

Památkově chráněná kaplička z r. 1776

Loučka

Domy čp. 47 a 48

Obec se nachází v malebně zvlněné krajině Vizovických vrchů. Historická zástavba obce představuje typ valašské řadové vsi, převážné množství usedlostí je součástí tzv. společných dvorů (dva až čtyři soukromí vlastníci obytných domů s hospodářským zázemím na společném dvoře). V Loučce je dochováno velké množství obytných domů, stodol, komor, které dosud vykazují hodnoty tradičního lidového stavitelství. Roubené obytné domy se již v obci nenacházejí. Ty byly v průběhu 1. poloviny 20. století přestavěny na domy zděné, a to jak z pálených, tak i nepálených cihel. Chlévy, které byly situovány v prodloužení obytného domu nebo samostatně ve dvoře, byly budovány z opracovaných kamenných bloků z místních zdrojů nebo z pálené cihly. V obci je dochováno velké množství tradičních stodol postavených z různých stavebních materiálů. Jsou zde stodoly roubené (např. u domu čp. 26), pilířové s pilíři zděnými z nepálených cihel (u domu čp. 29 s datací 1908) i pálených (u domu čp. 4) či sloupkové celoplošně obité prkny (u domu čp. 2).

Jedním z intaktně dochovaných společných dvorů je dvůr, který se skládá z domů čp. 2, 3, 4 a 5. Dům čp. 2 byl postaven v roce 1928 na místě zbořeného roubeného domu. Dům je patrový, štítem orientovaný do návsi. Vstup do domu je ze dvora, dispozice kopíruje dispozici původních roubených domů. V přízemí je jediná obytná místnost s okny orientovanými do návsi a do ulice. Pod touto místností je z kamenných bloků postavený sklep, který má strop z cihelných segmentových kleneb uložených v ocelových nosnících. Do patra vede strmé dřevěné schodnicové schodiště. Zde jsou dvě obytné místnosti, které mají světlou výšku pouze cca 2 m. Stropy jsou dřevěné, trámové, podbité a omítnuté. Jako pokračování domu je ve dvoře postavený kamenný chlév, jehož část byla v 60. letech 20. století adaptována na hygienické zázemí domu.

Nad chlévem se v patře nachází komora přístupná z patra obytné části domu, jejíž zdivo je z nepálených cihel. Střecha domu je tvořena sedlovým krovem. Ve dvoře se nachází sloupková, příčně průjezdná stodola a deštěná králíkárna v místě bývalého hnojiště. Dům je obydlen.

Dům čp. 3 uvnitř společného dvora je postavený z kombinace pálené a nepálené cihly. Ve štítu domu je datace 1913, v tomto roce byla na domě osazena stávající sedlová střecha. Dům je přízemní, na vysoké kamenné podezdívce, stropy jsou ploché, omítnuté. Vpravo od domu je zděný chlév, který již není využíván. Vpravo od domu se nachází patrová komora postavená z nepálené cihly. Vlevo od komory stojí roubený přístavek s pultovou střechou, který slouží jako dřevárka. Před přístavkem je deštěná králíkárna. K domu čp. 3 patří velká dřevěná stodola v areálu společného dvora. Dům je obydlen. V severní části společného dvora se nachází patrový dům čp. 5, který je postaven z nepálených cihel, základy jsou z masivních kamenných bloků. Na dům navazují zděné chlévy a hákově situované velké pilířové stodoly s pilíři z pálených cihel. Stavení není obydleno. Dům čp. 5 se nachází na okraji společného dvora a je situovaný okapově k návsi. Dnes je využíván chalupářsky, k rekreaci.

V obci se nachází celá řada autentických objektů či těch, u nichž se zachovaly tradiční drobné detaily. Unikátní je především náspa z masivních kamenných bloků u domu čp. 26. Mezi intaktně dochované části obce je možno označit prostředí domů čp. 47, 48 či 62.

(JN)

Patrová usedlost u čp. 2

Ludkovic

Patrová komora u čp. 26

ných. Například na konci dvora štítově orientovaného stavení čp. 9 se dochovala příčně průjezdná roubená stodola a za ní v sadu nadsklepní roubený seník. Podobná dispozice bývala i u protějšího štítového stavení, kde dosud svému účelu slouží ve svahu vyhloubený kamenný kvelbený sklep, nad nímž stojí nevyužívaná roubená konstrukce seníku, původní roubená stodola již zanikla. Kvalitní objekty z nepálených cihel zděných pilířových stodol s deskovou výplní lze dosud nalézt například ve dvorech domů čp. 74, 43, 53 a 56 a ve dvoře sousedního domu. Velmi dobře zachovalý je nadsklepní seník před novostavbou domu čp. 194, za domem čp. 27, kde zůstala zachovaná také dřevěná kůlna a z nepáleného režného zdiva zděná stodola v zahradě. Sklep je vyzděný z kamenných kvádrů, seník roubený ze dřeva. V kamenném překladu nade dveřmi je vytesána datace 1899. Hodnotnou tradiční stavbou je také zděná patrová komora, bíle zalíčená s modrou podrovnávkou, stojící samostatně v zahradě patřící k čp. 26. Do patra komory se vstupuje z vnější strany, kde je u průčelní zdi, zbudováno dřevěné schodiště s pavláčkou. K nemnoha usedlostem, které nesou určité znaky původního místního stavitelství, patří například čp. 9, 6, okapově orientované čp. 5, 2, domkářské stavení čp. 113, na návsi čp. 61, 53, 56, 43 nebo čp. 40 a 78. Jsou však již všechny poznamenány vývojovými inovacemi – troj-dílná okna, tvrdé fasády apod.

Ze sakrálních staveb stojí za pozornost především na návsi stojící, památkově chráněný kamenný kříž z roku 1882 a zděná patrová zvonice za návsi.

(OF)

Ludkovic leží v údolí kolem Ludkovickeho potoka, mezi mírně zvlněnou krajinou Vizovických vrchů. Národopisně náleží do regionu luhačovické Zálesí. Původní charakter místního stavitelství byl dán staveními zděnými z nepálených cihel se štítovou i okapovou orientací k veřejnému prostoru. Ve dvoře či v zahradě stály dřevěné roubené i sloupkové stodoly, později i zděné z nepálených cihel. Ty doplňovaly charakteristické, samostatně volně v zástavbě dvora či v sadu stojící nadsklepní seníky – dřevěné či zděné, nebo patrové komory.

V současné zástavbě obce už více převažují přestavby a modernizace původních staveb či novostavby. Z tradičního stavitelství se nejvíce dochovaly hospodářské objekty, i ve dvorech domů již modernizova-

Pilířová stodola z nepálených cihel a s deskovými výplňmi

Luhačovice

Kaple sv. Alžběty z r. 1795

štitu je v omítce proveden erb rodiny Sérenyiů. Ze střechy kapličky vystupuje sanktusník otevřené dřevěné konstrukce, který nese zvonek chráněný stanovou stříškou krytou šindelem. Zvonek oznamoval začátek a konec léčebného dne.

Za pozornost stojí také obrázek P. Marie - Božské srdce malovaný na sololitu a zavěšený na kmeni stromu u silnice do Kladné-Žilína a kamenný kříž, stojící u silnice mezi Luhačovicemi a Kladnou - Žilínem na místě, kde tragicky zahynul Karel Živner z Luhačovic. Mezi největší devízu Luhačovic patří bezesporu nádherné přírodní prostředí.

(OF)

Malovaný obrázek P. Marie zavěšený na kmeni stromu

Panorama Luhačovic v působivé krajinné scénérii

Luhačovice - Polichno

Polichno je malou obcí v mírně zvlněné krajině na okraji Vizovických vrchů a Bílých Karpat. Bezprostřední okolí tvoří především pastviny pro hovězí dobytek tradičně vymezené dřevěnými hrazeními. Méně se uplatňují polnosti. Zástavba nedaleko sebe stojících domů se rozkládá podél vodoteče, Luhačovického potoka (Šťavnice), a od něj se rozvíjí

Usedlost čp. 62 odsouzená k zbourání

svahovými ulicemi, přizpůsobující se místní konfiguraci terénu. Polichno se národopisně řadí do oblasti luhačovického Zálesí, obecní správou patří k městu Luhačovice.

Celkový sídelní ráz v krajině působí harmonicky, přestože v architektonické struktuře obce převažuje novodobá zástavba domů patrových i přízemních. Na konci dolní části, kolem potoka a průběžné silnice, převažuje domkářská zástavba se štítově orientovanými zděnými staveními a typy malých dvorků dvojbokých či trojbokých s chlévy nebo kolnami. Skupina těchto drobných štítových chalup vytváří nevelký návesní prostor, kde je také situována kaple sv. Bartoloměje a přízemní budova bývalé školy, dnes knihovny. Větší usedlosti se nacházely v centrální části níže položené zástavby u potoka a dále i ve svahu nad spodní zástavbou. Dnes se téměř nezachovaly. V podstatě výjimkou je usedlost čp. 62, ale i ta je, bohužel, připravená k bourání. Jde přitom o kvalitní stavbu ze 20. let 20. století, jejíž okapově orientované průčelí je na pravé straně tvořeno třemi okny s rámy tvořícími podobu písmene T, dále následují jednoduché dvoukřídlé vchodové dveře a nalevo od nich další okno - od světničky, na levém kraji průčelí se nacházejí dřevěná vrata. Nad přízemím je patrné sýpkové polopatro, v němž jsou situovány v řadě vedle sebe obdélné, mírně ozdobně zaklenuté, větrací otvory. Fasádu představuje plastický povrch stříkané omítky okrové barvy, v které vyniká v omítce ozdobně provedené rýhované rámování všech otvorů zdůrazněné bílou barvou. Sedlová střecha je pokrytá pálenou taškou – falcovkou. Dvůr má hákovou dispozici. Na konci dvora, na jeho rozhraní a humna, stojí z nepálených cihel v kombinaci s pálenými zděná, příčně průjezdná stodola. Bohužel, v době výzkumu již velká část zástavby dvora byla zbourána. Odkryta byla i část střechy. Bude pro obec velkou ztrátou, pokud tato zemědělská usedlost, jako poslední doklad místní tradiční stavební kultury, bude zničen.

K dalším objektům, které nesou znaky původního lidového stavitelství, lze zařadit domkářská stavení čp. 56, 46, 54 nebo čp. 52. K nejzachovalejším patří dosud obývané stavení čp. 56. Štítově orientovaný dům s trojbokou formou zástavby nevelkého prostoru dvora je vybudovaný z nepálených cihel v kombinaci s páleným materiálem. Na obytnou třídlnou dispozici navazuje do pravého úhlu hospodářská část s chlévem

Roubená stodola na čp. 21

pro kozu a kůlnou. V ní po celé délce boční stěny, u stropu je umístěn podélný dřevěný holubník. Třetí strana hospodářské zástavby, drobná stavba dřevárky, navazuje na kůlnu do pravého úhlu. Nad ní v polopatře jsou umístěny kurníky pro slepice. Na konci této zástavby stojí zděný suchý záchod. Do interiéru chalupy se vstupuje z podélné strany ze dvora. V rohu je umístěno několik schůdků ke dveřím, jimiž se vchází přímo do kuchyně. Od ní nalevo se nachází v čelní štítové straně do ulice ložnice, napravo od kuchyně je situována malá komora. Nábytkové vybavení usedlosti odpovídá přibližně 40-tým letům 20. století. K vytápění a vaření slouží v kuchyni sporák. Fasádu domu představuje stříkaná omítka okrové barvy, mírně předsazený sokl je zdůrazněn červenohnědou barvou, okna a dveře jsou rámovány světle modrým líčením. Výsadbou kolem domu tvoří tradiční ovocné stromy a okrasný keř šeříku.

V obci se zachovalo i několik hospodářských objektů, především stodol. K nejzajímavějším patří roubená stodola na okraji pozemku domu čp. 21, nebo dřevěné stodoly sloupkové konstrukce s výplní deskami čepovaných do drážek. Za pozornost dále stojí i kaple sv. Bartoloměje, budova bývalé školy a svůj charakter vesnické stavby si poměrně, přes určité modernizační zásahy, zachovává i hospoda čp. 18.

(OF)

Domkářské stavení čp. 56

Lukov

Štítově orientované stavení čp. 125

Obec Lukov leží v podhůří Hostýnských vrchů ve výšce kolem 320 m n. m. Vzhledem k historickému vývoji a přírodním podmínkám terénu, na němž je sídlo rozloženo, nese znaky podobné jako jiné horské vsi na okraji západních Karpat, např. Vlčková a Kašava. K těmto znakům patří značná členitost zastavěného území, blízkost lesních porostů, lučiny a drobné vodní toky, k nimž náleží Lukovský potok. Část vesnice podél probíhající komunikace je převážně pravidelně uspořádaná s rysy sídelní formy *silnicovky*. Také v navazujících ulicích se projevuje snaha po pravidelnosti a řazení domů do ulic. Kolem potoka se vine řadová zástavba staršího typu. V sídelním obraze hrají důležitou roli budovy související s hradem, jako sídlem rozsáhlého a významného panství. Z tohoto hlediska část sídelní struktury kolem pozdně barokního kostela a fary tvoří hospodářské budovy bývalého statku, a budovy lesního úřadu. Nachází se zde rovněž rozsáhlý komplex Domu pro seniory, jemuž předcházela nemocnice a útulna pro staré občany. Společenské centrum Zemědělského družstva *Podhoran* plní úkol kulturního domu vyhledávaného širokým okolím pro svoji výstavnost.

Starší jádro sídla tvoří soubor obytných domů kolem bývalého panského pivovaru, shlukového charakteru s nezastavěnými plochami. Tradiční obytné stavby, jichž není mnoho, se nalézají v blízkosti budovy bývalého pivovaru na ulici směřující ke škole. Jsou to reliкty roubených domů, převahu však tvoří domy zděné z nepálených a pálených cihel. Střechy jsou sedlové, kryté pálenou taškou. Způsob zástavby je okapový i starší štítový. Převažují domy s jednoduchým dispozičním řešením starší formy jednotraktové nebo s hákovým půdorysem. Také hospodářské budovy jsou vystavěny ze dřeva nebo kamene s nepravidelným umístěním ve dvoře. Většina z nich přestala plnit původní funkci, a jejich stav je zanedbaný.

K technickým stavbám patří stará pálenice, uprostřed vesnice. Její půdorys je obdélníkový. Jde o přízemní cihlovou budovu s vyznačením lomení nad okny a dalšími otvory červenými cihlami. V Lukově je několik kapliček a božích muk, z nichž nejvýznačnější je kaple na rozcestí Lukov - Fryšták a cesty ke zřícenině hradu. Je to zděná, poměrně mohutná stavba s nikami. Mezi veřejné stavby lze zařadit zříceninu hradu Lukov, hájovnu – úřad lesní správy, bývalý panský pivovar upravený k restauračním účelům a hospodářské budovy panského dvora. K dalším sakralním objektů, patří kostel sv. Josefa vybudovaný v roce 1813 s rysy klasicismu. Chrám byl při stavbě podporován patrně také z prostředků vlastníků panství, Sailernů, proto se mu dostalo mohutnosti a výstavnosti stejně jako budově farního úřadu.

(VK)

Lukoveček

Obec Lukoveček leží na jihozápadním úpatí Hostýnských vrchů. Celou obcí protéká Fryštácký potok, s nímž částečně souběžně prochází silnice z Fryštáku do Holešova. Severní část obce leží na hranici lesů Hostýnských vrchů, pod nimiž má mírně zvlněná

Usedlost čp. 16

krajina zemědělský ráz. Lukoveček má charakter řadové vsi, jednotlivé usedlosti jsou rozmístěny v nepravidelných vzdálenostech od sebe, podél potoka a hlavních komunikací. Ve střední části obce kolem nově opravené kaple je zástavba nepravidelně zahuštěná. Jednotlivé usedlosti jsou orientovány jak okapovou, tak štítovou stranou ke komunikaci. Ve starší části zástavby kolem návsi převažuje štítová orientace, okapová s domy tvořícími souvislou uliční linii se uplatňuje např. v západní části obce v ulici Přílepské. Nová výstavba samostatně stojících rodinných domů se rozšiřuje po okrajích, především v severovýchodní a severní části.

V původní zástavbě se jako hlavní stavební materiál objevovala především nepálená cihla, na hospodářských stavbách i cihla pálená. K usedlostem, které nesou zachované prvky tradiční architektury, byt' prošly rekonstrukcí, náleží např. čp. 9, 16, 23, 25, 27, 49, 80, některé s plastickými výzdobnými prvky na fasádě a se zachovanými podstřešními komorami. Ojedinele se zachovaly příčně průjezdné stodoly uzavírající dvory, např. stodola z nepálených cihel s břidlicovou krytinou u čp. 24, nebo samostatně stojící chlévy chlévy z pálené cihly u čp. 11.

K zachovaným tradičním domům patří usedlost čp. 15 ve staré zástavbě v horní části obce, který byl stabilně obýván do roku 1987. Je to jednotraktové stavení z konce 19. století štítově orientované, z nepálené cihly na kamenné podezdívce, s bílou vápnou omítkou, se sedlovou střechou krytou betonovou taškou. Původní půdorys domu zůstal zachován. Ze síně přístupné ze dvora je vstup do kuchyně a do světnice. V interiéru se zachoval záklopový strop a desková podlaha, v kuchyni zůstala kachlová kamna se sporákem a vestavěná kuchyňská skříňka s prosklenými dvířky. Ve štítové stěně jsou

Sušírna ovoce u usedlosti čp. 35

dvě okna ze světnice, uvnitř je zachován záklopový strop. Na obytnou část v jedné linii navazuje hospodářská část – bývalý chlév a nevelká mlatevna. Dům má netradičně umístěný výklenek pro domovní plastiku v okapové stěně orientované k chodníku vedoucímu kolem domu. K přední obytné části v linii štítové stěny je přistavěn recentní přístavek – úložný prostor, nad nějž je protažena střecha domu. Původní dispozice dvora byla narušena stavbou nového obytného domu z 60. let 20. století. V současnosti je objekt využíván jako úložný a provozní prostor.

Součástí usedlosti čp. 35 situované ve střední části obce je funkční sušárna ovoce. Dům samotný je jednotraktový, štítově orientovaný, úzký zatravněný dvůr z jedné strany ohraničený chlévy (upravené jako příležitostné obytné prostory), od humna jej odděluje příčně průjezdná stodola. Sušárna ovoce stojí na konci humna, je stavěna z nepálených cihel, omítnutá, na otopné zařízení je užit kámen, vnitřní konstrukce je dřevěná.

(AP)

Interiér funkční sušárny ovoce u čp. 35

Lutonina

Obec se nachází v malebně zvlněné krajině Vizovických vrchů podél potoka Lutoninky, asi 3 km severovýchodně od Vizovic. Historická zástavba obce představuje typ valašské řadové vsi. Obec nemá výrazněji urbanisticky vytvořenou náves.

Šítově orientované stavení čp. 1

V Lutonině jsou dochovány obytné domy, stodoly i komory, které dosud vykazují hodnoty tradičního lidového stavitelství. V obci je několik roubených objektů, jenž jsou prohlášenými nemovitými památkami. Jsou to komory u domů čp. 10, 34 a 46 a především dřevěnice čp. 39. Tato památka je však ve velmi špatném technickém stavu. Vlastník o dům nemá zájem, fyzická existence památky je ohrožena.

Mezi hodnotné objekty tradičního lidového stavitelství patří soubor roubených stodol u domu čp. 5, další roubená stodola se nachází mezi domy čp. 74 a čp. 35. Mimořádnou památkovou hodnotu z hlediska autenticky dochovaného a esteticky i technicky dokonale zvládnutého zednického řemesla má řada pilířových stodol, které jsou vyzděné z nahrubo opracovaných naplocho kladených kamenů. Tyto pilíře jsou zděny na hliněnou maltu na minimální spáru, estetický dojem z takto provedeného zdiva je naprosto dokonalý. Jedná se např. o stodolu u domu čp. 17, nebo historickou část obecní provozovny čp. 113. Obdobným způsobem je provedeno zdivo chléva domu čp. 23. V obci je v poměrně autentickém stavu dochováno několik tradičních obytných domů včetně dvora a hospodářského zázemí (stodoly). Jedná se např. o areál domu čp. 28 se sloupkovou dřevěnou deštěnou stodolu ve dvoře. Zvláštností je dosud využívaný drobný roubený hospodářský objekt vpravo od hlavní cesty při příjezdu od Vizovic. Roubených hospodářských staveb se v obci dochovalo poměrně značné množství.

(JN)

Machová

Usedlost na návsi čp. 14

Obec Machová vytváří pravidelnou zástavbu domů okapově orientovaných, stojících těsně vedle sebe na podélně oválné návsi a ulic z ní vybývajících. Místní stavitelství svým charakterem má blíže k národopisnému regionu Hané. Domy jsou přízemní se sýpkovým polopatrem. Vjezdy do dvorů s vraty jsou u největších usedlostí segmentově zaklenuté. Obec si velmi dobře ve svém jádře zachovala původní urbanistickou i architektonickou strukturu. Přestože velká část staveb prošla určitými stavebními inovacemi (trojdílná okna, tvrdé omítky, novodobé výplně dveří apod.), zachovala si (až na některé výjimky) stejnou výškovou hladinu staveb, objem ve hmotě i architektonické tvarosloví fasád, takže celkově působí zástavba v obci jednotně a harmonicky. Nejvíce původních vesnických staveb je soustředěno na návsi a kolem hlavní, průběžné silnice.

Tradiční charakter si zachovala usedlost čp. 14 na návsi - přízemní okapově orientovaná stavba se sýpkovým polopatrem opatřeným řadou drobných větracích průduchů. V krajní dispozici průčelí domu jsou situovány kvalitní, dvoukřídlé, řemeslnicky zpracované dveře a jednoduchá, do oblouku zaklenutá vjezdová vrata.

Usedlost čp. 74

Mezi dveřmi a vraty jsou v průčelí vsazeny tři okna s rámy do tvaru písmene T. Nad prvním oknem v polopatře se nachází dřevěná dvířka na sýpku. Tento prvek - dvířka umístěná v polopatře uličního průčelí, je pro obce ležící na okraji regionu Hané a Zlínska charakteristické. Nalevo od vstupních dveří se nacházel prostor komory, který se v uliční frontě projevuje jen drobným větracím otvorem. Fasáda domu je hladká, přízemí od polopatře zvýrazňuje v omítce plasticky provedená římsa. V podstřeší je umístěna římsa. Hlavní otvory domu jsou podtrženy bílým rámováním. Usedlost není obývaná, a jeho interiér slouží spíše k odkládání nepotřebných věcí. Podobný charakter má i sousední usedlost čp. 13, jejíž průčelí je sice pozměněno výměnou oken, ale vnitřní dispozice je původní. Obytnou část tvoří dva za sebou umístěné trakty. Dveřmi se vstupuje do chodby, která tvoří průchodnou páteř domu. Napravo od vstupu se nachází světnice, která je průchozí do následující ložnice. Nalevo od hlavních dveří je umístěna komora. V druhém traktu následuje kuchyně, přes kterou se vchází do světničky a z ní se dá ještě projít do světnice v přední části domu. Naproti kuchyně, přes chodbu, byla původně situována další komora, nyní přebudována na koupelnu. Nově do dvora je ještě přistavěno malé zádveří a záchod. Chlévy navazují na obytnou část do pravého úhlu. Naproti nim je umístěno hnojiště a v zadní části dvora zděný hospodářský sklep. Dům není obývaný, slouží jako drobné hospodářství a jeho interiér k odkládání nepotřebného.

K dalším stavením, které si nejvíce zachovaly charakter původního místního stavitelství lze zařadit například domy čp. 74, 77, 49, 36, 33, 85, 87, 1, 23, 72 nebo čp. 16. Hodnotnými kříži a zvonicí uprostřed návsi jsou v obci zastoupeny drobné sakrální stavby. Uváženými opravami a rekonstrukcemi lze dosud poměrně zachovaný sourodý architektonický i urbanistický ráz obce udržet.

(OF)

Usedlost čp. 87 z první poloviny 20. století

Mirošov

Usedlost čp. 17

Mirošov se nachází v mírně zvlněné krajině na návrší nad potokem Smolinkou. Zástavbu obce je možno charakterizovat jako hromadnou s centrální návší. V obci se nacházejí jak zemědělské usedlosti, tak drobná domkářská zástavba bez navazující plužiny. Z objektů původního tradičního lidového stavitelství se dochovalo několik roubených chalup, roubených či sloupkových stodol a dřevěná zvonička na návsi.

K nejzachovalejším patří usedlost čp. 12. Jedná se o roubený dům orientovaný okapově k přilehlé cestě. Do domu se vstupuje ze dvora přes novodobou vstupní verandu. Původně se jednalo o trojdílnou chalupu chlévového typu, chlévy byly později adaptovány pro bydlení. Na okraji pozemku za domem u cesty se nachází rovněž okapově orientovaná sloupková deštěná stodola s malým přístavkem. Střechy na chalupě i stodole jsou sedlové, krytina betonová taška. Dům je trvale obydlen. Dalším, alespoň částečně zachovaným roubeným domem je dům čp. 17 s roubenou obytnou částí, hospodářské zázemí je již přezděno. Dům je využíván pro rekreaci. V obci jsou tři roubené stodoly. Stodola u domu čp. 13. je situována okapem k přilehlé komunikaci má asymetricky nasazenou sedlovou střechu. Další roubené stodoly jsou u domu čp. 14 a vedle domu čp. 10, které se však nachází ve velmi špatném technickém stavu, hrozí její zánik. Sloupkové deštěné stodoly se nachází u domu čp. 13, 4 a čp. 21. Tyto stodoly mají sedlové střechy a jsou kryté betonovou taškou.

Usedlost čp. 12 s rušivým sloupem osvětlení a satelitem

(JN)

Mysločovice

Okapově orientovaná usedlost čp. 11

Vesnice, ležící na starodávné spojnici mezi jihem a severem s nejbližšími velkými centry - Malenovicemi a Holešovem, nese znaky hanáckých vesnic. Dokládá na svém území tolik příznačné snoubení tří regionů - Valašska, Slovácka a Hané. Vlivy holešovské jihovýchodní Hané jsou patrné v urbanistické skladbě, která se vyznačuje pravidelností ulic přiléhajících k nevýrazné návsi s barokním farním kostelem, mohutnou budovou fary a statky umístěnými převážně kolem duchovního i současného samosprávného centra.

Ve vesnici se ještě v 70. letech 20. století nacházela řada usedlostí s rysy charakteristickými pro oblast hliněného domu. Statky byly vybudovány na hákovém, nebo třístranném půdorysu s velkým dvorem a mohutnou stodolou. V dokumentaci je zachycen dvůr domu čp. 7, v němž se nacházelo loubí opírající se o kulaté mohutné sloupy. Stejně jako obytné části ostatních usedlostí se širokou okapovou stranou otevíral do návesního prostoru. Ke znakům selských i domkářských stavení je umístění patrové komory pod společnou střechu s obytnou částí. Komora navazuje na síň a vyznačuje se *střílnovými* okénky v přízemní i patrové části. Jako stavební materiál převládá nepálená cihla a kámen v základech. Mladší stavby drobných rolníků nebo řemeslníků a živnostníků jsou vybudovány z hlíny a dřeva v krovu a štítu, ale také z pálených cihel. Ke statkům, které dosud nebyly dotčeny novodobou přestavbou patří čp. 11 v sousedství budovy fary. Vlastník pozorně zachovává tradiční půdorysné členění budov ve dvoře i v obytném domě s komorou, síní a obytnou místností.

Dům dominuje v uliční řadě a jeho zachování jako hodnotného historického dokladu je žádoucí. S politováním lze konstatovat, že obytná část usedlosti čp. 7 byla přestavěna v průměrně vyhlížející obytný dům, jen patrová komora s jedinečnou štukovou fasádou naznačuje o jakou kulturní hodnotu jsou Mysločovice ochuzeny. Podobný osud necitlivé přestavby stihl památku lidového stavitelství čp. 38 .

(VK)

Napajedla

Město Napajedla se nachází na hranici dvou důležitých geomorfologických jednotek - Hornomoravského a Dolnomoravského úvalu, na rozhraní tří regionů - Hané, Valašska a Slovácka. Přírodní podmínky tohoto místa jsou poněkud neobvyklé. Řeka Morava je

zde náhle sevřena do poměrně krátkého, ale úzkého průlomového údolí, kterým jsou vzájemně oba úvaly propojeny. Historický název města sám nejlépe vypovídá o jeho někdejší významu. Je velmi složitý i jednoduchý zároveň. Městu vévodí podélné náměstí, kolem kterého je soustředěna nejhustší zástavba. Podél něj rovnoběžně procházejí postraní ulice, které místy vybočují a dělí se. Na okrajích města se nacházejí sídliště

Usedlost čp. 186

a kolonie domů, jež nezapadají do původního rázu města. Původní domy jsou dnes opravené, rekonstruované a jen málo z nich je ve stavu, který by byl pro naše bádání zajímavý. Patrné jsou přestavby z první republiky, ale i z 60. a 70. let 20. století.

Stavby, u kterých nalezneme prvky tradičního lidového stavitelství jsou čp. 31, 43, 153, 173, 186, 292, 327, 482, 610. K dobře zachovalým patří usedlost čp. 186. Objekt byl postaven na přelomu 19. a 20. století, okapově orientovaná háková zástavba dvora má v půdorysu tvar písmene L. Původní hospodářská část, dnes však již nevyužívaná, navazuje přímo na obytnou část v pravém úhlu. Dvůr je velmi zkrácen v důsledku výstavby panelových bytů. Zbývající pozemek je obehnan drátěným plotem. Průčelí je omítnuté, má okrovou barvu, je zdobeno mírným štukem. Taktéž podrovnávka je jen naznačena. Dále jej tvoří čtyři jednoduchá okna ve tvaru písmene T, dveře do chodby spolu s několika schůdky z ulice a nakonec jednoduchá dřevěná vrata sestavená z podélně kladených desek. Fasáda by však potřebovala opravit, jelikož v místech kontaktu s vodou, to je v okolí okapů a svodů vody, opadává. Opravu by si zasloužila i střecha. Jinak je usedlost pěkným příkladem původního místního stavitelství. V místě zůstalo dochováno i několik památek sakrálního charakteru.

(JK)

Návojná

Návojná se nachází v působivém prostředí CHKO Bílé Karpaty, při hranici se Slovenskem. Národopisně patří do regionu jižního Valaška, tzv. Valašskoklobouckého

Roubená chalupa čp. 16

Závvrší. Řadová zástavba domů, stojících nedaleko sebe, se rozkládá v dlouhém údolí podél průjezdné silnice mezi hraničními hřebeny Karpat. V obci se zachovalo poměrně hodně dokladů tradičního lidového stavitelství, ať už původní dřevěné roubené chalupy, tak i pozdější zděné stavby, které však zachovávají tvarosloví předchozích roubených objektů. Některé z nich jsou památkově chráněné, jako například dřevěnné stavení čp. 4. K nejzajímavějším patří roubená chalupa čp. 16, kde se zachoval kompletní interiér, včetně unikátní černé kuchyně. Roubená část domu není obývána, slouží pro odkládání nepotřebného v domácnosti. V podélné ose, za dřevěnou částí, byla přistavěna nová zděná obytná část domu, kde současní majitelé bydlí, tak jako tomu je u většiny dřevěnic v obci. Podobně zachovalé roubené stavení je i sousední čp. 73, které je užíváno k sezónnímu bydlení. Obývaná a udržovaná je i roubenka čp. 64. K tradičním dřevěným stavbám lze zařadit chalupu čp. 78 nebo čp. 58. Objevují se však i tendence nových dřevěných staveb, které navazují na původní roubené stavby – novodobé roubenky. V Návojně k nim patří čp. 185, roubený dům v kombinaci se zděným. Ze zděných staveb si svůj původní ráz podržely štitově

Černá kuchyni v čp. 16

Roubené stavení čp. 78 a památkově chráněná roubenka čp. 4

orientované chalupy čp. 30, chalupa bez čísla popisného patřící k domu čp. 179, čp. 3 nebo u potoka stojící čp. 65.

Kromě obytných staveb mají svou hodnotu i mnohé dochované hospodářské objekty – především stodoly, ať zděné či dřevěné, nebo drobné sakrální stavby, především památkově chráněný kamenný kříž z roku 1863 nebo zvonička ve středu obce s obrazem Nejsvětější Trojice. Návojná je obcí poměrně bohatou na památky původní lidové architektury, které by si měla dále udržovat pro budoucí generace i návštěvníky zdejšího regionu.

(OF)

Štítově orientovaná zděná chalupa čp. 30 s otevřeným podsíňkem

Nedašov

Obec se rozkládá v dlouhém údolí kolem přítoku říčky Nedašovky, mezi působivými hřebeny Bílých Karpat. Její katastr sahá až k hranicím se Slovenskou republikou. Hlavní zástavbu představují dvě dlouhé řady domů stojící těsně vedle sebe, nebo nedaleko

Roubená chalupa čp. 19 na návsi

od sebe. Z původní zástavby převažují štítově orientované usedlosti, dříve roubené. S postupně se zlepšující ekonomickou a sociální situací obyvatel v první polovině 20. století jsou nahrazovány zděnými štítovými domky.

Ve středu obce se ulicová zástavba, jejíž středem protéká místní potok, mírně rozšiřuje do dlouhého, podélného návěsního prostoru. Zástavba směrem od návsi do hor se výrazně rozvolňuje. U silnice i v okolních svazích směrem blíže k horám vytvářejí shluky domů a samoty. Nejvíce objektů, které si zachovávají tvarosloví původního místního stavitelství, je soustředěno na návsi. Jedinou tradiční roubenou stavbou je zde stavení čp. 19 s dřevěným křížem mezi okny ve štítovém průčelí. U podélné strany domu ve dvoře má přistavěn dřevěný podsíněk. V obci se nachází i nově zbudované roubené domy, některé zachovávají původní tvarosloví tradičních staveb, jiné se od něho do určité míry odklánějí.

Ze zděných staveb stojí za pozornost zvláště usedlost čp. 69, dříve největší hospodářství v obci, nyní však dlouho neobývané a chátrající. Dispoziční řešení dvora s chlévy řazenými v podélné ose za obytnou částí i dvěma stodolami na konci dvora vytváří hákový půdorys, který doplňuje nadsklepní komora s obytným patrem v podkroví stojící samostatně vedle štítového průčelí domu. Usedlost zůstala velmi vzácně kompletně zachovaná včetně původního nábytkového a doplňkového vybavení interiéru. Ten je tvořen síní, do níž se vchází dveřmi v podélné straně domu. Odtud se vstupuje do kuchyně, která se vývojem vyčlenila samostatně ze síně. Napravo od vstupu se vchází pod dřevěným půdním schodištěm do světničky – výminku. Nalevo od vstupu

Usedlost čp. 69

se nachází do ulice orientovaná světnice s kachlovými kamny v pravém rohu vedle dveří. Nyní je dům prodán novým majitelům, a jeho budoucnost je nejistá.

V Nedašově zůstalo zachován značný počet původních staveb a obec si celkově zachovává svůj původní ráz. Za pozornost dále stojí např. chalupy čp. 150, 147, 56, 57, 58, 73, 74, 75 nebo 85. Z drobných sakrálních staveb vyniká zvláště kamenný kříž z roku 1878. V seznamu památkově chráněných objektů jsou uvedeny čp. 8, 90, 91, a 38.

V obci zůstalo zachováno poměrně značné množství památek, které udávají vesnici charakteristický ráz a spolu s krajinou vytvářejí harmonickou jednotu. Oprava a údržba těchto památek je žádoucí a potřebná.

(OF)

Komora ve dvoře usedlosti čp. 69

Nedašova Lhota

Kompletně zachovaná hospodářská usedlost čp. 1

Nedašova Lhota se nachází v dlouhém malebném údolí podél potoka Nedašovka mezi hřebenem Bílých Karpat, v sousedství hranice se Slovenskou republikou. Hlavní zástavba je tvořena dvěma řadami domů stojících nedaleko sebe kolem průběžné silnice. Z ní vybočuje několik vedlejších ulic do bočních svahů. Řadový typ zástavby doplňuje několik pasekářských obydlí rozestých po svazích okolních hor. Národopisně se Nedašova Lhota řadí do jižního Valaška, podregionu Závřší.

Vesnice je hodnotná dosud poměrně bohatě zachovanými doklady původního lidového stavitelství znásobené kvalitou krajinného rázu, tvořeného působivými lesy okolních hraničních karpatských vrchů, do nichž se zakusují travnaté pastviny rámované tradičními dřevěnými ohradami, často doplněné drobnými dřevěnými hospodářskými stavbami – útočiště pro pasoucí se dobytek. Všechny tyto charakteristické momenty vytvářejí jedinečný ráz obce. Z místního původního stavitelství jsou nejvíce zastoupeny roubené chalupy, méně zděné. Z hospodářských objektů jsou to především stodoly –

Samostatně stojící kamenná nadsklepní komora, za ní tradičně ohrazené pastviny

Obývané roubené stavení čp. 108

muckého. Některé památky lidového stavitelství jsou udržované a trvale nebo sezónně obývané, jiné však chátrají, přitom mnohé z nich se nacházejí ve velmi špatném stavebně technickém stavu, a zasloužily by si opravu a péči. Patří mezi ně i památkově chráněné roubené stavení čp. 38. K dalším objektům, které lze zařadit mezi tradiční památky, patří například roubená stavení čp. 108, 27, 74, 5, 3, nebo zděná stavení čp. 1, 92, či hospodářská část dvora s patrovým výminkem čp. 12.

Přestože většina domů v obci je již modernizovaná, stále si převážně zachovávají tradiční zástavbu dvora s chlévy, se stodolami či samostatnými nadsklepními komorami. Tradiční stavitelství jižního Valašska charakterizují štítové orientované stavby roubené ze dřeva, později nahrazovány podobně dispozičně řešenými objekty zděnými. Poměrně hustá zástavba obytných jednotek a hospodářských objektů je soustředěná kolem potoka či silnice. Pravidelné formy dvorů mohou být dvojboké, trojboké, ale i dvoustranné, trojstranné či párové. Záleželo na místní konfiguraci terénu, na prostoru, který byl k dispozici. Sedlové střechy s bedněným štítem bývaly kryty šindelem, jenž byl postupně nahrazován cementovou nebo pálenou taškou či plechem. Dispoziční interiérové členění představovala vstupní síň kuchyně, přístupná z boční strany domu. Přes ni se vcházelo do přední světnice orientované do štítového, uličního průčelí. Obvykle samostatným vchodem se vcházelo do zadní části domu, komory. Samostatně přístupné chlévy jsou nejčastěji zděné z kamene. Součástí dvora jsou také stodoly či nadsklepní komory. Vzácně harmonicky a kompletně je dochovaná zvláště zděná usedlost čp. 1, ale i obývaná roubená chalupa čp. 108 s poměrně dobře zachovaným interiérovým vybavením, nebo čp. 5.

Hledání možností na záchranu většiny místních tradičních staveb může obci přinést pozitivní výsledky v udržení charakteristického rázu sídla i v perspektivě rozvoje turistického ruchu.

(OF)

Památkově chráněné roubené stavení čp. 38 se nachází v havarijním stavu

jak roubené, tak i zděné z nepálených cihel nebo kamene s deskovými výplněmi, či stodoly dřevěné, roubené. Dále se dochovaly také samostatné nadsklepní komory či seníky, nejčastěji zděné z kamene.

Mezi skvosty místního tradičního stavitelství patří památkově chráněná roubená zvonička, nacházející ve svahu nad současnou zděnou kaplí, před níž stojí kamenná plastika sv. Jana Nepomuckého.

Neubuz

Roubená, okapově orientovaná usedlost čp. 30

Obec Neubuz leží v mírné pahorkatině v oblasti severních svahů Vizovické vrchoviny a pod jižními výběžky Hostýnských vrchů. Je rozložena v členitém terénu v údolí potoka Všeminky, přítoku Dřevnice.

O okolní krajině vypovídá i skutečnost, že polovinu katastrální výměry zabírají smíšené lesy. Neubuz má formu řadové vsi. Jednotlivé usedlosti jsou volně situovány podél potoka a podél místních komunikací, které se větví od návsi. V původní zástavbě v jádru obce a v její severní části byly jednotlivé usedlosti orientovány štítově i okapově. Přes potok je vybudováno několik jednoduchých betonových lávek se zábradlím. Nová výstavba samostatných rodinných domů je soustředěna především na severovýchodní a jihozápadní straně obce, při silnici do Slušovic. Prostor návsi vzhledem k rozdílným úpravám jednotlivých objektů působí nevýrazným a nesourodým dojmem. Ve středu obce a v její severní části se zachovalo několik původních tradičních roubených usedlostí, z nichž část je omítnutá. K objektům, které nedoznaly zásadní rekonstrukce, a nesou prvky tradičního lidového stavitelství, náleží např. čp. 15, 30, 31, 32, 37, 56. Jsou to jednotraktová stavení využívaná ke stálému i rekreačnímu bydlení.

Za pozornost stojí dvě usedlosti samostatně situované ve střední části obce u potoka. Dům z konce 19. století čp. 30 je okapově orientován k místní cestě vedoucí souběžně s potokem. Je to roubené neomítnuté jednotraktové stavení, v němž chlévy navazují v jedné linii na obytnou část. Dvůr je v současné době neuzavřený, zatravněný a využíván spíše jako odkladní prostor. Síň se vstupem z ulice prochází příčně domem a je přístupná i ze dvora. Ze síně se vstupuje na jednu stranu do obytných místností,

které mají tři okna ve štítové stěně, na protější straně síně je vchod do chlévů přístupných i ze dvora – dnes upravených na hospodářské a úložné prostory. Roubená konstrukce na kamenné podezdívce má hlinitý výmaz natřený bílou vápennou ličkou, sedlová střecha je krytá *bobrovkou*. K usedlosti patří kamenný sklep ve svahu za domem s dřevěnou nástavbou seníku.

Blízká usedlost čp. 31 je orientována štítově, roubená konstrukce je obdobná. Oba domy jsou obývané. Jednotlivě se zachovaly dřevěné stodoly situované ve dvorech usedlostí, které často slouží jako úložné prostory nebo garáže.

(AP)

Roubená, štítově orientovaná usedlost čp. 37 s nepříliš vhodným nátěrem zelenou barvou

Roubená, štítově orientovaná usedlost čp. 31

Nevšová

Usedlost čp. 82

Obec Nevšová leží v malebné kotlině mírně zvlněných pahorků na rozhraní Vizovických vrchů a Bílých Karpat. Národopisně, podle znaků lidového stavitelství, náleží k luhačovickému Zálesí. Zástavbu představuje pravidelná řadová zástavba nedaleko sebe vzdálených domů kolem potoka Nevšůvky a ulic větvičích se do hlavní zástavby do bočních svahů. Hlavní ulice se mírně rozšiřuje v části, kde na prudkém nevysokém svahu stojí kaple. Zajímavostí je pod kaplí v terénu zapuštění samostatných hospodářských sklepů, které náleží k okolním chalupám. V obci se zachovalo několik dokladů původního vesnického stavitelství, přestože již převažují stavby modernizované. Tradiční zástavba zde má charakter zděných štítově orientovaných stavení, které s hospodářskými stavbami ve dvoře – chlévy, stodoly, nadsklepní komory či seníky, vytvářejí formy zástavby dvorů - často dvojboké, trojboké či dvoustranné, trojstranné i párové. K objektům, které nesou znaky původního stavitelství, patří stavení čp. 94, 107, 56, 82, 71, 87, 28, 10.

Z hospodářských objektů stojí za pozornost zvláště stodoly zděné z kamene i cihel, i samostatné patrové komory. Tradiční vesnický ráz podtrhují i drobné sakrální stavby – uprostřed obce zvonička zděná na čtvercovém půdorysu se zvonkem zavěšeným na samostatné konstrukci - dvou dřevěných trámčích chráněných stanovou stříškou. Na trámech uvedena datace r. 1907. Za střešní krytinu byl nepřilíš vhodně zvolen plech.

Pro udržení pomalu se vytrácejícího původního architektonického rázu obce je údržba dochovaných staveb velmi potřebná.

(OF)

Chátrající chalupa čp. 10

Oldřichovice

Štítově orientovaná usedlost čp. 1 se sýpkovým polopatrem

Obec leží jihozápadně od okresního města Zlína, ve vzdálenosti 12 km a 5 km od Napajedel. Leží v mírně zvlněné krajině, která je zemědělsky plně využitá. Dostupnost je po silnici z Pohořelic. Je typickou návěsí *silnicovkou*. Na obou koncích návsi se hlavní silnice dělí do uliček. Zástavba se směrem na Pohořelice zvedá do kopce a na druhé straně kopíruje protilehlý svah. Návěs slzovitého tvaru má dominantní roli v půdorysu obce. Patrné jsou zásahy do zástavby obce již v 50. a 60. letech, kdy na návsi bylo několik domů zbořeno, aby umožnily vznik nových domů. V 60. a 70. letech se téměř veškeré domy přestavěly, a dodnes zachovávají vzhled z tohoto období. Novostaveb zde nalezneme minimum, jde spíše o přestavěné a rekonstruované staré domy.

Stavby, u kterých se zachovaly prvky tradičního lidového stavitelství, jsou čp. 1, 14, 48, 132. K dobře zachovalým patří usedlost čp.1. Usedlost byla postavena na přelomu 19. a 20. století, má obdélníkový půdorys a je štítově orientovaná ke komunikaci. Konstruktivní materiál je u ní kombinovaný - lomový kámen v základech, pálená a nepálená cihla ve zdivu. Průčelí tvoří štítová stěna domu, kde jsou zasazena dvě jednoduchá dělená okna ve tvaru písmene T. Nad nimi je v zaskleném výklenku plastika P. Marie, nad ní dvě malá zasklená okna-průduchy obytného polopatra původní sýpky. Fasáda má světlé modrou barvu a je jednoduchá, bez další výzdoby. Podrovnávka je zdůrazněna tmavší barvou. Střecha je valbová, krytá pálenou taškou-falcovkou. K objektu je připojen malý dvůr, na němž nalezneme králikárnu a kurník, okolo se táhne zděný plot. Usedlost je obývaná a ve výborném stavu. Je jedním z posledních dokladů původního lidového stavitelství. V obci se podobných staveb již mnoho nezachovalo.

(JK)

Ostrata

Obec leží severozápadně od města Vizovic, v mírné pahorkatině v oblasti severních svahů Vizovické vrchoviny a pod jižními výběžky Hostýnských vrchů, v zemědělsky využívané krajině. Protéká jí Ostratský potok, přítok Dřevnice.

Usedlost čp. 45

Ostrata je typem řadové vsi. Jednotlivé usedlosti jsou volně situovány podél hlavní komunikace, po obou jejích stranách. Jsou orientovány štítovou i okapovou stěnou ke komunikaci, zástavba dvorů má většinou hákovou formu. Stodoly, pokud se jednotlivě zachovaly, buď volně uzavírají prostor dvora, nebo stojí dále v humně. Hlavním stavebním materiálem ve starší zástavbě je nepálená cihla, na hospodářských budovách se uplatňuje i kámen a cihla pálená. Přestavby a rekonstrukce domů se dotkly významněji středu obce. Novější výstavba samostatných rodinných domů se soustřeďuje na okraje obce.

Usedlosti, u nichž zůstala zachována základní dispozice domu a dvora a prvky původního stavitelství, najdeme více ve vnějších částech zástavby. Patří k nim dům čp. 60 blíže návsi se zachovanými podstřešními komorami, okapově orientovaný jednotraktový dům čp. 31 s vchodem do síně ze dvora a s nevelkými chlévy (v současnosti není stále obýván), štítově orientovaný dům čp. 34, usedlost čp. 45 v západní části zástavby - okapově orientovaná s původními okny ve štítové stěně, stodola z nepálených cihel se zachovanými svislými obdélníkovými průduchy se nachází u čp. 8.

V obci je asi deset neobydlených starších usedlostí. Z těch, které jsou obývány a udržovány, zaslouží pozornost usedlost čp. 20 situovaná ve východním okraji obce. Je orientována okapovou stěnou do ulice, s vchodem do síně z rozlehlého dvora. K hákovitě připojeným chlévům přiléhá otevřená dřevěná kůlna. Dvůr proti obytnému traktu uzavírá dlouhý objekt stodoly, kůlny a přístřešku pro hospodářské stroje, za nímž následuje humno. Před chlévy je umístěno vybetonované hnojiště s dřevěnou králíkárnou. Uprostřed zatravněného dvora je umístěna studna s litinovou pumpou. Do okapové průčelní stěny do ulice jsou posazena dvě dvoudílná kastlová a jedno trojdílné okno s horními *ventilačkami*. V části od komor jsou situována čtyři malá větrací okénka. Průčelní okapovou stěnu prolomují tři okna z obytných místností a větrací okénka z komory. Stavebním materiálem obytné části usedlosti i chlévů je nepálená cihla a kámen v podezdívce. Stěny jsou omítnuty hladkou bílou vápennou omítkou. Sedlovou střechu všech objektů kryje pálená taška. Usedlost je velmi dobře udržovaná, její majitelé stále hospodaří.

(AP)

Otrokovice

Město Otrokovice leží v západní části Zlínského kraje, na řece Moravě, na rozhraní tří regionů: Valašska, Slovácka a Hané. Město vzniklo spojením někdejších samostatných obcí Otrokovice a Kvítkovice. Otrokovice jsou moderním průmyslovým sídlem, jehož

Usedlost čp. 26

rozvoj byl založen ve 30. letech 20. století výstavbou Bařových závodů a dynamiku nabral v 70. letech minulého století v souvislosti s otevřením nové pneumatikárny. Město se skládá z několika místních částí: Kvítkovice, sídliště Bahňák, Otrokovice-střed, Otrokovice před nádražím a místní část Úvaly. Pouze v místní části Kvítkovice se dochovalo více hodnotnějších domů. Jde o typickou návěsní *silnicovku*. Návěs má protáhlý slzovitý tvar, na jejímž konci se větví do několika ulic, které se kříží právě na návsi a pod ní. Obec se měnila postupně s dobou a změnami poměrů ve 20. století. Patrně jsou přestavby z 60. a 70. let 20. století, které ovlivňují ráz zástavby. Poslední dobou noví, mladí majitelé původních starších domů je přestavují bez respektování místní stavební kultury.

Stavby, které dodnes nesou prvky tradiční lidové architektury, jsou čp. 6, 26, 32. K dobře zachovalým patří usedlost čp. 26. Objekt pochází z konce 19. století, je okapově orientován ke komunikaci, háková zástavba dvora tvoří v půdoryse tvar písmene L. Průčelí představují jednoduchá dřevěná vrata sestavená z příčně kladených latěk, zavírají se na petlici. Dále pak dvě jednoduchá okna ve tvaru písmene T. Dveře do síně jsou bohatě truhlářsky zdobeny, k nim vedou dva kamenné schůdky z ulice. Vedle dveří se nacházejí tři větrací otvory z původní patrové komory. Fasáda je jednoduchá, bez výzdoby, má bílou barvu, podrovnávka je zvýrazněna tmavě modrou barvou. Ve dvoře se nacházejí původní chlévy-hospodářská část, která navazuje v pravém úhlu na obytnou část. Vprostřed dvora bylo situováno hnojiště se suchým záchodem.

Usedlost je v dobrém stavu, jen v průčelí se drolí původní zeď z nepálených cihel v místech komory, majitel však již zahájil opatření k nápravě. Aby se alespoň tato stavba jako jeden z posledních dokladů místní stavební kultury zachovala pro další generace, je potřeba o ni dále dobře pečovat.

(JK)

Otrokovice - Kvítkovice

Okapová usedlost čp.32 se sýpkovým polopatrem

ním směrem na Zlín a zalamuje se do tvaru písmena T. Zemědělské usedlosti se obrací okapovou stranou k místní komunikaci a vytváří návěsní formu s výstavnou kaplí ve středu. Statky navazují na sebe v těsné stavební linii a jejich pravidelnému rozvržení, typickému pro Pomoraví, odpovídá také pravidelné řešení dvora. Hákový půdorys je typickým znakem, i když do jisté míry narušeným novými stavebními úpravami, vyplývajícími z dnešních požadavků na bydlení a využití nemovitosti, obytného domu i hospodářské části.

Stavební materiál u starších budov převážně tvořila nepálená cihla a posléze cihla pálená. Je možné, že některé stěny starších domů jsou z dusaného zdiva. Okna a dveře i vjezdová vrata do dvora bývalých usedlostí jsou dřevěná, profilovaná. Okna s přiznaným okenním členěním do více tabulek s lehkými profilovanými příčkami zůstávají zachována u některých usedlostí, avšak snaha obyvatel směřuje k výplním otvorů plastovými okny a dveřmi.

V obci jsou v poměrně intaktním stavu zachovány usedlosti čp. 8, 22, 79. Všechny tyto statky nesou znaky domu jižní či jihovýchodní Hané nebo severního Slovácka. Jejich postavení na návsi nebo přilehlé ulici, která má tvar *silnicovky* je dosud dominantní. Dispozice, materiál a konstrukce o tom jednoznačně svědčí. Dům je rozložitý, a přestože nenese výzdobné prvky, působí příznivě svojí uměřeností, vzájemnými poměry výšky, šířky, posazením otvorů a jejich řešením. Usedlosti kolem kaple se sýpkovým polopatrem představují nejstarší budovy, které zatím přežily modernizační úpravy a tvoří podstatu tradiční stavební kulturu.

Nová výstavba a soudobé stavební úpravy domů nepůsobí do té míry rušivě, aby vnesly nelad do návsi. Vzhled domů situovaných na návsi nebo v přilehlých ulicích je velmi pozitivní. Kvítkovice si uchovaly vzhled bohaté a úpravné vesnice přesto, že jsou přičleněny k městu Otrokovice.

(VK)

Kaple na návsi

Petrůvka

Petrůvka se nachází ve velice působivém přírodním prostředí, na návrší s krásnými a dalekými výhledy do hornaté krajiny Bílých Karpat. Zástavbu tvoří většinou těsně vedle sebe nebo jen nedaleko sebe stojící domy vinoucí se hlavně kolem průběžné komunikace

Domkářská zástavba na kraji obce, štítové stavení čp. 24

a rozšiřující se do návesního prostoru. Tradiční architektonický ráz obce je však již bohužel minulostí. Naprosto převažuje nová moderní zástavba nebo přestavby domů původních. Jako solitér domkářské zástavby zůstal na okraji návesního prostoru zachováno nepřilíživě udržované stavení čp. 24. Chalupa je štítově orientovaná, s novějším trojdílným oknem v průčelí. Zůstal zachován zdi uzavřený trojstranný dvůr, jehož součástí je i stodola zděná z pálených cihel. Z původního lidového stavitelství se nejvíce zachovaly hospodářské objekty – stodoly v humnech nebo ve dvorech, stejně jako chlévy, holubníky v podstřeší chlévů apod. Tradiční zástavbu si podrželo mnoho již jinak zcela novodobých domů.

K nejpozoruhodnějším tradičním objektům patří v Petrůvce především drobné sakrální objekty. Zvláště památkově chráněná socha P. Marie na návsi a socha sv. Floriána na druhém konci návesního prostoru. Uprostřed, vedle hasičské zbrojnice, stojí za pozornost také památkově chráněný dřevěný kříž s plechovým, kolorovaným korpusem Krista, kterého kryje plechová stříška vytvarovaná do oblouku, na okraji jemně zdobeného, profilovaného. Malebné bezprostřední prostředí obce s ohrazenými pastvina, ovocné

*Kamenná socha P. Marie
- Božské srdce*

sady i drobná políčka, to vše lemované hlubokým hornatým horizontem Bílých Karpat vytváří jedinečnou atmosféru vesnice, kterou zvyrazňují především kolem cest umístěné kříže, svatý obrázek apod.

Vzhledem k tomu, že se původní lidové stavby v obci nevyskytují, měla by k udržení charakteristického rázu sídla přispívat především péče o zachování původních hodnot přírodních a krajinných.

(OF)

*Kříž na návsi s plechovým
korpusem Krista*

Podhradí

Podhradí je podhorskou obcí obklopenou ze tří stran lesy a horami. Obec leží pod hradem Starý Světlov v hlubokém údolí při potoku, který pramení pod Komoncem, v členité krajině na okraji hranice Přírodního parku Vizovické vrchy a u severní hranice

Domkářské stavení čp. 39

Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty. Hodnotné je zejména celkové panorama obce zasazené do působivé krajinné scenérie. Místní terénní konfiguraci je podřízena i zástavba obce vinoucí se kolem potoka a silnice.

Typologicky se Podhradí řadí k podhorské obci řadového typu s nevyvinutou návší. Různorodá, podélně i štitově řazená zástavba je soustředěna při průběžné komunikaci sledující vodoteč a je tvořena stavbami různého stáří a kvality. Tradiční ráz obce je již ve velké míře poznamenán stavebními úpravami i novostavbami, které svým objemem, výškou i tvaroslovím narušují tradiční architektonickou strukturu vesnice. V celkovém architektonickém rázu obce již převládají novodobé stavební tendence, které převažují nad tradičními obytnými stavbami. K objektům se zachovalými prvky původního stavitelství, i když některé jsou již inovovány novodobými stavebními materiály a technologiemi, lze zařadit domy čp. 3, 8, 19, 29, 39, nebo 95. Stavení čp. 3 z režného, neomítnutého zdiva z nepálených cihel, čp. 29 a 39 jsou neobydlené a ve špatném stavebně technickém stavu. K velmi dobře udržovaným patří obydlí čp. 95 s řemeslně velmi kvalitně provedenými původními výplněmi otvorů. Kromě obytných usedlostí se v obci nachází ve dvorech a humnech i několik hodnotných hospodářských staveb. Mezi tyto stavby náleží i roubená stodola s roubenou suširnou u čp. 9 a další roubené stodoly u čp. 52 a 12. K zajímavým dokladům tradičního stavitelství obce patří domkářské stavení čp. 39 s hospodářským traktem pod jednou střechou u hlavní komunikace. Objekt si zachoval tradiční půdorys i členění. Stavba pochází přibližně z počátku 20. století, je štitově orientovaná se sedlovou střechou krytou pálenou taškou. Stavební materiál představuje kombinaci pálených cihel, kotovic a kamene. Fasádu

představuje novodobější omítka s růžovým nátěrem, podrovnávka je zvýrazněna šedou barvou. Ve dvorní části je na několika místech opadaná omítka. Průčelí tvoří dvě okna ve tvaru písmene T a malé okno ve štítu. Původní jsou také výplně vstupních otvorů do obytného domu i chlévů. Dveřmi v podélné stěně domu se vchází do síně. Zápraží před vstupem do domu částečně kryje přesah střechy. Dvůr svažující se k silnici je zatravněn, za dvorem navazuje humno. Dům je neobýván, a jeho budoucnost je značně nejistá.

Památkou místního významu je tzv. turecký kříž na *Máčalově humně*, asi 250 m od vesnice. Podle pověsti dal kamenný kříž postavit své snoubence Kateřině Zvarové zabitě Tatary její ženich z Ludkovic. Chráněným místem je i prostor kolem minerální vody lidově zvané *Sirčena*, která vyvěrá na horním konci vsi ze studánky. Na přelomu 19. a 20. století a později ještě v roce 1944 bylo v katastru obce objeveno staroslovanské pohřebiště s mnoha střepy nádob, nález byl učiněn v trati *Dvořiska*. V roce 1952 bylo objeveno pohřebiště z doby bronzové. Ke svérázné lidové architektuře patří i památkově chráněná roubená zvonice, která je výrazným malebným prvkem v obci.

(JS)

Detail okna usedlosti čp. 95

Domkářské stavení čp. 3

Podkopná Lhota

Domkářské stavení čp. 7

Podkopná Lhota leží v kopcovité krajině v oblasti severních svahů Vizovické vrchoviny, pod jižními výběžky Hostýnských vrchů. Lesnatý terén, v němž je obec se svými pasekami položena, ovlivnil nejen její stavební podobu a zaměstnání obyvatelstva v minulosti, ale určuje i charakter její současné existence. Řada starších objektů v obci, a zvláště na pasekách, je upravena a využívána k rekreaci. Stále obydlených domů je asi sto padesát a stejný počet tvoří chalupy a chaty obývané jen rekreačně.

Podkopná Lhota má formu řadové vsi. Jednotlivé usedlosti jsou volně situovány v nepravidelných vzdálenostech od sebe podél hlavní komunikace (silnice z Trnavy do Kašavy), která je ve větší části obce souběžná s potokem Koprnou, případně kolem krátkých místních uliček vybíhajících z hlavní komunikace. Přirozená návěs je situována v jihovýchodní části zástavby a je na ní umístěno několik veřejných budov s nově přestavěnými dispozicemi a fasádami. Podobně prošla rekonstrukcí řada usedlostí v obci i na pasekách a podoba jednotlivých domů se značně změnila. V původní zástavbě byly jednotlivé usedlosti volně orientovány štítovou, méně i okapovou stěnou ke komunikaci. Štítově orientované domy v centru obce z nejstarší části zástavby jsou jednotraktové, s volně vymezeným dvorem. Na obytný trakt navazují v přímé linii chlévy. Okapově orientované usedlosti mají hospodářskou část připojenou do háku, dvůr je vymezen jen volně. Stodoly se téměř nezachovaly, pokud ano, uzavírají prostor dvora (např. usedlost čp. 95).

Ve staré zástavbě se jako stavební materiál v obytných částech domů uplatnilo dřevo. Roubená konstrukce na kamenné podezdívce zůstala z vnější strany buď neomítnuta (např. u objektu čp. 53) nebo upravena jinak. Například u domu čp. 7 je srub částečně obložen šindelem, částečně omítnut. Na dřevěných štítech se objevují výzdobné prvky.

Ve stavbách z pokročilejšího 20. století se uplatnilo i kombinované zdivo z nepálených a pálených cihel a kámen na podezdívky. Podobně v konstrukci chlévů. Ojedinelé zachované stodoly jsou dřevěné, s krytinou z pálených tašek, uplatnil se však i kámen (stodola u čp. 95). V obci se zachovaly některé dosud využívané sklepy s kamennou konstrukcí zahroubené do svahu, jako např. sklepy před domem čp. 95. Dřevo je kromě roubené konstrukce obytných staveb užito na střešních konstrukcích, na oknech a na dveřích. K tradičním stavbám, které zatím nedoznaly výrazných přestaveb, patří usedlost čp. 7 ve staré části zástavby nad návší. K původně jednotraktovému roubenému domu z konce 19. století, okapově orientovanému, byly ve 30. letech 20. století hákovitě přistavěny chlévy z nepálených cihel a původní chlévová část domu byla přestavěna na další obytný prostor. Dvůr zůstal otevřený k ulici. Před chlévy je umístěno malé hnojiště. Za domem následuje úzké nevelké humno, zatravněné a osazené ovocnými stromy. Volná štítová stěna chlévů těsně sousedí se štítovou stěnou sousedního domu čp. 14. Zachována zůstala původní okna a dveře, obojí s bleděmodrým orámováním. Průčelní okapová a štítová stěna roubené konstrukce jsou překryty šindelem. Zadní stěna domu je omítnuta hladkou hlinitou omítkou. Sedlová střecha má valbičku nad deskovým štítem s jednoduchou výzdobou. Střešní krytinu na obytné části tvoří eternit. Sedlová střecha chlévů je kryta pálenou taškou. V současnosti je dům využíván jako skladovací a provozní zázemí majitelů.

V bezprostřední blízkosti tohoto domu stojí malý jednotraktový dům čp. 14, štítově orientovaný, s roubenou omítnutou konstrukcí a barevně zdobeným štítem, který prochází rekonstrukcí. Dům byl dvoudílný, ze síně byl vchod do světnice a do malého prostoru chléva. Vstupní dveře truhlářsky provedené mají jednoduchou řezbářskou výzdobu, dřevěný tmavě hnědý štít je vyplněn svislými světle hnědými lištami a řezbářskou výzdobou. Dřevěné prvky by po rekonstrukci měly zůstat zachovány.

(AP)

Hospodářské kamenné sklepy u čp. 95

Pohořelice

Nad Napajedly, na návrší vystupujícím od levého břehu řeky Moravy, leží vesnice Pohořelice. Upoutává pěknou polohou a dalekým výhledem do údolí Moravy a Dřevnice. Pozornější návštěvník zde navíc nalezne i historickou památku, která mu napoví, že vesnice měla v minulosti významnější postavení a pestřejší osudy, než se na první pohled zdá. Na

Usedlost čp. 6

okraji nevelkého parku stojí zámek, který vnášel do toku každodennosti nevelké vesnice barvitější tóny. Půdorysu obce dominuje podlouhlá slzovitá náves. Typově obec představuje formu návěsní *silnicovky*. Z okrajů návsi vybíhají ulice, které se na půdorysu větví. Na horním konci obce se ulice kříží s hlavní silnicí, a vytváří tak složitější křižovatku. Původních domů se znaky lidového stavitelství je v obci málo. U řady objektů jsou patrné poslední větší stavební přestavby z 60. a 70. letech 20. století.

Stavby, u kterých se dochovaly prvky tradičního lidového stavitelství, jsou čp. 6, 68, 76, 132, 175. K dobře zachovalým usedlostem patří čp. 6. Usedlost vykazuje znaky stavitelství z první poloviny 20. století. Má půdorys ve tvaru písmene L, na obytnou čelní část plynule navazuje v pravém úhlu část hospodářská. Okapově orientované průčelí tvoří pět větracích otvorů původní patrové komory vedle síně-chodby, do které se vstupuje přes dveře z ulice. Ty jsou dřevěné, dvoukřídlé s prosklením, novodobějšího rázu. K nim se dostaneme po pár schodech. Dále jsou v průčelí vsazená tři jednoduchá okna ve tvaru písmene T. Lička domu má růžovou barvu, podrovnávka je zdůrazněna tmavě červenou až hnědou barvou. Sedlovou střechu kryje eternit. Usedlost je jinak v dobrém stavu a je obývaná.

(JK)

Poteč

Stavení čp. 72

Obec se nachází v malebně zvládnuté krajině Vizovických vrchů, asi 2 km severovýchodně od Valašských Klobouků. Historická zástavba obce představuje typ valašské řadové vsi. Obec nemá výrazněji urbanisticky vytvořenou náves. V Poteči jsou dochovány obytné domy, stodoly, sklepy i komory, které dosud vykazují hodnoty tradičního lidového stavitelství.

Mezi hodnotné objekty patří usedlost čp. 72. Jedná se o trojdílný obytný dům se síní, jizbou a komorou, ke kterému je připojen chlév.

Půdorysná stopa chléva je mírně zalomena tak, aby dvůr před domem zůstal co největší. Na císařském otisku stabilního katastru z roku 1828 je zachycen dům se stodolou ještě bez chléva. Stodola je k domu orientována v pravém úhlu. Usedlost je situována na poměrně stísněném pozemku mezi cestou vybíhající z obce do volné krajiny a potokem. Celý areál je poměrně intaktně dochovaný. Obytný dům je postaven z nepálené cihly, uvnitř se zachovaly stropy. Dveře jsou dřevěné, kazetové, okna kastlová, dvoukřídlá, dovnitř a ven otvíravá. Okenní křídla jsou členěná do šesti tabulek. Sedlová střecha byla původně krytá dřevěným šindelem, dnes již je překryt plechovými tabulemi. Chlév je postaven z opracovaných neomítnutých kamenných bloků z místních zdrojů, dveře do chléva jsou svlakové z vodorovně kladených masivních desek. Sedlová střecha chléva je krytá keramickou taškou. Náspa je vydlážděna z nahrubo opracovaných plochých kamenů. Před vstupem do chléva je na místě bývalého hnojiště deštěný suchý záchod. Stodola je sloupkové konstrukce, podezdívku tvoří nahrubo opracované kameny kladené do hlíny. Stěny stodoly jsou deštěné. Střecha je krytá betonovou taškou. Před domem se nachází zahrádka vymezená dřevěným plaňkovým plotem. Příkladem bydlení drobného domkáře může být dům čp. 95, dnes již v naprosto havarijním stavu, dále dům čp. 125. K dochovaným roubeným domům patří čp. 86, 1, 34, 122 a neobydlený dům čp. 60.

U domu čp. 24 je dochován zděný chlév z bílých cihel s patrovou komorou, soklové zdivo je z masivních neomítnutých kamenů. Vedle domu čp. 22, při vjezdu do dvora stojí u cesty dochovaný kamenný sklep z masivních kamenů, klenba je ve spodní části zděná z kamenů, vrchlík klenby z pálených cihel. Sklep zastřešuje sedlová střecha se štítem orientovaným k cestě. Příkladem domu s náročně zdobenou fasádou s prvky původní architektury je dům čp. 118.

V obci je dochována řada stodol. Sloupkové deštěné stodoly stojí např. na parcelách u domů čp. 76, 42, 22, poloroubená stodola se nachází u domu čp. 105, pilířová stodola s pilíři zděnými z pálených cihel je za domem čp. 24.

(JN)

Pozlovice

Pozlovice jsou městysem, který je svou zástavbou prakticky propojen s městem Luhačovice. Podobně jako Luhačovice i Pozlovice ovlivňuje v architektonické skladbě lázeňství a rekreační turistika, jenž se rozvíjí kolem luhačovické vodní nádrže. Lido-

Patrová komora atypicky upravená k bydlení

architekturou štítově orientovaných stavení s navazujícími zděnými chlévy v jedné ose s obytnou částí, či do pravého úhlu k ní. Samostatně ve dvoře stávaly stodoly či patrové komory. Původně budované ze dřeva, postupně nahrazované zděnými stavbami.

Ze staveb, které dosud nesou některé z těchto atributů původního místního stavitelství, patří například štítově orientovaná stavení čp. 29, čp. 102 dům, kde žil prof. Antonín Václavík, nebo domkářské stavení čp. 63. K největším usedlostem náleží okapově orientovaný statek čp. 37. Zaujme především zajímavou, obrovskou zděnou stodolou na rozhraní dvora a ovocné zahrady. Stavba stodoly je podélného půdorysu, příčně průjezdná. Postavená je z kamene a pálených cihel a opatřená omítkou. Průjezd zajišťují dřevěná dvoukřídlá vrata. Ve stěnách jsou proraženy segmentově zaklenuté otvory s dřevěnými deskovými výplněmi. V podélných stěnách jsou situovány vždy čtyři větrací výplně (z každé strany vrat po dvou), ve štítových stěnách jsou proraženy dva obloukové otvory s výplněmi. Střechu stodoly valbového typu pokrývají pálené střešní tašky – falcovky. Samotný dlouhý okapový dům je vybudován z kamene a nepálených cihel. V současné době je však jeho původní charakter potlačen nejen tvrdou bříazolitovou omítkou, ale i nově vsazenými plastovými okny.

vý ráz stavitelství je překryt výstavbou lázeňský domů, hotelů, městských vilek či rekreačních objektů kolem přehrady. Znaky původní štítově zástavby nesen jen několik objektů, nacházejících se především v centru obce a kolem Pozlovického potoka, kde se soustřeďuje nejstarší zástavba. Národopisně náleží obec do oblasti luhačovického Zálesí. Konfigurace sídelní krajiny je dána úzkým údolím místního vodoteče a okolními svahy Bílých Karpat. Právě pro vysoké přírodní hodnoty je zdejší kraj vyhledáván k rekreaci i lázeňským pobytům. Půvabnému panoramatu obce s pastvinami v bezprostředním okolí zástavby a okolními lesy dominuje na nevysokém svahu nad obcí stojící kostel sv. Martina. Charakter tradičního lidového stavitelství je dán zděnou

Velmi dobře zachovaná je také menší tradiční stodola z nepálených cihel a kamene s příčně situovaným průjezdem dřevěnými vraty situovanými na jedné straně průčelí a jedním otvorem s dřevěnou výplní na druhé straně. Tato stodola se nachází na rozhraní dvora a humna domu čp. 22. K nejhodnotnějším památkám místního tradičního lidového stavitelství patří zděná patrová komora v centru. Je sice nově, ale pro hospodářskou stavbu atypicky opravená. Její fasáda je v omítce rozdělena římsami a pásy do ploch, zdůrazněny tak jsou přízemí a patro objektu. V nárožích jsou provedeny pilastry. Barevnost plochy tvrdé omítky je hnědorůžová. Štukové prvky a otvory zvýrazňuje bílá barva. Hmota zdiva stojí na kamenné podezdívce. Vstupní dveře do objektu jsou umístěny ve štítovém průčelí. V patře, štítové i boční stěně jsou proražena menší čtvercová okna. Malý větrací průduch se nachází uprostřed zděného štítu. Komora je v současnosti upravena k bydlení. Pozlovice se také mohou pochlubit hodnotnými sakrálními objekty, které jsou zapsány v seznamu chráněných památek, například socha sv. Jana Nepomuckého před patrovou komorou nebo kamenná boží muka na kopci nad obcí, v trati Záchraští.

Na závěr je potřeba povzbudit k udržování hodnotných tradičních staveb, které se v obci nacházejí, ale na druhé straně je nutné upozornit na vzrůstající počet novostaveb nevhodných jak svým cizorodým tvaroslovím, předimenzovaností své hmoty apod., ale i stále větším počtem objektů upravených velmi rušivou, křiklavou barevností nových fasád. Všechny tyto nevhodné zásahy výrazně potlačují charakteristický ráz městyse a devalvují jeho celkovou architektonickou tvář a hodnotu.

(OF)

Hliněná stodola v zahradě u domu čp. 22

Provodov

Domkářské stavení čp. 13

Charakteristickým prvkem obce Provodov je řadový způsob zástavby. Podhorská obec v údolí je obklopena ze tří stran lesy. Při silnici z Ludkovic do Želechovic a z Provodova do Březůvek se nacházejí tzv. paseky (na samotách), které byly budovány po velkém požáru koncem 19. století. Provodov patří typem své zástavby k návesním *ulicovkám*. Zástavba je rozložena podél původní silnice spojující Želechovice s Ludkovicemi a je zde možné nalézt jak tradiční řadovou okapově orientovanou zástavbu, tak i samostatně stojící okapově či štítově orientované domy. Nejstarší dochované objekty byly budovány z hliněných nepálených cihel, mladší z cihel pálených. Většina interiérů tradičních usedlostí doznala radikální přestavby. Návesní prostor zde má protáhlý obdélníkový tvar, na západní straně ukončený objektem školy, na jihovýchodním okraji přechází v zúženou ulicovou zástavbu podél silnice do Želechovic. Dnešní pravidelný tvar návesního prostoru je důsledkem plánovaných regulačních úprav, kdy byla náves úplně přestavěna po požáru v r. 1822. Jihozápadně od ní se nachází další krystalizační jádro původní zástavby, které je charakteristické domkářskými objekty vybudovanými na malých parcelách. Mnohé ze staveb si do dnešní doby udržely původní fasády i výplně. Tyto domy připomínají svým urbanistickým a hmotovým řešením původní vzhled historické obce, jejíž charakter především v architektonických detailech postupně mizí. Přibližný obraz o původním charakteru zástavby poskytují domy v prostoru západně od školy, včetně hospodářských budov a stodol situovaných v zahradách, které přiléhají k obytné zástavbě.

Přibližně 1,5 km jižně od Provodova se nachází lokalita Maleniska s areálem poutního kostela P. Marie Sněžné, hřbitovem a několika obytnými a rekreačními objekty. Severně od Malenisek jsou tři malé enklávy rekreačních chat, které jsou navzájem prostorově izolovány. Kromě zástavby ve vlastním Provodově a v lokalitě Maleniska se v katastrálním území nachází i poměrně rozsáhlá rozptýlená zástavba jak v oblasti Provodovských pasek v severní části katastru, která je pozůstatkem pozdější koloniza-

ce v 18. a 19. století, tak i v jeho západní a východní části. Tato zástavba, která je částečně využívaná k rekreaci, si do určité míry ponechává svůj původní výraz, a to zejména v urbanistické stopě.

V obci se zachovalo několik objektů původního stavitelství, převážně již neobydlených, ve špatném technickém stavu. K tradiční zástavbě patří objekt bývalého statku čp. 58 s hospodářským

Detail průčelí domkářského stavení čp. 13

traktem – chlévy a stodolou, domkářská stavení čp. 2, 13, 14, 78, usedlost čp. 86, usedlost čp. 208 a 79 s patrovou komorou s pavláčkou a sklepem.

K nejzajímavějším stavbám bezesporu náleží areál statku čp. 58, sestávající z obytného štítového stavení kolmého ke komunikaci, chlévů a velkých stodol. Půdorysně je tvořen dvěma podélnými, rovnoběžnými trakty. Konstruktivním materiálem obytného domu jsou převážně nepálené cihly, chlévy z pálené cihly, kombinované s nepálenou. Stodola desková, sloupkové konstrukce. Sedlové střechy obytného stavení a hospodářských objektů kryje pálená taška. Fasáda je hladká, okrové barvy, se soklem zvýrazněným keramickým obkladem. Okenní a dveřní otvory obytného stavení jsou novodobá.

(JS)

Dvorní část s chlévy bývalého statku čp. 58

Přiluky

Přestavby okapových usedlostí čp. 11 - 13 se sýpkovým polopatrem

Zlínská čtvrť, nazývaná lidově Přiluk má historicky s městem dávnou souvislost. Obec patřila k těm několika, které tvořily Zlínské panství a, jak píše František Bartoš, měly hodně společných znaků. Vazba společného panství však byla zrušena již v r. 1850 a obce se rozvíjely vlastním životem.

Obec se nachází v povodí Dřevnice a odtud roste do příkrě se zvedající stráně, na níž je rozložena. Z pohledu na tyto skutečnosti je sídelní forma nepravidelná, na druhém břehu Dřevnice zčásti řadová, zčásti jako návesní *silnicovka*. K Přilukám náleží rovněž paseky na druhém břehu od historické vesnice - Štákovy a Boněcké paseky a Výpusta.

Část obce v povodí Dřevnice má již jen nepatrnou část původních staveb, ale přesto se znaky přízemní drobné zástavby nově se rodícího průmyslového předměstí místy dochovaly. Kolem serpentin, především však v horní části sídla, kde se rozšiřuje silniční forma v náves, se nachází několik původních velkých usedlostí a kaple sv. Martin. Orientace je okapová, u menších rolnických domů štítová i okapová. Mezi mnoha novými nebo stavebně upravenými domy se nachází soubor usedlostí, které reprezentovaly rolnickou kulturu minulosti. Ta zde měla svoje místo až do 20. let minulého století a teprve období kolektivizace ji výrazně narušilo. Zemědělské usedlosti čp. 11, 12, 13 a 71 mají rozložitou obytnou budovu s okny do návsi a s hospodářskými budovami v hákové formě dvora.

(VK)

Kaple s vedle stojícím kamenným křížem

Racková

Okapově orientovaná usedlost čp. 15

Vesnice leží v úrodném pásmu za hranicí lesa oddělujícího zlínskou údolní zástavbu od zemědělských obcí situovaných severně od průmyslového města. Obec, stejně jako jiné v sousedství - Mysločovice, Hostišová, Žeranovice, inklinovala původně k Holešovsku a jihovýchodní Hané. Racková vznikla spojením s Fanckovicemi. S Holešovem byla ves v minulosti spojena i katastrální příslušností. Sídlo má tvar široké návěsí *silnicovky*, na niž se kolmo nebo souběžně napojují další ulice. K pravidelné, pouze nepatrně rozvolněné zástavbě patří samoty Kučovanice a Oprčálka. Souvislost s východní Hanou se jeví také ve formě zástavby. Ta je výrazně ovlivněna formou pravidelných hanáckých vsí a zejména návší z blízkého sousedství, kam byla Racková farností přičleněna, Mysločovicemi, Žeranovicemi a také nedalekým městečkem Fryšták a jeho výstavností.

O úrodnosti a prosperitě kraje svědčí velké hospodářské usedlosti na návsi s rozložitými obytnými domy naplocho se obracejícími se do návěsího prostoru. Stejně tak bohaté a pravidelnosti se vyznačující dvory se zděnými hospodářskými stavbami a mohutnými stodolami. Nejstarší a nejzajímavější z nich nezapřou použitým stavebním materiálem a rozlohou příslušnost k Hané. Usedlosti jsou vybudovány z nepálených a zčásti z pálených cihel, se střechou pokrytou pálenou taškou. Forma dvora je převážně tříboká, u menších usedlostí je tvar hákový. Jako jinde, se vzhled mnohých statků proměňuje novými, plastovými okny a úpravou fasád, avšak v celkové hmotě, výšce a členění otvorů vzhled původních usedlostí i domkářských stavení zůstává zachován. K nejvýraznějším relikvům původní stavební kultury patří statky na návsi.

(VK)

Rokytnice

Obec se nachází na rozhraní národopisných regionů jižního Valaška a Slovácka - luhačovického Zálesí. Pravidelná zástavba domů je soustředěna kolem místních průjezdných komunikací. Uprostřed se mírně rozšiřuje do návesního prostoru, jímž protéká potok Rokytnka obklopený po březích alejí vzrostlých lip. Tok potoka v návesním prostoru sleduje procházející hlavní silnice. Po jedné straně návsi jsou soustředěny větší usedlosti, včetně pa-

Patrová usedlost čp. 16 opatřená nevhodnou barevností

trových, tzv. *miškářských*. Naproti, v řadě vedle sebe podél silnice, stojí drobná, štítově orientovaná domkářská stavení s dvory zastavěnými do pravého úhlu a otevřenými do ulice. Formy dvorů mohou být různé - dvoustranné, trojstranné, dvojboké a podobně. Záleželo od pozemku konkrétní parcely. Vedle zděného obytného stavení vytvářely prostor dvora hospodářské objekty – obvykle zděné chlévy, které následovaly v podélné ose za obytnou částí, samostatně ve dvoře stávala dřevěná, později i zděná stodola. V současné době patří k nejzajímavějším a nejhodnotnějším dochovaným tradičním stavbám patrová usedlost čp. 16. Nově však upravená tvrdou fasádou s nevhodnou, příliš výraznou barevností. K dalším podobným, patrovým stavbám, které však doznaly během času více inovačních změn, patří například dům čp. 13 (výrazně modernizován) nebo objekt na návsi bez čísla popisného na pozemku čp. 176. Ze štítově orientovaných stavení je to například čp. 62, 56, 59, 36. V zástavbě ulice, u silnice vedoucí k osadě Kochavec, se nachází několik stavení původního místního stavitelství okapově orientovaných. Jsou to domy čp. 10, 82 a 126.

Z drobných sakrálních objektů zasluží pozornost zvláště památkově chráněný kamenný kříž z roku 1861 či socha sv. Jana Nepomuckého na návsi. Zajímavé jsou typy božích muk – první jsou čtyřboká, stojící pod lípou v ohybu cesty směřující ke Kochavci, a druhá v podobě drobné výklenkové kapličky přistavěné k ohradní zdi domu čp. 38. Škoda jen, že je jejich fasáda nevhodně upravena tvrdou břizolitovou omítkou.

Zachované objekty místního lidového stavitelství si určitě zaslouží, aby zůstaly zachovány pro budoucí generace. Jedinečné jsou především patrové typy usedlostí.

(OF)

Zástavba štítově orientovaných stavení v návesním prostoru

Rokytnice - Kochavec

Osada Kochanec je součástí obce Rokytnice. Rozkládá se v malebném prostředí Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty, v kotlině uprostřed mírně zvlněné krajiny a přirozeného přírodního prostředí tohoto pohoří. Její zástavba se soustřeďuje v okolí Kochaveckého potoka, zvedá se z nížinné polohy kolem potoka vzhůru do svahu, kde se

Kaple P. Marie Lurdské

zástavba několika domů na návrší rozevívá do nevelkého volného prostoru s dominantou kaple P. Marie Lurdské a za ní stojící drobné stavby hasičské zbrojnice. Za ní, na návršní plošině, vznikl zajímavý soubor stodol a usedlostí, které spolu obestavují vnitřní prostor, jakési nádvoří čtvercového půdorysu. Část stodol se nachází ve špatném technickém stavu, a začínají se rozpadat. Jejich oprava je pro zachování tohoto unikátního typu souboru staveb nezbytná. Jsou osobitým dokladem místního lidového stavitelství.

Nemnoho obytných stavení, které tvoří osadu, je buď novodobě postavených, nebo modernizovaných tradičních staveb. Za pozornost stojí především několik dochovaných kamenných pilířových stodol s deskovými výplněmi ve dvorech obytných jednotek.

Detail zdva kamenné stodoly s deskovou výplní ve dvoře domu čp. 88

Vesnický charakter a místní rázovitost osadě dává i prostředí staveb – dvory, ovocné zahrady, místy dochované tradiční plačkové oplocení, předzahrádky, vzrostlá solitérní zeleň – lípy, původní drobný objekt včelína v zahradě za kaplí; i celé prostředí osady, kterou obklopují pastviny a lesy. Poklidný vesnický ráz podtrhuje tiché prostředí sídla, poměrně vzdáleného civilizačnímu a komunikačnímu ruchu.

(OF)

Rudimov

Usedlost čp. 68 s patrovou komorou a stodolou

V malebné kotlině, po obou stranách malého potůčku zvaného Třešňůvka se rozkládá obec Rudimov. Od západu, severu a východu je chráněna kopcovitým terénem, jen jižní strana směrem k Bojkovicím je otevřená. Už sama chráněná poloha obce přispívala hodně k tomu, že se zde dobře dařilo ovocným stromům, což taky dosvědčují četné sušárny na ovoce v mnoha hospodářstvích. Rudimov je podhorskou obcí řadového typu s nevyvinutou návší. Různorodá, většinou podélně řazená, zčásti nově upravená zástavba je soustředěna při průběžné komunikaci.

Na dně údolí a ve svazích pokračuje nepravidelnou uliční zástavbou s domky nepravidelně roztroušenými. Část nejstarší zástavby je založena na jiném dispozičním schématu, než skladba jádra obce. Projevuje se tady schéma hromadného charakteru a vytváří spleť uliček s malými prostory. Jednotlivé domy jsou menší a přibývá atypických skladeb. Nepravidelným situováním působí odlišně od jádra obce. Střídají se zde domky s hospodářskými budovami v humnech se vzrostlou zelení, která zde hraje velmi významnou roli. Shluky domků vznikaly postupně a přizpůsobovaly se terénu a dané parcele. Nevznikaly proto záměrné kompozice. Původní zástavba je z většího dílu z kamene a částečně i z pálených a nepálených cihel. Velmi ojedinělé je krytí břidlicí. Hospodářské stavby, zejména pak stodoly, jsou ještě stále v mnoha případech součástí stávající zástavby a lemují boční komunikace. Původní vzhled i způsob zástavby je z větší části zachován. Nezměněna zůstává také původní parcelace. Dosud jsou charakteristické pro obec za domy ve svahovitém terénu úzké dlouhé záhumenky. I zde jsou zachovány hospodářské stavby – stodoly. Stavení se svým založením podřizovala členitosti terénu. Také nepravidelnosti v zástavbě obce svědčí o vlivu terénní konfigurace a toku potoka na urbanistické řešení obce. Nejstarší obytná zástavba je většinou přízemní a nachází se převážně v bočních uličkách.

Ke stavbám, které si zachovaly prvky lidového stavitelství, patří usedlosti čp. 2 – okapově orientovaná obytná stavba po rekonstrukci, jednoduchý obdélný půdorys, modernizována, slouží k trvalému bydlení, ve dvorní části zachována patrová komora a hospodářský trakt – bývalé chlévy; čp. 68 - usedlost s obytným traktem kolmým ke komunikaci, jednoduchý obdélný půdorys, hospodářský trakt cca z 1. poloviny 20. století, majitelé využívají objekt k trvalému bydlení, v humně kamenná stodola, součástí areálu patrová komora, volně uspořádaná zástavba; čp. 53 - štítově orientované zemědělské stavení s obytným traktem, jednoduchý obdélný půdorys, zachovány původní výplně otvorů, sedlová střecha, krytá pálenou krytinou; čp. 79 - štítově orientované domkářské stavení, sedlová střecha, původní výplně otvorů (okna šestitabulková, kastlová, ven otevíravá), hladké omítky, sklep; čp. 5 – bývalý statek s obytným traktem kolmým ke komunikaci, hospodářský trakt přiléhá ke dvornímu průčelí pod pravým úhlem, chlévy slouží původnímu účelu, zachovány původní výplně otvorů.

(JS)

Kamenná stodola v humně u usedlosti čp. 68

Řetechov

Štítově orientovaná usedlost čp. 13

Obec Řetechov leží na návrší s malebným výhledem do krajiny zvlněné pahorky Vizovických vrchů a dále na východ Bílých Karpat. Přírodní prostředí tvořené pastvinami, ovocnými sady a lesy, méně zemědělskými polnostmi vytvářejí jedinečný a charakteristický ráz této malé obce. Zachovanou urbanistickou strukturu tvoří zástavba ulic s domy v nedaleké vzdálenosti od sebe. Je zřejmé, že původní centrální zástavba vytvářela obdélníkovou náves, jejíž střed je nyní zastavěn domy tak, že se vytvořily dvě rovnoběžné ulice. Tradiční architektura obce je v celkovém výrazu již potlačena novodobou zástavbou. Přesto několik stavení nese do určité míry atributy původního stavitelství. Největší hodnotou jsou však v poměrně hojné míře dochované tradiční hospodářské objekty, především stodoly, kůlny a zvláště patrové komory a sušírny na ovoce.

Tradiční architekturu představovaly štítově orientovaná stavení s chlévy situovanými v podélné ose domu za obytnou částí, volně ve dvoře. V různé pozici k obytnému domu, stávaly stodoly a patrové komory. Sušírny obvykle v ovocné zahradě. Z obytných stavení lze mezi objekty původního místního stavitelství zařadit například čp. 11, 12, 13, 43. Výjimku mezi štítovými domy tvoří patrové stavení čp. 5 s kvalitně řemeslně provedenými vchodovými dveřmi s ozdobnými řezbářskými prvky. Charakter stavby narušuje tvrdá fasáda,

Patrová komora ve dvoře usedlosti čp. 19

Roubená stodola vedle domu čp. 4

v kombinaci roubeného dřeva a nepálených cihel. Drobné stavby jsou opatřeny sedlovou střechou krytou pálenými taškami. Patrové zděné komory dosud ještě stojí ve dvořech některých domů. Nejvíce zaujme komora stojící na viditelném místě u silnice, ve dvoře již modernizovaného domu čp. 19. Dvůr si podržel svou tradiční zástavbu s chlévy, s patrovou komorou vedle domu a podélně situovanou, příčně průjezdnou pilířovou stodolou z pálených cihel a s výplněmi z dřevěných desek na konci dvora, při výjezdu z usedlosti do zahrad a polí. Komora je orientována štítovým průčelím, kde je situován vchod s hrubými vstupními svlakovými dveřmi. K nim vede několik kamenných schodů. V patrové části průčelí je uprostřed proražen malý čtvercový větrací průduch. Samotný zděný štít je opatřen několika drobnými otvory a dřevěnými dvířky do půdního prostoru, který je využíván jako holubník. Sedlovou střechu kryje pálená střešní krytina. Fasáda stavby je ponechána v režném provedení nepálených cihel, kolem vchodu je porostlá vinnou révou. Před komorou je situována píšťková pumpa na vodu. Celkově stavba komory i s okolní úpravou působí velmi harmonicky. V obci či při cestách v jejím okolí se nachází i několik kamenných křížů. Nejzajímavější je bezesporu úzký a vysoký kamenný kříž z roku 1778 s plechovým korpusem Krista, s jeho navlně působivě provedenou malbou.

Péče o zachování místních tradičních staveb je pro udržení rázovitosti obce žádoucí. Byla by velká škoda nechat tyto jedinečné doklady místní hmotné kultury, především ty hospodářského charakteru, zchátrat.

(OF)

ale zvláště začínající výměna dřevěných členěných oken za nevhodná plastová se zlatými lištami přes skleněné tabulky.

Hospodářské objekty se stavěly nejvíce ze dřeva, méně zděné z nepálených cihel. V obci se dochovaly hodnotné roubené stodoly, příčně průjezdné, i několik zděných. V zahradách, za domy dosud stojí některé sušírny ovoce, bohužel již chátrající. Jsou konstruovány

Kříž na návsi z roku 1778

Salaš

Salaš leží jihozápadně od Zlína ve vzdálenosti 10 km. Je položena v jižních výběžcích Vizovických vrchů. Salaš s Bohuslavicemi patřily malenovickému panství. Dle pověsti tu byla zpočátku jednotlivá obydlí pastevců, kteří dostali od vrchnosti kus lesa k vybudování příbytků a salašnických hospodářství. Osada Salaš byla založena v roce

Usedlost čp. 24

1832. Název osady je odvozen od salašnického způsobu hospodaření. Domky byly volně rozesety v krajině, později se seskupovaly do dvou řad kolem hlavní silnice. Znaky původního lidového stavitelství nalezneme jen u několika domů-usedlostí. Nejcitelnější zásah na objektech zanechala doba 60. a 70. let 20. století. Domy jsou přestavěné a některé dnes dokonce zbourané a nahrazené nesmyslně zasazenými novostavbami různých materiálů. Centrum obce není nijak dáno, dá se za něj považovat část kolem kostela.

Ke stavbám, u kterých se dochovaly prvky tradičního lidového stavitelství, patří čp. 2, 11, 24, 25, 26, 34, 35, 56, vedle 79, vedle 82. K dobře zachovalým patří usedlost čp. 24. Usedlost pochází z konce 19. století, je okapově orientovaná ke komunikaci, její půdorys připomíná tvar písmene L. Ve dvoře navazuje hospodářská část plynule na obytnou část v pravém úhlu. V průčelí domu jsou situována tři jednoduchá dělená okna ve tvaru písmene T. Fasáda je bílé barvy zdobená jemným štukem. Celý objekt kryje polovalbová střecha, dvůr je obehnan drátěným jednoduchým plotem. Předzahrádku lemují dřevěný plaňkový plot.

(JK)

Sazovice

Průčelí usedlosti čp. 10 se štukovou výzdobou

Obec Sazovice leží ve Vizovické vrchovině na rozhraní tří etnografických regionů – Valaška, Slovácka a Hané, na hlavní komunikaci ze Zlína-Malenovic na Holešov. Obec má formu *silnicovky* se souvislou zástavbou okapově orientovaných usedlostí, k nimž jsou hákovitě připojeny chlévní trakty. Pokud se zachovaly stodoly, uzavírají dvůr, nebo jsou umístěny dále v humně. Nejstarší usedlosti tvoří souvislou řadu na návsi. V místní části zvané Bedachov je zástavba zahuštěná menšími domkářskými obydlími, orientovanými okapovou i štítovou stranou k hlavní komunikaci nebo k bočním uličkám. Druhá souběžná

místní komunikace sleduje potok Rackovou (místně zvaný Svodnice), přítok Dřevnice, a je oboustranně lemována jednotlivými rodinnými domy z mladší výstavby. V obci jsou zachovány stavby s prvky tradičního stavitelství. Patří k nim především velké statky v blízkosti návsi, které zachovaly dispozici dvora a i základní členění podélných stěn domů otočených do komunikace. Patří k nim např. domy čp. 7, 8, 9, 10, 28, 56, 66 (krytý břídlicí), 90 (s kamenným chlévním traktem), domkářská stavení čp. 20, 51 (krytý břídlicí), 56, 96.

K hodnotným zachovalým objektům patří usedlost čp. 10. Jeho průčelní stěna s půdní nadezdívkou je zdobena plastickými římsami a šambránami kolem oken a dveří. Vápenná omítka má různé odstíny šedé. Pět zachovalých kastlových oken i zdobené dveře a vrata nesou pod náterem drobnou řezbářskou výzdobu. Podstřešní sýpka je opatřena osmi malými okénky s ven otevíranými křídly. Chlévní trakt s použitím kamene je v současnosti využíván jako úložný a pracovní prostor. Ve dvoře stojí mohutná hranolovitá komora z nepálených cihel se zachovanými větracími otvory, s původním vstupem v patře, s valbovou střechou krytou plechem; dnes je využívána jako pracovní prostor (druhotně jsou ve spodní části stěny prolomena velká okna a vrata). V humně je zachována a využívána část stodoly zděné z nepálených cihel. Starší zástavba ve střední části obce v podstatě zachovává základní členění fasád, rozložení okenních a dveřních otvorů, pás větracích okének v podstřešních prostorách. Nové omítky, ale zakryly původní plastické prvky i barevnost. Stodoly z nepálených a pálených cihel se zachovaly už jen ojediněle.

(AP)

Pohled na kompaktní zástavbu návsi

Sehradice

Obec Sehradice je větší podhorskou zemědělskou obcí ležící na rozhraní Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty a Vizovických vrchů. V historickém jádru obce jsou jednotlivé usedlosti řazeny více méně pravidelně kolem potoka a cesty. Jedná se o tzv. ves řadovou, s rozptýleným půdorysem a úsekovou plužinou. Toto uspořádání je silně ovlivněno konfigurací terénu, takže zde vznikly nepravidelné stavební parcely. Novou zástavbu východně i západně od centra obce lze charakterizovat jako typickou

Areál bývalého statku čp. 91

silnicovku. Na okrajích původní zástavby vznikala postupně výstavba nová, která již ne zcela navazovala na původní charakter zástavby. Urbanistická struktura údolních enkláv a samot vykazuje rysy typické pro novověkou valašskou kolonizaci. Tyto usedlosti byly situovány většinou uprostřed obdělávaných pozemků. Většina těchto pasekářských usedlostí je dnes opuštěna, nebo využívána k rekreaci.

Řada tradičních lidových usedlostí byla přestavěna, ale některé dosud nesou atributy původních staveb. K těm náleží zejména domy čp. 50 a 51 se štítovou orientací, kde na obdélný obytný trakt navazuje stejně orientovaný hospodářský trakt - chlévy i stodola; čp. 19 - tzv. Kořénkovo, či obdobně čp. 47 se stodolou umístěnou kolmo k ose obytného domu. Některé novější stodoly dosahují velkých rozměrů. Tak je tomu např. za čp. 69, kde pod stodolou je i rozsáhlý sklep. U původní zástavby je typická podezdívka z precizně opracovaných kvádrů, případně i další kamenická práce (komora u čp. 44 - tzv. Pavelkovo, areál bývalé pily). V zástavbě se nachází i několik pozoruhodně provedených obytných objektů, např. čp. 103 - tzv. Martincovo – zdobná, omítková fasáda, opět na soklu z kamenných kvádrů, velmi kvalitní zdobené vstupní dveře; nebo statek čp. 5 - tzv. Bačovo – obytný dům s velmi kvalitními dřevěnými detaily

(pavlač, dveře). Novější hospodářské objekty uplatňují v podezdívkách kamenné kvádry s bosáží. K velmi kvalitním pasekářským objektům lze zařadit i dům čp. 109 - tzv. Nášelovo – rekreačně upravený a využívaný objekt podélné dispozice, obytná část s navazujícími chlévy upravenými poměrně nedávno na obytné prostory. Pod zadní částí objektu je situován sklep. Na okraji zástavby se nachází zajímavý drobný objekt čp. 63, tzv. Bobaňa. Pozornost si zaslouží i samostatně stojící hospodářské a technické objekty, především roubená sušárna u potoka v západní části obce, dále nedaleko stojící kůlna z nepálené hlíny na kamenné podezdívce. Zajímavé jsou i drobné hospodářské stavby, v jinak zmodernizovaných objektech, např. nadsklepní seníky u čp. 45 - tzv. Maňasovo, u čp. 57 - tzv. Majzlikovo či sušárna u čp. 148.

Statek čp. 5 s chalupářsky upraveným podsínkem

K původním usedlostem náleží i areál bývalého statku čp. 91 sestávající z patrového štítově orientovaného obytného stavení, navazujících chlévů, naproti je další blok podélně orientovaných hospodářských staveb (chlévy, kůlna), v zadní části areálu je zachovalá roubená sušárna. Obytný dům je postavený z nepálených cihel s omítkou na kamenné podezdívce, stropy a pavlače jsou dřevěné, chlévy z kamene a cihel - režných i omítaných. Jako krytina slouží betonová taška na obytné části domu a pálená na hospodářské části. Obytný dům je patrový. V přízemí je situována síň, kuchyň, světnice a další místnost. V kuchyni jsou zachována kachlová kamna a dřevěné stropy. Sýpkové patro je upraveno k bydlení. Zajímavostí je uplatnění dřevěné, ozdobně provedené pavlače v podélné straně domu, ve dvoře. Podkroví má z čelní strany bedněný štít s vyřezávanými prvky a dvojicí okének. Součástí usedlosti je i roubená stodola a hospodářský kamenný sklep, valeně klenutý. Patrový statek je velmi zajímavým dokladem místní stavební kultury.

(JS)

Stavení čp. 109

Sidonie

Roubený objekt souboru obydlí čp. 46 - 49

Rozptýlená zástavba shluků domů osady Sidonie se táhne v délce asi 4, 5 kilometru podél břehu potoka Vlárka zařezaného v úzkém hornatém údolí Bílých Karpat, jehož tok tvoří hranici se Slovenskem. Prostředí představují prudce stoupající lesnaté svahy po obou stranách údolí. Sidonie je ve svém okolí naprosto unikátní a výjimečnou vesnicí. Není založena na zemědělském hospodaření, ale vznikla v souvislosti s činností sklářské hutě založené v roce 1788 majitelem brumovského panství Janem Křtitelem Illésházy. Pojmenoval ji po své manželce Sidonii. Kolem hutě se vyvíjela osada s byty pro dělníky skláren. Postupem doby se vyvinul unikátní typ souboru obydlí, dělnických kolonií. Dosud si Sidonie, přes mnohé novodobé stavby i modernizace původních obydlí, zachovává celkově svůj původní jedinečný ráz. Kolonie je tvořena několika malými dělnickými byty soustředěnými do jednoho dlouhého objektu podélného půdorysu.

Kolonie obydlí čp. 82

Obydlí čp. 21 a 20 v památkově chráněné kolonii čp. 65

Nájemci těchto obydlí mají společný dvůr, jehož součástí jsou i soubory hospodářských objektů pro malá, obživu zaměstnanců doplňující hospodářství. Představuje je například soubor drobných chlévů soustředěných pod jednu střechu. Podobně se za nevelkými dvorečky bytů nachází řádek do svahu polozapuštěných, z kamene zděných sklepů. Pro několik rodin bydlících v kolonii byly vystavěny samostatně stojící pece na pečení chleba.

Dřevěný kříž s plechovým, kolorovaným tělem Krista a zvoníčkou z rozsochy stromu

Mnohé z těchto kolonií se dosud zachovaly více či méně v původní podobě. Památkově chráněná je kolonie evidovaná pod čp. 65, další pod číslem čp. 92, 82, 52. Zajímavostí je částečně hrázdný objekt pod čp. 148. Soubor obydlí v objektu s čísly popisnými 46 – 49 je jedinečný svou dřevěnou roubenou konstrukcí, na rozdíl od ostatních, které jsou zděné. Interiéry jednotlivých dělnických bytů jsou nevelké, velmi skromné. Například v obydlí čp. 20 jeho majitelé obývají dvě místnosti. První, do níž se z venku vstupuje, představuje pouze velmi úzký prostor sloužící jako síň, kde je umístěn kuchyňský nábytek, kredenc. Přes tuto místnost se napravo vchází do další místnosti, která slouží jako kuchyně i jako ložnice. Zde je v rohu, nalevo ode dveří, situován malý kachlový sporák s troubou. Jediné nábytkové zařízení, které se sem vejde, je postel, skříň a pod oknem u zdi stojící malý stůl. Nábytek zabírá veškerý prostor místnosti.

Soubor sklepů za dvorky dělnické kolonie čp. 82

Zástavbu osady tvořenou soubory dělnických obydlí doplňují i jednotlivé usedlosti, jež jsou již z větší části modernizovány, či novodobé domy. Z hospodářských objektů stojí za pozornost i dřevěné nebo zděné stodoly či kůlny, situované nejčastěji naproti obytným domům, přes silnici. Mezi charakteristické stavby lze zařadit i drobné objekty samostatných, venkovních pecí na chleba. Památkově chráněná pec stojí u domu čp. 119, další se nachází ve dvoře domu čp. 99, společná je pec v kolonii čp. 65, polorozbořený objekt pece stojí ve svahu nad objektem čp. 155. Z veřejných staveb si tradiční podobu zachovala budova bývalé školy čp. 44. K technickým stavbám původně patřil objekt čp. 155, který byl vodní elektrárnou - náhonem pro sklářskou huť. Jsou zde patrné prvky náhonu a odtoku vody. Budova je patrová, zapuštěná do svahu. Zděné přízemí sloužilo zřejmě jako technické zázemí, obytné patro je vybudováno ze dřeva roubenou konstrukcí. Objekt je štítově orientován. Ve štítové stěně jsou situovány nad sebou dvě a dvě šestitabulková okna. Vchod do obytného patra je umožněn ze svahu dveřmi v boční, podélné stěně. Ve dvoře, těsně za domem stojí rozpadající se dřevěná kůlna postavená sloupkovou konstrukcí s výplní deskami do drážek.

Obydlí s dřevěnými předsíněmi v památkově chráněné kolonii čp. 65

Roubený objekt čp. 155, původně vodní náhon elektrárny pro sklářskou hut'

Svůj osobitý výraz mají i místní drobné sakrální objekty. Především vysoké dřevěné kříže s kolorovaným plechovým korpusem Krista, krytého do oblouku tvarovou plochou stříškou, a přírodní ráz obce podtrhává i zvonice z rozsochy stromu, v níž je zavěšen drobný zvonek chráněný malou stanovou stříškou z plechu. Sidonie je osadou naprosto jedinečnou, s osobitými typy původního stavitelství. Jeho údržba a péče v původním duchu je naprosto nezbytná, aby si Sidonie i pro budoucnost zachovala svůj charakteristický ráz, a nepřišla o svou jedinečnost umocněnou nádherným přírodním prostředím.

(OF)

Soubor drobných chlévů ve dvoře dělnické kolonie čp. 65

Slavičín

Průčelí domu čp. 178 ve Slavičíně

Městečko leží v rovinné poloze údolí řeky Vlára. Národopisně se řadí do národopisného regionu luhačovické Zálesí. Zástavbu v jeho původním charakteru představovaly štítově orientované přízemní domky pravidelně řazené kolem místních komunikací. Uprostřed vytváří prostor náměstí. Celkově nyní převažuje městský charakter zástavby. Jen ojediněle zůstaly zachovány původní štítové stavby.

Část Slavičina zvaná Hrádek, dříve samostatná obec, si svůj původní výraz podržela jen o něco více.

K domům, které v sobě nesou znaky původního stavitelství, lze přiřadit čp. 178 ve Slavičíně a čp. 12, 82, 19, 22 v Hrádku. K charakteristickým objektům patří i drobné sakrální objekty. Zajímavá je kaplička P. Marie Lurdské, kamenná plastika P. Marie z roku 1889, kamenný kříž i socha sv. Jana Nepomuckého z roku 1855 v Hrádku. Za pozornost stojí patrová budova původního obchodu – koloniálu Vojtěcha Janečka.

(OF)

Štítově orientovaný dům čp. 19 v části Hrádek.

Slopné

Stavení čp. 95

Obec Slopné leží v krásném krajinném prostředí Vizovických vrchů. Jeho zástavba se vine kolem potoka Horní Olšava, vytváří síť kratších i delších ulic a přizpůsobuje se místnímu kopcovitému terénu. Jednotlivé domy se nacházejí blíže či dále od sebe, podle konfigurace terénu. Přibližně uprostřed obce vytváří menší návesní prostor. Zástavba se zvedá od nižších poloh vzhůru do svahu. V krajních polohách obce za dvory stoupají poměrně vysoko do svahů ovocné zahrady.

Charakterem tradičního lidového stavitelství náleží obec do národopisného regionu luhačovické Zálesí. Půvabný krajinný ráz sídla tvoří prostředí ovocných sadů, pastvin a ve vzdálených pohledech i lesnatých hřebenů Vizovických vrchů. Přestože v celkovém panoramatu obce převládají novodobé stavby špatně souznějící s místním krajinným rázem, ve srovnání s jinými obcemi se zde nachází poměrně značný počet objektů původního lidového stavitelství. Převládají štítově orientovaná stavení s tradiční zástavbou dvorů. V nich se zachovalo nebývale velké množství hospodářských staveb, a to i ve dvorech staveb nových či modernizovaných. Vyznačují se výraznou typologickou pestrostí. Dřevěné (roubené či sloupkové), ale i zděné stodoly, dřevěné seníky (ve svažitém terénu nadsklepní), kůlny, roubené sušírny na ovoce (později zděné), včelíny, samostatně stojící zděné patrové komory a zděné chlévy, které bývaly obvykle budovány v jedné ose s obytnou částí stavení, pod společnou střešou (ale samostatnými vchody ze dvora). Méně se dochovalo obytných stavení. Lze k nim přiřadit domy čp. 2, 3, 20, 84, 24, 29, 57, 51, 89, 14, patrový objekt velké, tzv. *miškářské* usedlosti čp. 25, torzo domkářského stavení čp. 16, jenž pod svou omítkou překvapivě a unikátně skrývá dřevěnou roubenou konstrukci, a torzo sousedního objektu. Na jejich místě, v návesním prostoru, vyrůstá zcela nepatřičná novostavba. Roubenou konstrukci ukrývá částečně pod svou omítkou i štítový dům čp. 92.

Dřevěné roubené konstrukci dříve bývala většina staveb v obci. Po velkém požáru na konci 19. století však došlo k jejich zničení. Nová stavení se poté již začala budovat z ne-

Sušárna ve svahu nad obcí, na konci humen, postavená z velkých kamenných kvádrů

pálených hliněných cihel. K nejlépe zachovaným tradičním reprezentantům místního stavitelství lze zařadit stavení čp. 95. Objekt je dnes neobývaný, slouží jako úložný prostor. Ve dvoře této původní usedlosti stávaly ještě chlévy (které nahradilo místo pro automobil) a stodola, místo ní byl postaven současný dům. Tradiční stavení je v poměrně zachovalém stavu, včetně vnitřního vybavení. Jeho vnitřní dispozici tvoří síň, do níž se vchází velmi kvalitně truhlářsky provedenými dveřmi ozdobnými řezbou situovanými v podélné straně domu. Ze síně se napravo vejde do původní jizby. Nalevo ode dveří zde stojí v rohu umístěná zachovalá kachlová kamna s nízkým tělesem pece. Kachle jsou zelené barvy, zdobené geometrickým ornamentem. Z nábytkového vybavení zůstala kvalitní skříň zdobená jemným secesním ornamentem. Na stěnách dosud visí velké barvotiskové svaté obrázky, mezi okny tzv. boží požehnání, památka na první svaté přijímání a jednoduchý dřevěný křížek. Ze síně se proti vstupním dveřím vchází do malé kuchyně, původně ze síně vydělené. Zde se dosud ve velmi dobrém stavu dochoval tradiční modrý kachlový sporák

Roubená sušárna ve svahu nad obcí, na konci humen

s troubou. Samostatnými dveřmi ze dvora se vcházelo do výminku o jedné místnosti umístěného za přední obytnou částí. Původně zde byla komora. Podle informací nynějších majitelů v těchto skromných podmínkách žily v určitou dobu dvě rodiny a prarodiče majitelů, celkem tedy 11 osob. Další, třetí rodina bydlela v chalupě, která stávala v humně usedlosti.

Roubená, příčně průjezdná stodola ve svahu nad obcí

K jedinečně dochovaným patří v obci hospodářské stavby. Jejich vývoj souvisel se způsobem obživy místních obyvatel. Vedle zemědělského hospodaření zde bylo zvlášť významné ovocnářství. Prodej sušeného ovoce byl zdrojem přívýdělku místních obyvatel. Ze Slopného se dodávalo dokonce až do Vídně. S tím souvisí i velký počet sušících ovoce, jež stávaly na konci téměř každého humna. Dodnes se jich zde zachoval značný počet. Původně bývaly roubené konstrukce, později i zděné. Obzvláště unikátně působí zachované sušírny zděné z velkých opracovaných kamenných kvádrů.

Ne všechny hospodářské objekty či obytná stavení jsou v dobrém stavebně technickém stavu. Mnohé výrazně chátrají nebo se dokonce rozpadají. Jejich údržba a péče je proto velmi žádoucí a měla by stát v centru zájmu jak majitelů objektů, tak i obecní samosprávy či jiných zainteresovaných subjektů. Obec s tolika výjimečně dochovanými a typologicky pestrými památkami lidového stavitelství by si to určitě zasloužila. Byla by velká škoda, kdyby přišla o takovou významnou část svého kulturního dědictví.

(OF) Patrová zděná komora na kamenné podezdívce u usedlosti čp. 51

Slušovice

Usedlost za kostelem čp. 32

Město Slušovice leží v mírné pahorkatině v oblasti severních svahů Vizovické vrchoviny a pod jižními výběžky Hostýnských vrchů, v údolí Dřevnice a jejího přítoku Všeminky. Od poloviny 70. let 20. století byly vzhled sídla i zaměstnání obyvatel silně ovlivněny existencí Agrokombinátu Slušovice a jeho nezemědělskými výrobními aktivitami.

Centrem města je náměstí Svobody s dominantou farního kostela Narození sv. Jana Křtitele. Zástavba náměstí má městský charakter. Staré části Slušovic vykazují jak zástavbu ulicovou (za kostelem, na náměstí Svobody, jižně od kostela v části ulice Osloboditelů), tak řadovou (podél potoka a v ulici Školní, v nejstarší části v ulice Dlouhé, v jižní části ulice Osloboditelů). V ulici Dlouhé jsou jednotlivé usedlosti orientované štítově k hlavní ulici – cestě ze Slušovic do Březové. V ulici Školní a Valašské jsou jednotlivé domy orientovány jak okapově, tak štítově k cestě či k souběžně protékajícímu potoku. V těsné blízkosti kostela byla sice stará část zástavby z velké části nahrazena novostavbami, často neorganicky působících v prostoru nevelkého náměstí, v zachovalých segmentech však zůstala těsná ulicová zástavba. Nová výstavba samostatně stojících rodinných domů se rozšiřuje po okrajích města, zvláště však do severní části. V severní části směrem k dostihové dráze jsou postaveny vícepodlažní panelové domy ze 70. let 20. století, které narušují celkový pohled.

Z objektů, které nesou ještě prvky tradičního stavitelství, lze uvést např. čp. 660 (původně čp. 1), 2, 32, 55, 179, 98, 133, 179. Usedlost čp. 2 je situována ve staré části zástavby v ulici Dlouhé. Štítově orientovaný dům z nepálených cihel má vchod z úzkého dvorku, který je uzavřen příčně postavenou dřevěnou stodolou, v níž jsou zabudovány zděné krmníky. Za stodolou následuje úzké, nevelké humno. Původní jednotraktový dům v podstatě zachoval vnitřní členění. Ze síně se vstupuje do kuchyně a za ní je světnice, z původní chlévní části byl zbudován další obytný prostor. Rámy zachovaných kastlových oken jsou zdobeny drobnými řezbářskými prvky. Dům je dobře udržován.

Příkladem domkářské stavby s minimálním hospodářským zázemím je dům čp. 98 v ulici Dlouhé, okapově orientovaný ke komunikaci, s nevelkou přístavbou nižší chlévové části (určené pro chov vepře, kozy), navazující na obytný dům v jedné linii. V interiéru zůstaly zachovány zákloповé stropy. Kromě malé předzahrádky nemá dům žádné hospodářské zázemí. Majitelkou je dobře udržován.

(AP)

Smolina

Obec se nachází v kopcovité krajině mezi Vizovicemi a Valašskými Klobouky. Jádrem obce podél hlavní komunikace se řadí k typu návěsní hromadné vsi. Zástavba obce je rozložena podél potoka Smolinky bez zásadního urbanistického konceptu. Návěs nepravidelného tvaru je situována v údolní poloze. Ještě na přelomu 19. a 20. století byla zástavba obce pouze dřevěná.

Z roubených obytných domů se dodnes v obci zachovalo pouze torzo. Jedná se o domy čp. 47 (dnes neobydlený), čp. 48 (rovněž neobydlený, ve velmi špatném technickém stavu), čp. 11 na návsi (rovněž trvale neobydlen) a čp. 40 (využíván k rekreaci).

Převažující orientace původních roubených obytných domů byla štítová. Roubené domy byly osazené na nízké kamenné podezdívce. Jednalo se o trojdílná stavení s jizbou, síní a komorou nebo chlévem. U větších hospodářství bývala za domem buď paralelně nebo hákově orientovaná stodola sloupkové konstrukce obitá deskami.

U menších hospodářství stodola scházela (domy čp. 47 a čp. 48). V průběhu 1. poloviny 20. století byla již nová zástavba prováděna jako zděná. Z objektů, které doposud vykazují znaky tradičního lidového stavitelství, se v obci nacházejí domy čp. 39 a čp. 8 na návsi. Další objekty byly po 2. sv. válce zásadně přestavěny a zmodernizovány. Jedním z mála dochovaných dokladů tradičního lidového stavitelství je funkční dřevěná zvonička na návsi.

(JN)

Roubená zvonička na návsi

Spytihněv

Nejsevernější obec Slovácka - Spytihněv leží na břehu řeky Moravy v údolí Dolnomoravského úvalu ohraničeného na východě Bílými Karpaty a na západě Chřiby. Původní lužní les podél toku je dnes již vykácen, u obce se nacházejí slepá ramena regulované řeky. Obklopuje ji rozsáhlá zemědělská krajina. Púdorys obce je velmi

Okapově orientované stavení čp. 7

členitý, centrum tvořila náves, jejíž střed je dnes zastavěn. Púdorys je dále rozvíjen sítí ulic a uliček. Vedle návsi se vytvářela na malé ploše hustá zástavba domů, tzv. chaloupky. Nalezneme i původní zástavbu, v nevelkém počtu. Hlavní vliv na přestavby mělo období 60. a 70. let 20. století. Stavby, u kterých se dochovaly prvky tradičního lidového stavitelství jsou čp. 7, 188, 268, 269.

K jedněm z nejlépe zachovalým patří čp. 7. Usedlost pochází z 19. století, má hákový púdorys a je okapově orientovaná ke komunikaci-návsi. Hospodářská část ve dvoře navazuje na obytnou část objektu v pravém úhlu. Od vedlejších parcel je oddělena zděným a drátěným plotem. Zděnou konstrukci doplnil z nepálených a pálených cihel spočívá na kamenné podezdívce. Průčelí domu tvoří dvoukřídlá vrata sestavená z klasovitě kladených latěk. Dále od vrat je zasazeno trojdielné okno, bohatě zdobené dřevěné vstupní dveře a vedle nich dvě šestitabulková okna. V polopatře sýpky se nacházejí malé větrací otvory. Sedlovou střechu kryje eternit. Humno plynule navazuje na dvůr, táhne se až k hlavní silnici a uprostřed je na celou šíři pozemku umístěna stodola. Fasáda je tvořena tvrdou omítkou okrové barvy, členěná okna jsou zdůrazněná v omítce provedeným rámováním.

(JK)

Svatý Štěpán

Jeden z posledních původních lidových objektů nadále harmonicky souznějící s okolní krajinou

Osada Svatý Štěpán je svým osudem spjata s nedalekou osadou Sidonie. Její vznik souvisí se založením sklářské hutě majitelem brumovského panství Štěpána Illésházyho v roce 1815. Postupně se v horském údolí, na soutoku Bukovského potoka a jeho horského přítoku, v kopcovitém terénu uprostřed lesů Bílých Karpat vyvíjela řadová zástavba dělnických domů. V současné době jsou však původní stavby přebudovány či nahrazeny novodobými objekty. Jen ojediněle se zachovaly stavby s rysy tradičního stavitelství. Tato stavení jsou okapově i štítově orientovaná s drobnými dvorky, s nevelkými hospodářskými objekty – chlévy, ale

i stodoly. Zachované hospodářské objekty mohou být dřevěné, většinou jednoduché bedněné konstrukce z desek, nebo i zděné, nejvíce z kamene. K těmto drobným hospodářstvím patří například podélnou stranou se k cestě obracející stavení čp. 91, 92, 54 nebo do úhlu postavené stavení čp. 29.

Štítově orientovaný je dům s malým, dřevěným plotem uzavřeným dvorkem čp. 35. K nejhodnotnějším stavbám v osadě patří bezesporu památkově chráněná kaple P. Marie Hostýnské. Kaple je štítově orientovaná se segmentově zaklenutým vchodem v průčelí. Sedlovou střechu kryje dřevěný šindel. Ze střechy nad zděným štítem vystupuje sanktusník jednoduché dřevěné konstrukce se stanovou stříškou, která chrání zavěšený zvonek. Střecha kaple je velmi nevhodně doslova opředená spleť drátů elektrického vedení. Ani nad vchodem zavěšená řada laciných vánočních svíček půvab moc nepodtrhují. Z dalších sakrálních objektů stojí za pozornost na dominantním místě, ve svahu mezi zástavbou stojící jednoduchá zvonička z rozsochy stromu, kde je zavěšený malý zvonek krytý plechovou stanovou stříškou. Před zvoničkou je nově zbudován dřevěný kříž s malovaným plechovým korpusem Krista. Kompozice těchto sakrálních objektů je

obdobná jako v Sidonii. Typ zvoničky je naprosto totožný se zvoničkou v Sidonii, zbudovaný pravděpodobně stejným tvůrcem. Zachovalo se i několik zajímavých hospodářských objektů – jsou to hlavně samostatně stojící, příčně průjezdné kamenné stodoly s dřevěnými výplněmi.

Největší devízou této osady je především její jedinečné přírodní prostředí horských lesů, které sahají až k samé zástavbě. Mezi lesy se zařezávají plochy zkulturněné krajiny - ovocných sadů a travnatých pastvin ve svazích nad domy, jež jsou vymezeny tradičními dřevěnými ohradami, někde doplněnými drobnými dřevěnými objekty – zázemím pro pasoucí se dobytek. Přirozený půvab ovocných sadů je podtržen včelíny, které jsou v některých z nich umístěny. Škoda jen, že tuto jedinečnou krajinnou scenérii narušuje množství domů sem

Památkově chráněná kaple P. Marie Hostýnské, střecha kaple nedůstojně zapletená ve zmeči drátů

nepatřičných, předimenzovaných hmotově, cizorodě působících svým tvaroslovím i křiklavou barevností fasád. Tyto necitlivé zásahy ráz jinak velice osobité osady narušují. Snaha o udržení alespoň toho mála, co se z původní zástavby zachovalo, a potlačení nevhodných stavebních zásahů, by bylo pro Svatý Štěpán jistě žádoucí.

(OF)

Zvonička z rozsochy stromu dominuje ve svahu nad zástavbou, uprostřed osady

Šanov

Patrová, tzv. miškárská usedlost čp. 53

Obec Šanov leží v malebné kotlině pohoří Bílých Karpat nedaleko hranice se Slovenskem. Jeho pravidelná zástavba nedaleko sebe stojících domů se vine kolem potoků Rokyténka a Šanovec. Krajinný ráz vesnice tvoří plochy travnatých pastvin, které ve vzdálenějších pohledech rámuje bělokaraptské lesy. V bezprostřední blízkosti zástavby, za dvory, se nacházejí ovocné zahrady – humna. Kromě zemědělské výroby bylo v obci

výrazně rozvinuto i ovocnářství. Ke zpracování ovoce se v humnech budovaly sušírny na ovoce. Dnes již prakticky vymizely. Jediným poměrně dobře zachovaným exemplářem tohoto typu staveb je roubená suširna na konci humna novodobého domu čp. 14. Ačkoli v celkovém panoramatu obce převládají modernizované typy domů, zachovalo se zde poměrně značné množství objektů, které v sobě zachovávají atributy původního lidového stavitelství.

Patrová komora u domu čp. 53

Podle charakteru lidového stavitelství se Šanov řadí do národopisného regionu luhačovické Zálesí. Převládají zde přízemní, štítově orientované domy s uspořádáním zástavby dvora odpovídající oblasti luhačovického Zálesí. Ve štítově zděném domě pod jednou střechou v podélné ose je za sebou situována obytná část a chlévy, jindy mohou být chlévy k obytnému traktu postaveny do pravého úhlu, nebo i stojící samostatně, paralelně s ním. V různé dispozici k domu se nacházely stodoly

nebo komory, často se budovaly i naproti přes cestu, podle polohy stavební parcely. Téměř k fenoménu patří v obci samostatně stojící patrové komory, mnohdy přizpůsobené k sociálnímu bydlení. Stávaly ve dvoře, paralelně s domem, nebo přes cestu naproti něj, a vytvářely tak téměř řadovou zástavbu. Dodnes se v obci nachází značný počet těchto staveb, více či méně dochovaných v původní podobě. Tyto patrové komory jsou pro obec nejvíce charakteristické.

Stavebním materiálem tradičních objektů byly nepálené cihly, z kamene se zdily hlavně chlévy a stodoly. Nejrozšířenějším materiálem pro hospodářské objekty bylo dřevo. Později ho stále více nahrazovaly cihly a kámen. Ze dřeva se stále budovaly drobnější hospodářské objekty – kůlny, krmníky, kurníky pro slepice, sušírny na ovoce.

Téměř v každém dvoře, přestože obytný dům je nový či modernizovaný, se dosud udržela jejich tradiční zástavba s dobře dochovanými hospodářskými objekty, v hojném počtu zvláště stodoly. K nejhodnotnějším z nich patří památkově chráněná roubená stodola náležející k čp. 25. Příkladem tradičně dochovaného dvora s kompletní zástavbou hospodářskými objekty může sloužit dvůr za domem čp. 43, kde jeho majitel dosud provozuje zemědělské hospodaření. Ve dvoře stojí z kamene a cihel zděná, příčně průjezdná stodola, která dvůr uzavírá směrem do humna. Kolmo k ní, do pravého úhlu stojí zděné chlévy. Nad nimi je vybudováno dřevěné polopatro jako úložný prostor pro

Šítově orientované stavení čp. 5

Obytná, samostatně proti domu stojící obytná komora

Dvory domkářských stavení čp. 5 a 6

seno, část slouží i jako kurník pro slepice a holubník. Před chlévy samostatně stojí králikárny. Uprostřed dvora je situováno hnojiště s tradičním dřevěným suchým záchodem. Plochu dvora pokrývají ploché kameny. K dochovaným štítově orientovaným stavením lze zařadit čp. 70, 25, 41, torzo domu čp. 95 a 46, čp. 81, 55. Velmi dobře, v celé kompletnosti zástavby dvorů, zůstaly zachovány domkářská stavení u potoka čp. 5 a 6 se všemi objekty ve dvorech situovaných – z režného kamene zděné chlévy, dřevěné kůlny a nevelká stodola z nepálených cihel; dále usedlost čp. 52, 82, 109, 36, štítový dům, ale podélnou stranou otočený k veřejnému prostoru je čp. 48, okapově je orientován dům čp. 197 s nevhodně vyměněnými typy oken – dřevěná členěná okna nahradila okna plastová, se zlatým lištováním místo původního členění rámy.

Ke skutečným unikátům Šanova patří patrová, tzv. *miškářská* usedlost čp. 53, největší v obci. Její jedinečnost spočívá především v kompletní dochovanosti zástavby, včetně hospodářského i interiérového vybavení, které vyniká zvláště bohatostí doplňkového zařízení. Průčelí domu je štítové. V jeho přízemí jsou situována dvě dvoukřídlá, členěná okna, v patře nepříliš vhodně zvolený typ dlouhého podélného okna. Paralelně s domem stojí do uličního průčelí okapově situovaná velká patrová komora. Do dvora usedlosti se vchází dřevěnou branou mezi domem a komorou. Před domovým průčelím je situována oplocená předzahrádka, před komorou vysázeny keře a ovocné stromy, mezi nimi je umístěna v krytém dřevěném *altánku* pístová pumpa. Ve dvoře za domem se nacházejí zděné chlévy. Na šířku pozemku

Památkově chráněná roubená stodola u domu čp. 25

*Hodnotný dřevěný kříž
s dřevorezbou Krista*

ké lidské kvality v odbojovém hnutí. Pracovna plně odráží osobnost majitele. Unikátem v jejím zařízení je harmonium, další nábytek představují dobové skříně, pohovka, psací stůl. Skříně jsou plné knih, a to i vzácných starých tisků, na stěnách visí svaté obrázky, vyznamenání za odbojovou činnost, diplomy, ocenění, rodinné fotografie. Najdeme zde i precizně majitelem vypracovaný rodokmen. V patře se nachází ložnice s původním zařízením i jedinečnými doplňky a předměty osobní povahy – rodinné písemnosti, fotografie, dobové oblečení apod. V domě jsou velmi kvalitně řemeslně provedené dveře, kování, dřevěná schodiště, výplně atd. Také patrová komora, pod kterou je vybudován z kamene zděný kvelbený sklep, se zachovala s původním zařízením.

Takto uceleně zachovaná a bohatě vybavená usedlost je naprosto jedinečná, a měla by se určitě stát místním muzeem, jenž by dokázalo dokumentovat nejen zdejší hmotnou kulturu, ale i duchovní život v první polovině 20. století. Bylo by pro stavbu velmi žádoucí, kdyby uměla správa obce spolu se současným majitelem objektu najít cestu k její záchraně a zachování pro budoucí generace. Hodnotnou architektonickou strukturu vesnice doplňují kvalitní drobné sakrální objekty, zde zastoupeny hlavně kříži. Celkově lze rozhodnout, že obec Šanov je v porovnání s jinými lokalitami bohatá na památky lidového stavitelství. Měla by si je chránit, udržovat a starat se, aby o tuto svou výjimečnost nepřišla.

(OF)

*Vzácně dochovaná roubená suširna na ovoce
v humně domu čp. 14*

stojí v zadní části dvora příčně průjezdná, z nepálených cihel zděná stodola. Přes ni se vchází do ovocné zahrady. Ve stodole je uloženo unikátní zařízení – benzínová lokomobila firmy *Ig. Lorenz z Kroměříže*, která sloužila hlavně při žních jako pohonná jednotka.

Do usedlosti se vchází ze dvora, dvěmi chráněnými předsíní. Vstupuje se do kuchyně, která se zachovala s veškerým vybavením – světle modrým kachlovým sporákem s troubou, s nábytkem z období 40. let 20. století – stůl, židle, samostatný dřez, kredenc i s uskladněným původním nádobím, v rohu stojící starší kredenc *secesního* typu ze 20. - 30. let 20. století apod. Napravo se z kuchyně vchází do světnice situované do štítové strany domu. V ní stojí za pozornost *secesní* skříně, svaté obrázky na stěnách, dobové rádio. Z kuchyně se vlevo od vstupních dveří přichází do pracovny posledního majitele usedlosti, Josefa Studénky, který byl povoláním učitel, člověk s velkým přehledem, vzdělaný, se zájmem o historii, v době válečné projevil své vyso-

Šarovy

Okapově orientované stavení vedle čp. 79

Obec Šarovy se rozkládá na svazích výběžků Vizovických vrchů v údolí potoka Březnice, asi 8 km jižně od Zlína. Na dopravní spojnici Uherského Hradiště a Zlína. Okolí obce pokrývají lesy. Za mírným kopcem se pak krajina mění v zemědělsky obdělávanou. Osou obce je komunikace, podél které se zástavba soustřeďuje. Typologicky se řadí k *silnicovkám*. Patrný je vliv 60. a 70. let 20. století, kdy se obec rozrostla a také přestavěla.

Ke stavbám, u nichž se dochovaly určité znaky původního lidového stavitelství, patří čp. 14, 24, vedle čp. 27 a naproti čp. 55. Příkladem těchto staveb může být usedlost vedle čp. 27. Usedlost pochází z přelomu 19. a 20. století, je okapově orientovaná ke komunikaci, půdorys má tvar obdélníka. Postavená je z nepálených cihel v kombinaci s cihlami pálenými na podezdívce z kamenných kvádrů. Dům je opatřen sýpkovým polopatrem, které je zdůrazněno ponecháním režného zdiva fasády, zatím co přízemí je opatřeno bíle zalíčenou omítkou. V polopatře je proražena dvojice úzkých, vertikálně podélných větracích otvorů. Přízemí průčelí je prezentováno dvěma šestitibulkovými okny, vedle nichž se nachází kvalitně truhlářsky provedené dvoukřídlé dveře. Od nich dále je vsazeno čtvercové okno od komory. Sedlovou střechu objektu kryje pálená taška - falcovka.

(JK)

Štítná nad Vlárí

Zástavba štítově orientovaných domů čp. 109, 25 a čp. 24 na návsi

Štítná nad Vlárí se rozkládá v široké horské kotlině mezi poměrně strmě vzedmutými vrchy Bílých Karpat, údolí řeky Vlárky a jejích přítoků. Pravidelná zástavba domů sleduje linii hlavní průjezdné silnice a síť bočních ulic, které na jedné straně, směrem k hraničnímu hřebenu hor, stoupající do prudkých bočních svahů. Katastr obce sahá až k hranici se Slovenskem. V této horské části se nachází i několik pasekářských samot, které patří k obci. Náleží k ní i osada Valentová a součástí Štítné se stala i dříve samostatná obec Popov. Uprostřed hlavní zástavby se vytvořila poměrně široká lichoběžníková návěs, do ní jsou soustředěny veřejné a společenské budovy. Část návsi, obestavená těsně vedle sebe stojícími, nízkými štítovými domky, si zachovává v celkovém výrazu svůj původní ráz.

Přírodní rámeček obce je naprosto jedinečný a úchvatný tvořený v bezprostřední blízkosti sídla ovocnými zahradami, za kterými následují plochy zemědělské půdy a pastvin. To vše rámováno věncem horských hřebenů. Panorama obce je díky své poloze velice půvabné. Převažuje v něm však novodobá zástavba patrových domů, které s místní krajinou přírodního rázu příliš nekorespondují. Tradiční podoba místního lidového stavitelství měla charakter dřevěných staveb jižního Valašska, ke kterému se obec národopisně přiklání. Po několika ničujících požárech však dřevěná architektura zcela zanikla. Nahradily ji přízemní zděné štítové stavby, které se v nevelkém počtu a někdy výrazně přestavěné, dochovaly dodnes. Z hospodářských staveb zůstalo několik stodol, nejvíce zděných z kamene či nepálených, nebo později i pálených, cihel. Jen ojediněle lze nalézt stodoly či jiné hospodářské objekty dřevěné.

K původním štítovým domům je možné zařadit například čp. 96, 95, 94, 93 na návsi, ale nevhodně modernizovanými trojdílným oknem ve štítovém průčelí a zvláště tvrdou omítkou s naprosto nepatřičnou křiklavě oranžovou fasádní barvou. Protějši

strana štítových domků na návsi si mnohem více zachovává svůj původní charakter, a působí tak harmoničtěji. Jsou to domy čp. 101, 24, 109, 25 a 26. Některé původní domy se nacházejí v havarijním stavu, jako například čp. 183, za němž se ve společném dvoře nachází malé stavení čp. 56 postavené v jedné okapové linii s chlévy. V čele tohoto dvora stojí pravděpodobně nejhodnotnější objekt lidového stavitelství ve Štítné – patrová komora zděná z nepálených cihel. Záchrana tohoto tradičně uspořádaného dvora a v něm především patrové komory, by byla velice záslužná a potřebná, neboť jde o jeden z posledních dokladů tohoto typu místní stavební kultury. Z dalších štítových domů lze uvést čp. 181, 38, 212, 103, 126, 43, 282, 13, rozpadající se domkářské stavení čp. 2 a čp. 4, který má maličký společný dvůr s velice zajímavým stavením sociálního bydlení čp. 5, jenž se však nachází ve špatném stavebně technickém stavu. K nejzajímavějším a kompletně nejzachovalejším stavbám patří pasekářská usedlost čp. 179 vysoko na kopci nad obcí, v trati Raková. Slouží spíše jako rekreační objekt a zázemí pro živé hospodářství, a právě jeho provozování pomáhá udržet velice půvabný ráz okolní horské krajiny. Usedlost s uzavřeným hospodářským dvorem s chlévy a zachovanou kamennou stodolou obklopují plaňkovým plotem ohrazené ovocné zahrady a pastviny pro domácí zvířata – kozy, ovce, husy, drůbež. Neopakovatelné, nádherné výhledy do okolní krajiny celý dojem silně umocňují.

Ve Štítné sice novodobá zástavba zcela překrývá původní drobné, štítové stavby, ale přesto je jich počet poměrně značný. Nachází se však většinou ve špatném technickém stavu. Tím spíše by si zasloužily podstatně větší péči, neboť představují jediné doklady místní stavební kultury a udávají charakteristický ráz alespoň té části obce, kde se nachází. Výraznou devízou Štítné je její kulturně krajinný ráz s udržovanými sady, pasekami, ohradami přilehlých pastvin a podobně. O ten by Štítná rozhodně neměla přijít.

(OF)

Usedlost čp. 179 v trati Raková

Štítná nad Vlárí – Popov

Pasekářská usedlost čp. 69, velmi dobře zachovaná v celé kompletnosti

Část obce Štítná, původně samostatná obec Popov, leží na levém břehu říčky Vlárý, na úpatí vrchů Bílých Karpat. Její tradiční zástavbu prezentují štítově orientované stavby, podobně jako ve Štítné. I zde však převažují patrové novostavby, mnohé působící výrazně rušivě. Ve většině případů jsou tyto patrové novostavby orientované štítově. Na návsí, v řadovém uspořádání, představují výrazný rytmizující prvek.

Zástavba vesnice ze své nížinné polohy kolem říčky stoupá vzhůru do prudkého svahu. Uprostřed vytváří malý návesní prostor s kaplí sv. Petra a Pavla. Nahoře nad vesnicí, pod lesem nebo na jeho okraji se nachází několik pasekářských stavení. Architektonická skladba tradiční zástavby je poměrně pestrá. Dochovaly se některé původní štítové domy. Unikátní je řada těsně vedle sebe vybudovaných kamenných stodol za dvory návesních domů, které vytvářejí jakoby pevnostní hradbu. Stodoly samostatně stojící jsou postavené z kamene - piliřové s deskovými výplněmi, či dřevěné roubené i sloupkové pobité deskami. Ze štítových domů lze k původnímu lidovému stavitelství zařadit obytné stavení čp. 36, kde

Tradiční zástavba dvora pasekářské usedlosti čp. 69

Tradiční usedlost čp. 50

zůstala i původní vnitřní dispozice s kuchyní s kachlovým sporákem a zajímavou pseudoklasicistní kredencí, vertikální kachlová kamna městského typu stojí za dveřmi ve světnici. Dále pak čp. 2, 59, 50 nebo chátrající usedlost bez čp., na parcele č. 31, s decentní štukovou výzdobou fasády.

K nejkompletněji dochovaným patří pasekářská usedlost čp. 69. Stojí na kopci pod lesem s krásnými výhledy do krajiny. Usedlost dosud slouží živému zemědělskému hospodaření. Obklopují ji ovocné stromy a zemědělské polnosti ohraničené pláňkovy-

Kamenné stodoly - pilířové s deskovými výplněmi

*Kachlový sporák s troubou
v kuchyni čp. 69*

nachází komora. V kuchyni i ve světnici nechybí na stěnách svaté obrázky, kříž, nade dvěma tzv. boží požehnání, u dveří kroupenka, na kredenci stojí kopie pražského Jezulátka a jiné symboly víry svědčící o vysoké zbožnosti obyvatel.

Za obytnou částí následuje ve stejné osové linii stavby, pod jednou střechou, chlév přístupný ze dvora. Vchod do něj je kryt polootevřeným dřevěným podsíňkem. V něm je zabudován dřevěný suchý záchod. Před chlévy s podsíňkem se nachází hnojiště. V chlévě je ustájen hovězí dobytek. Za nimi jsou přistavěny kůlny a dřevník. Paralelně s domem stojí ve dvoře postaven dlouhý, podélný objekt dřevěné, nově půlkuláči obložené stodoly, která zabírá celou protější stranu dvora. Usedlost je jedinečná svým dochovaným exteriérem, kompletností i interiérovým vybavením. Její údržba a zachování by byla žádoucí, neboť představuje poslední z dokladů místního tradičního zemědělského hospodaření.

Typologii místního stavitelství doplňují sakrální objekty. Pod vzrostlými stromy, ve svahu nad zástavbou působí posvátným dojmem na sloupku připevněný obrázek Madony s děťátkem namalovaný na sololitu. Na okraji zástavby, na břehu říčky Vlárý byl zbudován jednoduchý dřevěný kříž s velkým, ze dřeva vyřezaným korpusem Krista

(OF)

*Velmi zachovalá kachlová
kamna ve světnici pasekářské
usedlosti čp. 69*

*Půvab cesty mezi tradičním způsobem hrazení
plaňkovými ploty*

Štítná nad Vláří - Valentová

Pohled na přírodní rámeček osady s dřevěnými hrazenými pastvin

Osadu Valentovou představuje pouze několik o samotě stojících domů soustředěných volně kolem Kochaveckého potoka, v kotlince mírně zvlněné okolní krajiny, ve vzdálenější lokalitě od silničního pásu Vlárského průsmyku a uprostřed působivé přírodní scenérie obklopujících hřebenů Bílých Karpat. Klidné, bokem civilizace situované a nádherné přírodní prostředí je největší devízou této lokality. Obecní správou patří Valentová ke Štítné nad Vláří. Malou osadu obklopují nevelké, tradičním způsobem z dřevěné kulatiny ohrazené pastviny rozprostírající se na okolních pestře kvetoucích lukách. Hlavní zastavěnou část tvoří čtyři novodobé obytné domy, ale s tradičním uspořádáním dvora. Zajímavý je přístup k nim, ten je možný od Kochavce pouze přes brod potoka. Dřevěná lávka pro pěši vede k domu čp. 196. Potok, který teče podél zástavby domů - usedlostí, se stává téměř jejich součástí, a představuje výrazný a pro místní osadu charakterizující přírodní prvek.

Hospodářské stavby ve dvorech i ty stojící samostatně, mimo dvůr, dosud slouží drobnému zemědělskému hospodaření místních obyvatel. K nejzajímavějším objektům patří kamenné pilířové stodoly s dřevěnými výplněmi. Ty lze nalézt ve dvoře domu čp. 196, volně na louce, na návrší za dvorem domu čp. 145. Stodola z pálených cihel se nachází ve dvoře čp. 271. K charakteristickým stavbám patří i samostatný dvorec čp. 268 se zachovanou tradiční dispozicí dvora stojící ve svahu nad hlavní zástavbou Valentové.

Kamenná pilířová stodola s dřevěnými výplněmi ve svahu nad domem čp. 145

(OF)

Tečovice

Obec patří mezi nejstarší obce v okolí Zlína. Rozkládá se v severozápadní části údolí Dřevnice, podél jejího pravobřehého přítoku Hostišovského potoka. Terén je mírně zvlněný a spádově se obec přiklání k městu Zlínu. Okolí pokrývá zemědělsky obdělávaná krajina. Jedná se o návsní *silnicovku*, jejíž centrum tvoří dvě návsi, první starší a druhá

Široká, okapově orientová usedlost čp. 49

mladší – novější. Z návsi vybíhá několik ulic, které se různě vinou, ale nalezneme zde i paralelní ulice. V dolní části obce pak silniční komunikace kopíruje patu svahu, a rozšiřuje tak obec o nové místo pro novostavby. Původní zástavbu nalezneme v centru na první návsi, která si drží původní ráz řadové zástavby. Ale ani Tečovice se neubránily postupu doby a jistým rekonstrukcím, přestavbám a jiným zásahům do obrazu zástavby. Projevuje se zde vliv 60. a 70. let 20. století, ale i vliv nedávno minulý. Poslední zásahy do obrazu přináší dnešní doba, kdy novostavby nalezneme na okrajích obce, v nově vznikajících ulicích. Charakteristické jsou široké usedlosti se svými bohatě zdobenými průčelími.

Stavby, u kterých se dochovaly prvky tradičního lidového stavitelství, jsou usedlosti čp. 24, 43, 49, 64. K nejzajímavějším patří usedlost čp. 49.

Objekt je už od pohledu z dálky v řadové zástavbě dominantní, je výrazně širší než jiné usedlosti v obci. Pochází z přelomu 19. a 20. století. Má okapovou orientaci, hákovou zástavbu dvora ve tvaru písmen L, na obytnou část navazuje v pravém úhlu hospodářská část, na ni dále kůlna. Široké průčelí usedlosti tvoří dvoukřídlá vrata, zevnitř uzavíratelná petlicí, pět dělených oken ve tvaru písmene T, jedno je trojdílné. Dále pak bohatě truhlářsky zdobené vstupní dveře a zasklený větrací průduch komory. V polopatě je situován pás zasklených průduchů sýpky. Fasáda má červenou omítku se žlutým rámováním šambránami okenních a vstupních otvorů. Usedlost se nachází v nepříliš dobrém stavu, především výrazně padá omítky. Oprava a údržba objektu je pro jeho další zachování potřebná.

(JK)

Tichov

Dům čp. 25

Obec se nachází v kopcovité krajině mezi Vizovicemi a Valašskými Klobouky. Jádro obce podél hlavní komunikace se řadí k typu návěsí *silnicovky*. Návěs je rozložena podél průjezdné silnice vedené po spádnicí. Původní zástavba obce byla dřevěná, v roce 1898 však obec vyhořela, nově postavené domy již byly zděné. Domy byly stavěny po vrstevnicích, do návěsí byly orientovány štítem, stodoly ve dvorech byly stavěny napříč pozemkem po spádnicí. Hmotově charakter původní zástavby evokuje pouze dům čp. 25 na návěsí. Jedná se o přízemní zděný dům orientovaný do návěsí štítově, sem jsou orientovány dvě okna obytné místnosti. V prodloužení obytného domu do dvora byl chlév, na konci dvora pak dřevěná stodola. Ostatní obytné domy na návěsí již byly radikálně architektonicky i hmotově přestavěny. K původní tradiční zástavbě je možno ještě počítat řadu stodol, většinou sloupkových, obitých deskami, které se nacházejí v zadních částech jednotlivých dvorů. Jedná se o stodoly za domy čp. 11, 14, 15, 16, 18, 19, 55, 26, 27, 50, 51.

Roubené domy se částečně dochovaly v lokalitách, které nebyly požárem zasaženy, například pasekářská usedlost čp. 86 v lokalitě Váša, dále roubené domy čp. 62 a 97 na okraji obce a domy čp. 101 a 102 v lokalitě Tanečnice.

(JN)

Tlumačov

Řadová linie okapově orientovaných domů, v popředí čp.12

Obec na západní výspě okresu Zlín náleží k nejstarším a nejvýraznějším sídlům. Původ Tlumačova sahá až do první poloviny 12. století, což je pravděpodobně ovlivněno jednak blízkostí moravského veletoku, řeky Moravy i cestou spojující jih země s důležitými centry - Hulínem, Přerovem a biskupskou Olomoucí. Všechny tyto danosti učinily z Tlumačova významnou obec, a tato skutečnost se projevuje ve tvaru sídla s výraznou návsi a ulicemi, paralelně položenými nebo kolmo navazujícími směrem ke Kvasicím. Bohatství a důležitost sídla dokládá také zdejší návesní výstavba statků obracejících se obytnou částí, k níž je připojena patrová komora do návsi. Mohutné statky, z nichž mnohé méně udržované nebo stavebně upravené jsou dosud ve hmotě, výšce i celkovém řešení včetně detailu zachovány se vyznačují, stejně jako celá zástavba návsi, pravidelností uspořádání dvora. Hospodářské budovy navazují kolmo na obytný dům. Častěji než obytné stavení jsou vybudovány již z pálených cihel, zatímco obytný dům nese charakter hlíněné stavby pomoravního typu, jak o něm hovoří Václav Mencl. Dvůr uzavírá mohutná zděná stodola. Západní část stodol, stejně jako ulice domkářské výstavby, byla zasažena povodní v roce 1997, a způsobeny nedozírné škody také na stavebním dědictví. Svědčí o tom dochované reliktury uchované jak na návsi, tak také v odlehlých částech vesnice nejen díky vysoké kulturnosti představitelů obce, ale také občanů vychovávaných v úctě k tradičním hodnotám

K uchovaným tradičním statkům patří čp. 7, 12, 80 a další na návsi obce. Na fasádě jsou patrné rysy vnitřního uspořádání, včetně patrové sýpky. Štuková profilace kolem oken, dveří a podstřešní římsa svědčí o zámožnosti a vkusu obyvatel. Ve východní části obce se nachází řada velmi pozoruhodných domů, tzv. betonářských. Byly postaveny v první polovině 20. století pro rodiny dělníků, kteří pracovali v místní cementárně. Tato drobná stavení s velmi skromnými obytnými prostory a předzahrádkou jsou do současnosti uchovávány v téměř intaktní podobě, a dokládají způsob bydlení dělnictva v převážně zemědělské vesnici.

Význam a kulturnost místa demonstruje barokní kostel sv. Martina na návsi, jehož stáří není exaktně doloženo, ale již v 17. století byl stavebně upravován. V sousedství kostela uzavírá návesní prostor panský dům pozdně renesančního charakteru.

(VK)

Trnava

Neobývaná roubená usedlost čp. 144

Obec Trnava leží v mírné pahorkatině v zalesněné oblasti severních svahů Vizovické vrchoviny a pod jižními výběžky Hostýnských vrchů. Je situována v dlouhém údolí potoka Trnávky, přítoku Dřevnice. Souběžně s ním prochází silnice do Slušovic. Spojení mezi oběma břehy potoka v průběhu celé obce zajišťují betonové lávky. Katastr je silně zalesněn, což významně ovlivňuje charakter a vzhled obce.

Trnava je typem řadové vsi. Jednotlivé usedlosti jsou volně situovány v dlouhé linii podél potoka a silnice, místně je zástavba nepravidelně zahuštěná. Přírozeným centrem je náves s veřejnými budovami, jejímž dominantním protějškem je areál kostela sv. Cyrila a Metoděje s farou a hřbitovem. Domy původní zástavby jsou orientovány štítově k potoku nebo k silnici, méně často se objevuje orientace okapová s hákovitě připojenými chlévy. Nejstarší dochované objekty jsou jednotraktové, na obytnou část navazují v přímé linii chlévy. U několika usedlostí se zachovala původní tradiční roubená architektura, dalším stavebním materiálem je především nepálená cihla. Nová zástavba samostatných rodinných domů je situována více v jižní části obce, starší domy v obci však doznaly z velké části výrazných přestaveb. Stodoly a jiné hospodářské stavby ve dvorech a humnech se dochovaly jen ojediněle.

K dosud nepřestavěným usedlostem patří čp. 152 z poloviny 30. let 20. století. Dům stojí samostatně, je štítově orientovaný, jednotraktový. Obytná část je z nepálených cihel, chlévy kamenné. Dvůr je částečně vymezen nevelkou dřevěnou stodolou. Proti domu na druhé straně uličky je do svahu zapuštěn dosud využívaný kamenný sklep. Sedlová střecha obytné části je kryta plechem, zatímco část nad původními chlévy má pálenou tašku.

Neobývané roubené stavení čp. 24

Fasáda štítové stěny je zdobena plastickou římsou oddělující půdní prostor. Barva fasády je žlutá, otvory původních oken ohraničeny tlumenou červenou barvou. Kastlová dřevěná okna jsou zachovaná.

Příkladem dobře udržované roubené usedlosti je čp. 132 z konce 19. století. Jednotrakový dům stojí samostatně, je štítově orientován k hlavní komunikaci. Zatravněný dvůr je z protější strany vymezen velkou stodolou. Roubená konstrukce domu je posazena na kamenné podezdívce, její zadní okapová stěna je omítnuta. Ve štítové stěně jsou posazena tři původní dvoukřídlá okna bíle natřená. Dřevěná výplň štítu je paprskovitě vyskládaná. Chlévy z nepálené cihly jsou omítnuté. Stodola s rohovými a středovými pilíři z pálených cihel má dřevěné výplně. Sedlové střechy obou objektů kryje pálená taška - bobrovka. Usedlost je svou majitelkou dobře udržovaná.

Některé z původních objektů s prvky tradičního stavitelství, zvláště roubené, se zachovaly, ale jsou neobydlené a neudržované (např. čp. 24, 34), některé jsou udržované jen v minimální nutné míře (např. čp. 28, 35, 144 - malá roubená jednotraková omítnutá stavba využívaná jen příležitostně, 152) a využívané spíše jako skladovací prostory.

(AP)

Roubená udržovaná usedlost čp. 132

Ublo

Chalupa čp. 9

Obec se nachází v mírně zvlněné krajině Vizovických vrchů podél drobného potoka – levostranného přítoku potoka Lutoninky. Jedná se o typ valašské řadové vsi bez návsi. Původní urbanistická skladba vedle sebe řazených usedlostí je v obci dochována pouze torzálně. V obci se nacházejí obytné domy, stodoly, sklepy i komory, které dosud vykazují rysy tradičního lidového stavitelství.

Hodnotným dokladem místního stavitelství je roubená chalupa čp. 9, postavená kolem roku 1860. Původně se jednalo o chalupu s chlévů a s paralelně situovanou stodolou a s kamennou kovárnou. Kovárna ani stodola se nedochovaly. V chalupě se nachází velká jizba s dřevěným trámovým stropem vneseným středním dřevěným průvlakem. Uprostřed dispozice je situována kuchyně s kachlovými kamny. Původní chlév, který dispozičně navazoval na síň s kuchyní, byl novodobě adaptován na obytnou místnost a sklad. Dům je ukončen dalším roubeným chlévem, který je širší než přiléhající dům. Střecha domu je sedlová, dnes krytá eternitem, chlév je krytý keramickou taškou.

Dalším autentickým dokladem tradičního lidového stavitelství je areál domu čp. 10. Jedná se o soubor zděného obytného domu, zděných chlévů a roubené komory na zděném sklepě. Tato komora je nejstarším objektem areálu. Je zachycena na císařském otisku stabilního katastru z roku 1829. Podle něj je na místě dnešního chléva zachycen dům ze spalného materiálu, dnešní dům čp. 10 v roce 1829 ještě nestál. S ohledem na charakter stavby obytného domu i chlévů se zřejmě jedná o novostavbu a přestavbu, která byla realizována počátkem 20. století. Jde o historicky i památkově velmi hodnotný celek, jehož uchování by v tomto autentickém stavu bylo velmi žádoucí. Z roubených domů se v obci dále zachovaly chalupy čp. 5, částečně čp. 51 a ve velmi špatném stavu se nachází čp. 56. Mimořádnou hodnotu má pilířová stodola s pilíři vyzděnými z nahrubo opracovaných kamenů kladených do hlíny na velmi úzkou spáru u domu čp. 6. Tyto zděné pilíře jsou dokladem esteticky mimořádně působivě zvládnutého řemesla v regionu. Dále je v obci zachována řada sloupkových stodol obitých deskami. Nachází se zde dva typy – sloupková konstrukce se svisle obitými deskami – např. u domů čp. 58 a 73, a sloupková konstrukce se sloupky s drážkami, do kterých jsou vodorovně zasunuty desky obvodového pláště – např. u domů čp. 70 a 82.

(JN)

Újezd

Domkářské stavení čp. 43

Obec Újezd je středověkého původu a leží na mírném návrší nad údolím potoka Sviborky na jižním okraji Vizovské vrchoviny. Půdorysné uspořádání obce je podmíněno terénní konfigurací a je typické, hlavně v nejstarší části, pro oblast Valašska. V obci je zachována původní venkovská zástavba s menším podílem hospodářských objektů, malebně chaotická, se spleť přístupových komunikací (řadová zástavba). Centrální část obce tvoří obdélníková návěs, nad kterou dominuje na návrší stavba kostela sv. Mikuláše z roku 1844, kde jsou zachovány pozůstatky tvrze Hradištku – pozůstatky opevněného feudálního sídla. Zástavba je v mnoha místech poznamenána nepřilíživými pozdějšími úpravami. V celkovém architektonickém rázu obce již převládají novodobé stavební tendence, které převažují nad tradičními obytnými stavbami. Většina starších usedlostí je stavebně upravena. Modernizace se dotýká zejména materiálu a tvaru okenních a dveřních otvorů. O to cennější jsou zachované objekty původního stavitelství.

Stavby, které nesou do určité míry znaky lidových staveb, jsou usedlosti a domkářská stavení čp. 34, 54, 55, 56, 58, 60, 91, 93, 101, 143, 192. Zajímavě působí i zachovalé výplně otvorů. Většina interiérů tradičních usedlostí byla radikálně přebudována a přizpůsobena potřebám novodobého bydlení. Převážná většina těchto staveb je štitově orientovaná. Výjimku tvoří např. okapově orientovaná usedlost čp. 101 s reznou fasádou z páleného zdiva na kamenné podezdívce. Průčelí domu tvoří pět dělených oken a jednoduchá dřevěná vrata v krajní pozici stavby. Hospodářský trakt chybí.

Nejstarší dochované domy jsou vybudovány z hlíny, z nepálených cihel. Cihly jsou spojovány hliněnou nebo hliněno - vápennou maltou a stejným typem malty byla provedena omítka - vnější i vnitřní. Tyto starší typy konstrukcí se uplatňují např. u usedlostí čp. 34, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 91. Stavení čp. 55 je neobydlené a neudržované, čp. 91 s původními hliněnými omítkami je téměř zdevastované a vybydlené, hospodářský trakt částečně zborcen. U většiny těchto objektů je zachován i hospodářský trakt – původní stáje a chlévy, ve většině případů však nevyužívané a chátrající.

Pozornost zaujme zvláště samostatně stojící štítově orientované domkářské stavení čp. 143 pocházející snad z počátku 20. století. Pozdější úpravy byly provedeny poměrně citlivě a ponechaly původní ráz exteriéru. Domek je zasazen ve svažitém terénu uprostřed zástavby. Obytná část má obdélný půdorys. Konstrukčním materiálem je kombinace pálené a nepálené cihly. Sedlovou střechu stavení kryje pálená taška s bedněným štítem. V jednoduchém průčelí jsou situována dvě okna ve tvaru písmene T. Dveřmi v podélné stěně domu se vchází do síně. Rovněž vchodové dveře jsou původní. Zápraží před vstupem do domu částečně kryje přesah střechy. Podrovnávka je zvýrazněna červenou barvou v kontrastu s bílou plochou fasády. Stavba je v dobrém stavebně technickém stavu, obydlená a udržovaná. Stavení doplňuje nevelký zatravněný dvůr, předzahrádka s dřevěným plotem a humno. Bezprostřední blízkost domu, dvůr i okolí doplňují vzrostlé ovocné stromy.

Přímo v obci i v humnech se zachovalo několik příčně průjezdných stodol se sedlovými střechami z pálených či nepálených cihel, převážně pilířové konstrukce s deskovou výplní, a dřevěné kolny sloupkové konstrukce s trámovou výplní. Tyto stavby jsou významným dokladem původního tradičního stavitelství. V obci se nachází i několik drobných sakrálních památek.

(JS)

Dochovaná kamenná stodola s dřevěnými výplněmi

Valašské Klobouky

Roubené stavení čp. 11, sídlo Občanského sdružení Kosenka

Město je rozloženo v mírně zvlněné krajině po obou stranách potoka Kloboučky. Zástavba města byla až do konce 19. století převážně dřevěná, tento charakter zástavby se radikálně změnil po ničivém požáru v roce 1896, přesto však ve městě do dnešních dnů zůstala řada objektů tradičního lidového stavitelství, a to jak ze dřeva, tak i zděných. Touto skutečností jsou Valašské Klobouky výjimečné, patří mezi města s nejvyšším počtem objektů tradičního lidového stavitelství ve Zlínském kraji, zde navíc dochovaných i ve svém urbanistickém kontextu.

Ve městě se nachází řada dochovaných roubených domů. Jedná se o čp. 7, 10, 11, 62, 201, 221, 534, čp. 138. Chalupa čp. 62 je okapově orientovaný obytný dům komorového typu s úhlově situovanými chlévy ve dvoře. Celý areál se nachází v autentickém stavu, včetně dispozice se síní, černou kuchyní, jizbou a komorou, které jsou roubené, chlévy ve dvoře jsou zděné. Objekt je unikátní mimo jiné tím, že se nachází přímo v centru města. Dům, stejně tak jako všechny ostatní roubené domy ve městě, není trvale obydlen. Vlastník připravuje obnovu a jeho zpřístupnění veřejnosti. Další, alespoň rekreačně využívanou, je štítově orientovaná chalupa čp. 138, situovaná rovněž přímo ve středu města.

V půdorysné struktuře sídla se do dnešních dnů zachovala řada míst, která odrážejí přirozeně rostlý charakter sídla. Jedná se především o ulici Soukenickou, Sychrov, ulici Brumovskou, Kramolišovu, Kopec, Hodňov, ulici U Váhy a historicky navazující Žaboskřeky a ulici Koželužskou. Lokalita Žaboskřeky byla přeřata novou ulicí Nádražní budovanou v souvislosti se stavbou železnice, nicméně urbanistická struktura ulic Hodňov, U Váhy, Koželužské a Žaboskřeky si svůj charakter udržela dodnes. Zástavba těchto ulic dosud alespoň urbanisticky navazuje na původní zástavbu. Nacházejí se zde zděné domy, které

mají charakter tradičního lidového stavitelství. Jedná se o domy čp. 22, 80, 120, 429, 224, 221 nebo čp. 141. Většina těchto domů byla stavěna a obývána drobnými řemeslníky (ve Valašských Kloboukách hlavně papučáři a soukeníky). Například dům čp. 22 na ulici Soukenické byl postaven počátkem 20. století jako zděný, štítově orientovaný, nicméně jeho dispozice vychází z tradice domů roubených. Dům má kamennou podezdívku, je zděný z cihel, v zadní části na něj navazuje chlév z kamene, nad kterým byla později vybudována komora. Parcela domu, tak jako původně všech na ulici Soukenické, je velmi úzká, za ním je v kolmé poloze na obytné stavení postavena dřevěná stodola.

Příkladem honosnější zemědělské usedlosti je usedlost čp. 120 vybudovaná kolem třístranného dvora se štítově orientovaným obytným domem, úhlově situovanými chlévy, dvůr uzavírá piliřová stodola.

(JN)

Nadsklepní roubená usedlost čp. 7

Roubená usedlost čp. 10 s nevhodně umístěným sloupem el. vedení

Velký Ořechov

Štítově orientované stavení z režných cihel čp. 65

Velký Ořechov leží v náhorní poloze zvlněné pahorkatiny Vizovických vrchů. Národopisně se řadí do oblasti luhačovickeho Zálesí. Svým půdorysným typem se příklání k návesním *silnicovkám*. Páteřní osu tvoří zástavba kolem průjezdné komunikace, v centrální části se rozšiřující do návesního prostoru s hlavní dominantou kostela na jejím východním konci. Od západního konce návsi se zástavba směrem na sever

zahušťuje méně pravidelnou domkářskou zástavbou štítově orientovaných chalup. Ostatní ulice, z návesního prostoru vybíhající, jsou tvořeny spíše novostavbami či modernizacemi staveb tradičních. Nejvíce původních objektů se dochovalo na návsi, podél hlavní silnice a v domkářské části. Ale i tady jsou patrné stopy pozdějších inovací a úprav. K nejvýznamnějším objektům místního původního stavitelství patří především hospodářské stavby – stodoly zděné z kamene, hlíny i dřevěné ve dvorech, poměrně hojně dpchované sušírny na ovoce v zahradách návesních usedlostí. Sušírny na ovoce jsou roubené konstrukce a nacházejí se například v sadech za domy čp. 17, 89, 13, 6, 5 a čp. 45, 4. Drobných hospodářských objektů, které přestaly sloužit svému účelu, kvapem ubývá, a jsou proto ohroženy zánikem více než jiné druhy staveb. Velký Ořechov se může pochlubit zatím ještě poměrně značným počtem těchto staveb, které by si mělo chránit jako památku na tradiční způsob života a ráz obce. Z obytných staveb si svůj původní ráz zachovává především domkářské stavení čp. 65. Má štítový charakter, stavebním materiálem posloužila pálená cihla, která zůstala bez omítky, ve své režné podobě. Dvě členěná okna ve štítě i boční okna v podélných stranách a dveře do obytné části i zadního chléva jsou zdůrazněny omítkou a světle modrým ličením. Vchodové dveře jsou kvalitní řemeslnickou prací s plastickými zdobnými řezbovými prvky. Malebnost stavby dotváří malá předzahrádka.

Okapově orientované usedlosti kolem hlavní silnice charakterizuje dlouhé průčelí se sýpkovým polopatrem, které prosvětovala řada podlouhlých nízkých oken. Největší z těchto usedlostí je velmi dobře zachovalá a udržovaná usedlost čp. 126, přestože její původní ráz pozměňují třídílná okna v přízemí a břizolitová úprava fasády. K dalším, poměrně dobře zachovaným dokladům místního stavitelství první poloviny 20. století patří i domy čp. 2 s kvalitně zhotovenými okny s ozdobně řezbářsky pojatými hlavicemi na rámech, či v páleném režném zdivu provedené stavení čp. 118. K hodnotným památkám v obci se řadí i sakrální objekty. Památkově chráněná je socha sv. Jana Nepomuckého na návrší za kostelem. K dalším zajímavým sakrálním objektům patří například barokní kříž z roku 1733, barokní kamenná plastika sv. Josefa, jenž se však nachází ve velmi špatném technickém stavu, či kaplička – poklona se soškou sv. Antonína ve výklenku, stojící na kraji obce u silnice na Dobrkovice.

(OF)

Veselá

Sušárna ovoce u domu čp. 198

Obec se nachází v malebně zvlněné krajině Vizovických vrchů mezi Vizovicemi a Zlínem. Historická zástavba obce představuje typ valašské hromadné vsi. Obec nemá výrazněji urbanisticky vytvořenou návěs. Většina obytných domů v obci je již zásadně modernizována a přestavěna dle soudobých požadavků. Roubené chalupy se v obci již nevyskytují vůbec. Některé zděné domy, které alespoň urbanisticky a hmotově navazují na tradici lidového stavitelství, jsou soustředěny v oblasti hromadné zástavby pod průjezdnou komunikací. Jedná se především o domy čp. 29, 62, 72 a 82. Domy mají dosud přízemní charakter, zastřešené jsou sedlovými střechami. Dům čp. 72 byl postaven v roce 1914 z nepálené cihly. Dále se v obci nachází řada původních stodol, které sice už ztratily svoji prvotní funkci, nicméně hmotově a materiálově dokládají způsob zemědělského a hospodářského života v obci. Jedná se o sloupkové či částečně roubené stodoly u domů čp. 34, 36, 40, 46 či 54. Zde běžný typ sloupkové stodoly je charakteristický drážkami ve sloupcích a vodorovně připevněným deskovým obitím tak, že jednotlivé sloupky jsou viditelné a deskové stěny jsou sloupky osazené v jedné ploše. V zahradě domu čp. 81 se nacházejí dvě stodoly. Dolní, blíže k domu, je částečně roubená a byla postavena kolem roku 1850, horní, která byla postavena v roce 1911, je sloupková deštěná. Vedle této stodoly se nachází dřevěný historický včelín.

Jednoznačně nejhodnotnějším objektem tradičního lidového stavitelství v obci je roubená sušárna ovoce v zahradě u domu čp. 198. Jedná se o drobný roubený objekt situovaný v poněkud odsazené poloze vůči přilehlé obecní komunikaci. Sušárna je k této komunikaci orientována štítově, zde se nachází vstupní dveře. Objekt sice již není běžně využíván, nicméně je funkční. Jedná se o objekt z poloviny 19. století. Tato drobná stavba dokládá způsob života obyvatel valašské vesnice v minulosti, je vzácně autenticky dochovaná a mohla by se v budoucnu stát nemovitou kulturní památkou tradičního lidového stavitelství.

(JN)

Vizovice

Zástavba štítových domů

Na soutoku Lutoninky a Bratřejovky, v klínu Vizovských vrchů leží jedno z nejpůvabnějších a historicky pozoruhodných míst Valašska. Město známé svými kulturními tradicemi, významnými rodáky, zámekem a jinými památkami. Vizovice jsou zapsány v historii východní Moravy svým odbojem proti politickému i náboženskému útlaku. V povstání Valachů proti habsburské vládě sehráli vizovičtí občané spolu s poddanými z vesnic v sousedství a v okolí Zlína výraznou roli a byli jako povstalci krutě potrestáni.

Město si donedávna uchovalo svoji původní tvář s řadou kvalitních domů na obdélníkovém náměstí. Priorita města byla podtržena průmyslovou výrobou, byť ne příliš rozvinutou. Vedle cihelny zde působily dvě pily zpracovávající dřevo z blízkých lesních porostů. Pro Vizovice, ležící v méně úrodném kraji, bylo příznačné polní hospodářství, ale také chov dobytka a jeho pasení na stráních kolem obce. Právě značně rozšířený chov ovcí umožnil rozvoj tkalcovství a výrobu sukna. Zvláštní postavení si vydobyli soukeníci sdružení v cechu. Obydlí i s dílnami těchto podomáckých soukeníků se v reliktech dochovala na obou stranách potoka. Jsou to jednotraktové přizemní domky se štítovou orientací k vodě. Ta byla pro soukenickou výrobu nezbytná. Domky mají minimální hospodářské příslušenství navazující na obytnou část pod společnou střechou. Zdivo je smíšené, z nepálených, ale také z pálených cihel a kamene.

K obživě obyvatelstva patřilo také ovocnářství, s nímž souviselo sušení ovoce a výroba ovocné pálenky v několika pálenicích. Uvádí se, že ve Vizovicích pracovaly tři až čtyři pálenice. Nejznámější je ovšem dnešní pálenice Jelínkova, jejíž původ sahá hluboko do 19. století. K sušení sloužily sušírny v sadech nad obcí, dnes upravené k rekreačním účelům. Sušírny jsou na obdélníkovém půdorysu, roubené nebo zděné z nepálených cihel se dvěma prostory. V prvním z nich se topí a vkládají lísky - *lésky* s čerstvým ovocem a v druhé pak dochází k vlastnímu sušení a přilehlé prostře k vyndávání lísek.

Starší zástavba se tu a tam dochovala v ulici vybihající k Jasenné a Vsetínu a také v okolí školy nad náměstím. Jsou to drobná domkářská stavení s malým hospodářským zázemím, malými stodůlkami, na nichž se uplatnilo dřevo. Na památkovou ochranu je navrženo čp. 11 ve Školní ulici. Rodinné domky z 20. - 30. let 20. století vilkového typu s architektonicky řešenými průčelími lemují obě strany nádražní ulice až k budově Sokolovny. Domky jsou přizemní, některé s mansardami, se znaky pozdní venkovské secese. Vybrané typy dokládající stavební hodnoty z počátku 20. století se doporučují navrhnout do památkové ochrany. Ve Vizovicích jsou památkově chráněny zámek s parkem, hospic, kostel s budovou fary, obytné domy i drobné církevní objekty.

(VK)

Vlachova Lhota

Panorama se štítý stodol

Jádro obce podél hlavní komunikace mělo ještě počátkem 19. století charakter valašské hromadné vsi bez zásadně urbanisticky tvarované návsi. Tento charakter byl v průběhu posledních 200 let modifikován, náves byla do- tvořena do urbanisticky kompaktnější struktury, takže dnes má toto území spíše charakter návěsí *silnicovky*. Urbanistická skladba obce je zajímavá

svou odlišností západní a východní poloviny historické zástavby kolem návsi. Západní polovina se skládá ze samostatných zemědělských usedlostí s hákovou zástavbou jednotlivých dvorů se stodolami v humně. Východní část je složena z několika společných dvorů. Jedná se o společné dvory domů čp. 36, 37 a 38, dále dvůr s domy čp. 31, 32, 33 a 59, dvory se dvěma domy jsou u čp. 39 a 40, 41 a 42, 44 a 55. Východní část zástavby je v humnech ukončena množstvím stodol, které tvoří jakousi *hradbu*, která z blízkých, ale především z dálkových pohledů dotváří charakteristickou malebnou siluetu obce. Tato urbanistická skladba je dána odlišným vývojem západní a východní poloviny původně jednotného hromadného osídlení.

V obci je dochována celá řada objektů tradičního lidového stavitelství. Jedná se jak o objekty roubené a deštěné, tak zděné, a to z cihel pálených i nepálených i kamene. K nejhodnotnějším roubeným domům v obci patří chalupa čp. 44 - trojdílného komorového typu s navazujícím kamenným chlévem ve dvoře. Další hodnotnou roubenou stavbou tradičního lidového stavitelství je roubená sušírna v zahradě domu čp. 7.

Tradiční zděné domy byly v obci budovány z nepálených cihel. Základy těchto domů jsou z masivních kamenných bloků z místních zdrojů. Domy jsou jednotraktové, štítově orientované. Příkladem těchto stavení je dům čp. 22 s pilířovou stodolou ve dvoře s pilíři rovněž z nepálených cihel, dále domy čp. 24, 32, 55. K hospodářskému zázemí běžně patřily chlévy zděné z kamene a především stodoly, které v obci díky své koncentraci po obvodu historické zástavby a jejich množství vytváří autentický a velmi malebný obraz obce. Jedná se především o stodoly ve dvorech domů čp. 31, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44 a 55. Stodoly jsou sloupkové dřevěné, obité deskami. Tato *hradba* stodol je v obcích našeho regionu naprosto výjimečná, její uchování a ochrana je velmi žádoucí. Dokladem technického umu předchozích generací je dnes již nefunkční Podelhotský mlýn čp. 51 vybudovaný na řece Vláře, který je zachycen na císařském otisku stabilního katastru z roku 1828.

Stavení čp. 22

(JN)

Vlachovice

Usedlost čp. 115

Obec se nachází v mírně zvlněné krajině Vizovických vrchů podél říčky Vlárý. Jedná se o velmi starou ves zmiňovanou již roku 1261. Typologicky jde o *silnicovku* podél cesty do Vlachovy Lhoty. Doplnuje ji lokálně hromadná zástavba. Původní urbanistická skladba vedle sebe řazených usedlostí je v obci poměrně dobře dochována. V obci zůstaly obytné domy, stodoly, sklepy i komory, které dosud vykazují hodnoty tradičního lidového stavitelství. Původní zástavba obce byla dřevěná roubená, domy byly stavěny i z tlučené hlíny, pálených i nepálených cihel. Z původní roubené zástavby se do dnešních dnů dochoval pouze dům bez čp. na pozemku p. č. 3262/1 a patrová roubená komora na pozemku p. č. 67/4. Obě stavby jsou v severní části obce, která je charakteristická svou plánovitě neurbanizovanou, hromadnou zástavbou. Většina dochovaných obytných domů původního lidového stavitelství je zděná. Jsou to domy, které jsou postaveny hmotově a urbanisticky obdobně jako předchozí roubené domy. Tyto usedlosti jsou takto stavěny většinou od počátku 20. století. Podle šířky pozemku jsou do ulice orientovány buď štítově nebo okapově, jejich dispozice je zmodernizovaná. Za obytnou částí navazují chlévy, stodoly jsou postaveny úhlově, napříč parcelou, objekty tak tvoří dvojstranný dvůr. Tyto stodoly jsou sloupkové, deštěné. K takto utvářeným usedlostem patří usedlosti čp. 17, 18, 19, 20, 21, 120, 165, usedlost čp. 115 je zajímavá dvojicí za sebou postavených stodo. Příkladem usedlosti vybudované ve velmi stísněných podmínkách malé lokality, uprostřed hromadné zástavby obce je usedlost čp. 117. Dobře zachovaná hospodářská část včetně studny, králikárny a holubníku se dosud zachovala u domu čp. 83. Další zachovaný holubník se dosud nachází u domu čp. 135.

Historická část obce si do dnešních dnů udržela přiměřené měřítko své zástavby. Hmotově rušící objekty se nacházejí v okrajových lokalitách. Tradiční vzhled obce pomáhají tvořit řady stodo, situovaných prakticky po celém území historické zástavby obce. Z tohoto pohledu je naprosto výjimečná řada stodo za domy čp. 100, 101, 102, 104, 13 a 307, která přispívá k charakteristickému vzhledu tradiční vesnice.

(JN)

Vlachovice - Vrbětice

Vrbětice, dříve samostatná obec, dnes součást Vlachovic, leží v širokém údolí kolem řeky Vlárý. Charakterem lidového stavitelství se řadí k národopisnému regionu luhačovické Zálesí. Zástavba nedaleko sebe vzdálených domů, mezi nimiž místy vznikaly uprostřed

Zástavba patrových usedlostí čp. 27 a 26 ve středu obce

obce uličky s cestami vedoucími ven do polí, vytváří velice zajímavou urbanistickou strukturu. Původní zástavba leží především na levém břehu řeky Vlárý. Představuje ji hlavní uliční linie kolem místní komunikace. Z ní odbočují krátké nepravidelné uličky ústící do drobných centrálních prostorů, společných dvorů a do humen a polí. Uprostřed obce tak vzniká zajímavá shluková zástavba domů a hospodářských staveb. Z půdorysu obce je patrné, že původní

zástavba vytvářela delší obdélníkovou náves, která byla postupně zastavěna. Druhá, pozdějším stavebním rozvojem vzniklá část obce, se vyvinula na druhém břehu Vlárý, kolem průjezdné silnice. Přírodní rámeček vesnice představuje zemědělská, poměrně rovinná krajina s drobnými poličky, výrazné jsou plochy pastvin omezené dřevěnými ohradníky a ovocné sady za dvory. V nedaleko vzdálených pohled je tato téměř idylická kulturní krajina lemována pásy lesnatých, mírně zvlněných hřebenů Bílých Karpat. Vrbětice jsou hodnotné nejen svou velice harmonickou okolní krajinou, ale jedinečné jsou především díky zachovanému tradičnímu urbanistickému upořádání i značným počtem původních lidových architektonických památek, které se dochovaly v poměrně pestré typové rozmanitosti. K unikátním jevům patří především vytvoření dvorů společných pro několik usedlostí i společné uspořádání stodol, buď přímo v návaznosti na dvory, nebo představující samostatný soubor staveb na okraji zástavby. Dříve stávaly i ve značné vzdálenosti od vesnice - v polních tratích, přímo u obdělávaných pozemků jednotlivých hospodářství.

Podle pozemkových možností mohou stodoly vytvářet různou skladbu. Někdy ohraničují obestavěný prostor do tvaru písmene L, jindy jsou řazeny štítovými stranami

Společná zástavba dvoru se zděnými chlévy, dřevěnými kůlnami a stodolami u čp. 26, 25 a 24

Rytmizující dřevěné štíty stodol s drobnými otvory holubníků

za sebe v mírně stoupajícím terénu, takže vytvářejí velice působivou jednotnou linii rytmičujících dřevěných štítů. V jiných případech navazují stodoly na zástavbu ve společném dvoře, obestavěného z obou stran delšími podélnými stěnami obytných částí domů, na které v jedné ose navazují zděné chlévy a na ně dále podélně orientované dřevěné stěny kůlen a stodol, které svými hmotami na konci dvůr ohraničují. Vzniká tak dlouhý, podélný, na konci směrem k humnům uzavřený společný dvůr. Přes stodoly se prochází do zahrad a ven do polí.

Stodoly jsou v absolutní většině dřevěné – nejčastěji sloupkové konstrukce pobité deskami, nebo roubené, příčně průjezdné se sedlovými střechami, kryté nejvíce pálenými, někdy cementovými taškami. V dřevěných štítech stodol se obvykle nachází několik drobných otvorů, takto situovaných holubníků. Vedle dřevěných stodol se výjimečně objevují i stavby zděné z nepálených, či pálených nebo bílých cihel. Z dalších hospodář-

Soubor dřevěných stodol za domy

Sušárna na ovoce v zahradách za obcí

ských staveb se objevují také seníky či různé typy kůlen. S ovocnářstvím a navazujícím včelařstvím souvisí budování včelínů a sušíren v humnech. Dodnes se dochoval však jen jeden exemplář tradiční roubené sušárny na ovoce stojící osamoceně za humny u cesty do polí. Sušárna je skutečně jedinečným dokladem místní kultury, vzácně je opatřená archaickým typem dřevěného komínku. Stavebně technický stav tohoto objektu by si žádal bezodkladnou údržbu, hlavně poškozené trámy dřeva. Jedinečným exemplářem je také tradiční dřevěný včelín, jaký už v současných zahradách nebývá vidět. Představuje ho drobná, nízká dřevěná stavba se sedlovou střechou. V podélné straně stavby jsou vsazeny jednotlivé dřevěné úly.

V poměrně značném počtu se ve vesnici zachovala i původní lidová stavení. Prezentují je především přízemní, štítově orientované zděné stavby s chlévy situovanými obvykle v jedné osově linii za obytnou částí, jindy na ni navazují do pravého úhlu. V různých dispozicích k domu se nacházejí ve dvoře stojící samostatné stodoly. Charakteristický a osobitý ráz místní zástavbě pak dávají patrové zemědělské usedlosti. Nejvíce jsou soustředěny ve středu obce, kde se vytvořila zvláštní urbanistická struktura společných dvorů. Ty se vyvinuly historicky z původně jednotného majetku velkého fojtství. Děděním rozsáhlého po-

Tradiční dřevěný včelín

zemku vzniklo uprostřed obce více samostatných hospodářství. K těmto usedlostem, jež si udržely svůj původní charakter, patří patrové stavby čp. 27 a 26. Štítově orientovaná hospodářství tradičního rázu se společnými dvory jsou čp. 25 a 24. Představitelem patrových domů je také v hlavní uliční frontě se nacházející čp. 44 využívané již jen k drobnému hospodaření - chovu hovězího dobytka, a v návěsním prostoru novodobě z bílých cihel pojatá obdoba tradičního patrového domu. Mezi převládající většinu přízemních štítově orientovaných stavení patří například čp. 33, kde v jeho štítě, pod střechou je zajímavě ve štukové omítce provedeno srdce nesoucí letopočet 1920. Dále jsou to objekty čp. 31, 34, 35, 37, 49, 15, 12, 59, 10, 7, 8, 64 a okapově je otočen dům čp. 20. Dá se říci, že celkově je v hlavní zástavbě Vrbětic vzácně zachován původní charakter staveb. Přestože mnoho domů bylo modernizováno, stále respektují původní atributy v tradiční zástavbě převládajících štítových staveb. A to je velice pozitivní a příkladu hodné i pro jiné obce.

K uvedeným hodnotným typům lidových staveb se přidává i několik drobných sakrálních objektů. Zvláště půvabná a zajímavá je jednoduchá, památkově chráněná zvonička v návěsním prostoru. Její přízemní část, chránící zvoníka, je kónického tvaru, konstrukce je pobitá šindelem. Z ní vystupují dva vysoké trámy, mezi nimiž je zavěšen malý zvonek, krytý šindelovou stříškou stanového typu. Za pozornost jistě stojí i dřevěný kříž s kolorovaným plechovým korpusem Krista. Vytváří hodnotný krajnotvorný prvek na rozcestí do polí, doplněn vysázenými vzrostlými lípami. Celkový tradiční ráz vesnice dotvářejí i drobná užitková zařízení, jakými jsou například kovové pístové pumpy. I ty jsou provedeny působivě se zdobnými detaily.

Vrbětici jsou vzácně a jedinečně dochovanou lokalitou, jež si stále, i přes probíhající modernizace, udržuje svůj tradiční, osobitý ráz. Nelze než doporučit, aby se tento stav udržoval, památky se opravovaly tak, aby neztratily svůj výraz a hlídala se nová výstavba, aby tento původní ráz ctila a nenarušila jej.

(OF)

Působivý pohled ze dvora do polí přes plaňkový plot a část dřevěné kůlny, v pozadí roubená suširna na ovoce

Vlčková

Štítově orientované roubené stavení čp. 6

Obec Vlčková leží v jihozápadní části Hostýnských vrchů v zalesněném kopcovitém terénu. Je rozložena v dlouhém údolí po obou stranách silnice do Kašavy. Vlčková je řadovou vsí. Jednotlivé usedlosti jsou volně situovány v dlouhé linii podél silnice a potoka, v západní části návsi z hlavní ulice vybíhají místní uličky, podél nichž je zástavba zahuštěnější.

Domy původní zástavby jsou orientovány štítově i okapově ke komunikaci. Nejstarší dochované objekty jsou jednotraktové, s chlévy navazujícími na obytnou část v přímé linii. U několika usedlostí se dochovala původní tradiční roubená architektura. Nová zástavba je situována více v jižní části obce, starší domy v centru však doznaly z velké části výrazných přestaveb. Stodoly a jiné hospodářské stavby ve dvorech a humnech se dochovaly jen ojediněle. Část původních usedlostí s roubenými domy a s prvky tradičního stavitelství je obydlena a dobře udržována, např. čp. 4. Část však slouží už jen jako užitkové a provozní prostory, jako čp. 5, 6, 8, 31, 44 (opraven a užíván rekreačně), 83, 88 (obydlen spíše provizorně).

Dům čp. 6 situovaný ve střední části obce patří k nejstarším usedlostem. Dvůr je vymezen na jedné straně jednotraktovou obytnou budovou, na niž v přímé linii navazuje chlév, do úhlu je připojena stodola, která jej odděluje od humna. Štítově orientovaná roubená neomítnutá budova je vysoce podezděna, pod její štítovou stěnou se nachází vstup do sklepa. Vchod do síně je ze dvora, původní vstupní kazetové dveře mají pěknou řezbářskou výzdobu. Štítovou stěnu prolamují tři původní okna vedoucí z obytných prostor. Stará chlévová část se vstupem ze síně byla přebudována na obytný prostor. V interiéru jsou zachovány záklopové stropy. Majitelé, kteří mají v těsné blízkosti postaven nový rodinný dům, objekt udržují v nutné míře a využívají jej jako užitkové zázemí.

K zachovalým roubeným objektům patří i usedlost čp. 31 situovaná ve střední části obce. Jednotraktový roubený neomítnutý dům stojí samostatně podél hlavní komunikace, okapově orientovaný. K chlévové části je přistavena malá dřevěná stodola. Ve štítové stěně jsou umístěna dvě okna vedoucí ze světnice. V obou podélných stěnách je posazeno vždy jedno okno do dvora z obytné místnosti, do ulice menší okno z kuchyně a malé větrací okénko z komory. Ze síně, přístupné ze dvora, je vstup do podstřeší, na půdu. Interiér domu byl částečně přebudován, chlévy upraveny jako skladovací a provozní prostory. Obytné části jsou užívány majiteli k příležitostnému bydlení. Záklopový strop byl zachován jen částečně. Dům je udržován, stále využíván jako provozní a úložný prostor majitelů, kteří mají postaven nový dům v bezprostřední blízkosti.

(AP)

Štítové roubené stavení čp. 31 podélnou stranou orientované k silnici

Všemina

*Roubená sušárna ovoce
na kamenném sklepě u čp. 120*

15, 150, 160 a 79. Z mladších zděných domů se jedná především o domy č.p. 23, 25, 54 a 154. Roubené stodoly jsou v obci dochovány u domů čp. 145, 179 a 227, sloupkové deštěné stodoly se nacházejí u domů čp. 167, 25, 5 a 23. V obci jsou pilířové stodoly s pilíři z pálených cihel, u domů čp. 19, 100 a 120 a s pilíři zděnými z kamene – u domu čp. 14, stodola za domem čp. 178 má pilíře ve spodní části z kamene, v horní části z bílých cihel. Usedlost čp. 120 představuje tradiční valašský trojdílný dům s roubenou obytnou částí, chlévem zděným z kamene a dřevěnou kůlnou. Vstupní dveře do domu jsou dřevěné s truhlářsky zdobenými kazetami, zárubeň je dřevěná. Ve vstupní síni, kuchyni a jizbě je původní dřevěný trámový strop datovaný 1839. Horní záklop je tvořen deskami na sraz, spáry jsou přelištovány. Roubení je v interiéru i exteriéru opatřeno hliněnou omazávkou. V jizbě je dřevěná prkenná podlaha, v rohu stojí vysoká kachlová kamna. V celé délce fasády do dvora je před domem kamenná náspa z velkých plochých kamenů. Sedlová střecha je na domě nasazena asymetricky tak, aby zakrývala celou šířku náspy. Součástí usedlosti je nyní v poněkud odsunuté poloze situovaná roubená sušárna ovoce na kamenném sklepě. Jedná se o intaktně dochovaný funkční objekt s originální původní výbavou. Sklep je zaklenut valenou kamennou klenbou.

K intaktně dochovaným objektům patří chalupa čp. 160. Jedná se o okapově orientovaný trojdílný celoroubený dům drobného zemědělce. Uprostřed dispozice se nachází vstup do síně, z ní vpravo do obytné jizby. V ní je dosud zachovaný původní dřevěný trámový strop s horním záklopem, podlaha je prkenná. Typickým prvkem zdejších

Obec se nachází v malebně zvlněné krajině mezi Vizovickými a Hostýnskými vrchy podél potoka Všeminky. Historická zástavba obce představuje typ valašské řadové vsi. Z archivních materiálů vyplývá, že v roce 1829 byla veškerá zástavba v obci kromě kostela a fary dřevěná. Obec nemá výrazněji urbanisticky vytvořenou návěs. Ve Všemíně jsou dochovány obytné domy, stodoly i komory, které dosud vykazují hodnoty tradičního lidového stavitelství. V obci je několik roubených objektů, které jsou prohlášenými nemovitými památkami.

Mimo prohlášené kulturní památky je v obci dochována řada dalších objektů tradičního lidového stavitelství. Jedná se o roubené domy čp. 120, 51, 130, 43,

chalup je zde dochovaná řemeslně provedená dvojice dveří z jizby do síně a do kuchyně, která při pohledu z jizby vytváří zajímavý výtvarný prvek obytné místnosti. Okno ve štítu již bylo vyměněno za novodobé trojdílné, původní okno směrem k cestě je dnes zaslepeno. Ze síně byl přímo vstup do bývalé černé kuchyně, tato je již poněkud novodobě upravena na kuchyni. Z ní je dveřmi situovanými v obvodové stěně možný přístup přímo na zahradu za domem. Vlevo od vstupu do síně je situován vchod do chléva, který je rovněž roubený. Roubení chalupy je provedeno z otesané kulatiny na šířku 20 cm, spáry mezi trámy jsou vyplněny mechem a překryty lištami přesně zakrývajícími jednotlivé spáry (tzv. stěnkami). Při pohledu z cesty je vlevo od chléva situována kůlna, která je příčně průjezdná, je sloupkové konstrukce, stěny jsou deštěné. Chalupa je zastřešena pravidelným sedlovým krovem asymetricky osazeným tak, aby byla kryta kamenná náspa směrem k cestě.

*Štítově roubené stavení čp. 79
na vysoké kamenné podezdívce*

(JN)

Štítově orientované roubené stavení čp. 43 s podlomenicí

Vysoké Pole

Roubené stavení čp. 132

ni, opatřená sedlovou střechou, značně různorodá, zčásti novodobě upravená. Orientace a umístění objektů bylo ovlivněno jak konfigurací terénu, tak i bezplánovitým přílivem a usazováním osadníků.

Zachovalo se několik objektů nesoucích rysy původní zástavby. Mnohé z nich byly sice přestavěny, ale některé dosud nesou atributy původních staveb. Převládá háková dispozice, dům orientovaný osou kolmo na komunikaci, na něj navazují chlévy, vzađu, do pravého úhlu kůlna. K těmto stavbám, které si zachovaly prvky lidového stavitelství, patří např. novodobě upravené stavení čp. 4, na které navazuje část chléva a vzađu mohutná stodola, torzo bývalého statku čp. 6 s chlévem a roubenou stodolou, přízemní obytný dům se zdobeným štítem čp. 108 v lukách za obcí, na něj navazují chlévy s perfektně provedeným kamenným zdivem, dům osou rovnoběžný s komunikací, vzađu kolmo na něj samostatně stojící dvě stodoly, přízemní roubenka čp. 132 se sedlovou střechou (deštěný štít s přelištovanými spárami, nad štítem valbička, žlutý nátěr desek štítu i okenních rámu (křídla zelená), lišty ve štítu hnědé. Srub je v přírodní barvě, spáry mezi trámy klínovány dřevem. Na boku prosklená vstupní veranda, chlévy vzađu odstraněny. Osa domu rovnoběžná s komunikací, na straně před domem je soubor dvojice navzájem kolmých kůlen (starší, roubená je kolmá k obytnému traktu, mladší, deštěná, je s ním rovnoběžná), na návsi dvojice domů čp. 73

Detail okna čp. 132

a 75, modernizovaný obytný dům čp. 121 kolmý ke komunikaci, rozměrná, roubená kůlna situována při komunikace a rovnoběžně s ní.

Zřejmě postupným vývojem vznikly i složitější dispozice, např. velký statek čp. 36, podélný obytný trakt s navazujícími chlévy, plynule kolmo na trakt navazuje pozoruhodný kurník (roubená stavba s rámovou, obedněnou nástavbou), s odstupem pak navazuje kůlna; další kůlna volně stojící ve dvoře, doplňuje dispozici do neúplného tvaru písmene U, rovněž velký statek čp. 58, obytný cihlový dům, štítově orientovaný, rovnoběžně s ním probíhá roubená stodola (roubení nese stopy po požáru), mezi nimi, u komunikace stojí kamenný, valeně klenutý sklep s nízkou roubenou nástavbou, krytou strmou, sedlovou střechou; zdivo je pokryto omítkou. Za areálem ve svahu stojí suširna (drobná, roubená stavba s dochovaným zařízením – *lése*). Směrem k centru obce se nachází ještě jeden sklep s dřevěnou nástavbou. Jedná se o mimořádně působivé celek.

Jednodušší objekty jsou vyvinuty pouze v podélné ose (řadí se za sebou obytná část, chlévy a stodola). Zde je možné zařadit např. čp. 117 – statek za vsí u cesty na Klášťov; roubený obytný dům (bedněný štít, sedlová střecha, srub obit šindelem), chlévy zbořeny, místo nich zděný kurník a vzadu roubená stodola.

Zajímavý je rovněž doklad drobného, samostatně stojícího objektu (zřejmě původně komora) u čp. 100; stavba z nepálených cihel na kamenném základě, má původní drobná větrací okénka, štít je dokladem náročnější omítkové výzdoby. Objekt byl druhotně využit pro obchodní účely, později jako garáž.

Za pozornost stojí zejména kvalitní, řemeslné opracování kamene, používané především na hospodářských objektech, např. chlévy – čp. 6 (chlévy jsou dnes téměř jediným pozůstatkem velkého statku, obytný dům nový, roubená kůlna) a u čp. 108.

Velmi často jsou ale dochovány pouze zlomky původní výstavby v modernizovaných areálech. Tak je tomu např. u stodoly u čp.100, podsklepené stodola u čp. 221 a části chléva v čp.4 (dveře, v horní části zbytek srubu).

Za usedlostmi se dodnes dochovaly zajímavé suširny, které vykazují poměrně pestrou škálu stavebních materiálů a technických detailů: za čp. 7 (Kořenkovo) – roubená suširna s vysokou, sedlovou střechou, uvnitř dochováno zařízení, včetně souboru *lésí*, u čp. 46 – roubená suširna s údajně dochovaným zařízením (interiér nepřístupný), u čp. 221 dochován rozměrnější objekt, obsahující i suširnu, objekt je podsklepen.

(JS)

Roubená suširna na ovoce za čp. 7

Kamenný sklep s roubenou nástavbou seníku

Zádveřice

Patrová zděná komora s pavláčkou

Sídlo patří k vesnicím, které si uchovaly svoji osobitou tvář po generace. K historickým zvláštnostem Zádveřic patří náboženské vyznání. Po všech strážních, které přinášel protestantismus a boj občanů o náboženskou svobodu se obyvatelé Zádveřic přihlásili po vydání tolerančního patentu k evangelické víře. Díky konzervatismu a jisté izolaci zůstaly ve vsi zachovány i ve stavební kultuře větší hodnoty než v jiných vesnicích. Sídlo vzniklo v údolí řeky Lutoninky okolo roku 1500, i když podle archivních pramenů se zmínky objevují již mnohem dříve. Horská krajina, v níž jsou Zádveřice umístěny, a ráz Vizovické vrchoviny ovlivnily výrazně

tvář místa. Historické jádro obce je situováno v rozvolněné formě podél vnitřní starší komunikace - *staré cesty* spojující ves se sousedními Vizovicemi.

Výraznou roli hraje ve formování sídla také říčka Lutoninka, se tak historické jádro se v nepravidelném rytmu vine kolem silnice i toku potoka, aby vytvořilo i shlukové seskupení domů a malou náves. Historickému jádru vévodí na návrší nad rozcestím evangelický kostel – toleranční modlitebna. Ke starší zástavbě náleží mladší kolonizace, paseky a pasekářské usedlosti, z nichž nejstarší, nejvýraznější, nejzachovalejší je skupina pasekářských usedlostí a domů *Na kútoch*, při cestě do Horní a Dolní Lhoty a Luhačovic. Přesto, že Zádveřice a mnohé jejich domy podlehly dvěma brzo po sobě následujícím požárům, dá se vystopovat původní obraz jádra vesnice a jednotlivých usedlostí, pokud je nestihl osud celkové přestavby, případně zboření. Postavení domů, přesto, že jde o vesnici v západních Karpatech, je převážně okapové, i když menší objekty ve shluku blízko říčky jsou rovněž štítové, zvláště v centrálním prostoru kolem křižovatky a v blízkosti vlakové zastávky na trati Otrokovice – Zlín - Vizovice, která protíná obec. Zádveřice byly v minulosti zemědělskou obcí, což je na vzhledu domů v obci zcela patrné.

Největší a nejzachovalejší rolnické usedlosti se přes různé drobnější úpravy - zejména oken, dveří a vrat, hlásí ke svému původu. Dvory usedlostí jsou pravidelné, hákové dispozice, trojstranně zastavěné. Svědčí o tom především usedlosti na jižním okraji vesnice, při vjezdu od hlavního silničního tahu, kde podle ústní tradice stávala brána do souvislé vesnické zástavby. Obytný dům je v podstatě třídlíný, orientován svojí největší obytnou místností, jizbou, obrácen do ulice, ať jde o štítovou nebo okapovou orientaci. U malých horských usedlostí při potoce jsou dvory převážně hákové nebo uvolněné, se stodolami a kůlnami ve dvoře. Materiál k výstavbě domů i hospodářských

staveb byl především přírodní, z lesů, obklopujících sídlo - dřevo, kámen z místních lomů, cihly nepálené i pálené. Na střechy se používal slaměný došek a dřevěný šindel, jehož relikty zůstaly zachovány na některých domech ještě v druhé polovině 20. století, zvláště na pasekách. Kámen byl používán především na základy staveb. S ohledem na záplavy, způsobené mělkým korytem říčky, byly základy značně vysoké. Na ně pak byly navrstveny hliněné cihly spojované hliněnou maltou a zvenčí ošetřené hliněnou mazaninou. Okenní otvory, vyplněné dřevěnými členěnými okny, jsou postupně zvětšovány a dřevo měněno za nevhodný plast. Dispozice domů je třídílná, rozvíjená a obohacována o další obytné místnosti na úkor hospodářského příslušenství, které již neslouží svému účelu. Hospodářské budovy, i když ztratily svoji funkci, zůstávají na místě, situovány ve dvoře, vybudovány z kamene, nepálených a pálených cihel. Zvláštní postavení zaujímají samostatné špýchary – komory.

Největší pozornost si zaslouží sýpka u čp. 70. Stojí stranou od zmodernizovaného rodinného domu. Komora je patrová, čelem obrácená k obydlí. Vybudovaná z nepálených cihel na čtvercovém půdorysu na vysokém kamenném soklu. Na čelní stěně se uchovaly zbytky dřevěné pavláčky a schůdky do patra. V místě jsou také další komory, z nichž některé slouží k obytným účelům. Uvedené komory a některé roubené domky na zádveřických pasekách si zaslouží pozornost a památkovou ochranu.

(VK)

Zlín - Jaroslavice

Štítově orientované stavení čp. 97

Jaroslavice jsou integrovanou součástí Zlína. Leží jihovýchodně od tohoto města v mírné pahorkatině v oblasti severních svahů Vizovické vrchoviny. Obcí protéká potok, přítok Dřevnice.

Vzhled obce a životní styl je ovlivněn a formován bezprostřední blízkostí Zlína. Jaroslavice mají formu řadové vsi. Původní zástavba je situována podél protékajícího potoka a s ním souběžně hlavní komunikace. Od ní se větví další ulice, které byly zastavovány ve 20. století. Jednotlivé usedlosti v původní zástavbě jsou volně situovány podél hlavní komunikace, po obou jejích stranách a jsou orientovány štítovou i okapovou stěnou k ní. V druhé polovině a zvláště v poslední čtvrtině 20. století dochází k výrazné změně charakteru zástavby ve středu obce – přestavbě původních domů na patrové, opatřované novými fasádami, plastovými okny, proměnou úpravy předzahrádek. Nová výstavba samostatných rodinných domů se rozšiřuje i po okrajích obce. V centru obce - návsi, která půdorysně nevybočuje ze základního obrazu zástavby, je situována kaple sv. Anny. Tradiční obytné stavby, přesněji jen části nebo prvky na nich, se zachovaly ojediněle spíše v základním půdorysu, vnitřní dispozice a fasády jsou většinou přestavěné. Lze k nim zařadit např. čp. 10, 22, 25, 40, 45, 64, 97.

Za pozornost stojí usedlost čp. 40 situovaná v blízkosti centra se zachovanou *kotovicovou* komorou a dřevěnou stodolou. I když původní jednotraktová budova z nepálených cihel prošla přestavbou, vchod do objektu zůstal zachován ze dvora, přebudované prostory původního chléva mají ve fasádě zachována okénka i vstupy do podstřeší. Ve dvoře zůstala samostatná přízemní komora z nepálených cihel, neomítnutá,

Okapově orientovaná usedlost čp. 64

udržovaná a upravená na příležitostné bydlení. Volnou zástavbu dvora uzavírá dřevěná stodola.

Jihozápadně v pasekářské části stojí samostatně dům čp. 97, stabilně obývaný, z nějž je zachována jen původní obytná část – chlévový trakt je nepůvodní. Obytná část je orientována štítovou stěnou k cestě. Původní budova z přelomu 19. a 20. století byla jednotraktová. Současný majitel v 70. letech 20. století na místě zchátralé chlévní části postavil novou dřevěnou obytnou část s dřevěnou verandou. Dvůr je volný, neohraničený, zatravněný, částečně užívaný k drobnému pěstování zeleniny. Stavebním materiálem původní zachované obytné části je nepálená cihla a kámen.

Ve štítové stěně zůstala dvě původní dvojdílná kastlová okna s horními ventilačkami, stěna má plastickou výzdobu – šambrány kolem oken, obloučkovitě zakončenou římsu pod štítem, a bosáže v nároží. Dřevěný štít s proskleným okénkem do půdního prostoru je nově vybudovaný. Fasáda je omítnuta bílou vápennou omítkou, barevné prvky se majitel (podle vlastního sdělení) snažil zachovat na základě původního zjištěného stavu. Dvorem protéká potok, na jehož druhém břehu stojí malý dvouprostorový domek z nepálených cihel – nouzové obydlí (neobydlený). Ojedinele se zachovaly funkční kamenné sklepy, např. u čp. 21 a 25.

(AP)

Komora z nepálených cihel ve dvoře domu čp. 40

Zlín - Klečůvka

Roubená stodola za čp. 9

Klečůvka leží východně od Zlína. Obec se zvedá do mírného kopce nad řekou Dřevnicí a po dosáhnutí vrcholu kopce přechází v rovnější část zemědělské krajiny. Původně ležela na komunikační spojnici obcí Želechovice nad Dřevnicí a Lípy se Slušovicemi. Nyní však díky nové cestě se stala okrajovou. Zástavba se přizpůsobila terénu a podél svažující se silnice vyrostly domy, které navazují na jádro obce trojúhelníkového půdorysu. Z každého rohu vybíhají ulice lemované zástavbou. Nová, mladší zástavba se nachází podél hlavní komunikace. Všechny domy prošly opravami po druhé světové válce a mají viditelný charakter přestavby té doby. Dominantou obce je zámek, kde nyní sídlí archiv.

Z objektů tradičního lidového stavitelství se zachovaly především hospodářské stavby - stodoly za čp. 9, 19 a 22. Pověětšinou jsou roubené, příčně průjezné, situované na konci dvora nebo humna. Všechny jsou v dobrém technickém stavu. Jiné původní lidové stavby již v obci nenalezneme.

(JK)

Dům čp. 22

Zlín - Kudlov

V předhůří Vizovských vrchů v nadmořské výšce téměř 400 m n. m. se rozkládá obec Kudlov. O horském rázu místa svědčí názvy některých tratí, Paseky, Stráně, Vrchy, Kopánky, Skalka, Pindula. Obec je nevelká, ale svým položením a typem zástavby pozoruhodná. Nejstarší zmínka je teprve ze 16. století. Sídlo se stalo součástí Zlína a tvoří jed-

Stodola u čp. 53

nu z nejpodstatnějších čtvrtí krajského města. Příznačné zaměstnání obyvatel bylo po generace horské zemědělství s důrazem na chov dobytka, především na pasekářských usedlostech. Kudlov rovněž proslul ovocnářstvím, drobnými podomáckým průmyslem a činnostmi, jakými byla výroba metel, opálek, třísla. Posléze se v místě uplatňovalo obuvnictví, které vyústilo v účast na výrobě obuvi v Baťových závodech, kam mnoho obyvatel dojíždělo za prací. Uvedené skutečnosti měly vliv na vývoj vesnice a místní stavební kulturu. Vzhledem k položení sídla ve velmi úzkém a strmě stoupajícím údolí se forma zástavby řeší jako řadová, rozvinutá kolem komunikace ze Zlína do Luhačovic. Na konci obce se rozkládaly kudlovické paseky, dnes náležející k obci Březnice. Stejně tak na kopci Pindula zůstalo několik bývalých horských usedlostí, které nesou původní ráz. Bývalé selské usedlosti, chalupy i novější obydlí dělnického obyvatelstva jsou řešeny způsobem, odpovídajícím terénním možnostem a silně ovlivněny strmou strání, v níž jsou domy vystavěny. Místy jde o celý shluk, tak jak velela potřeba využít rovnějšího místa. Z uvedených důvodů jsou domy obráceny štítem i okapovou stranou k probíhající komunikaci, pouze výstavba v horní části vsi, na náhorní plošině, není tolik závislá na konfiguraci terénu. Jde však především o mladší domy řemesníků a dělníků, žijících se prací v obuvnickém průmyslu.

U většiny původních staveb jde o jednotraktové řešení nebo hákový půdorys s minimální rozlohou dvora, jak to umožňovaly přírodní podmínky. Ve dvorech jsou tu a tam zachovány samostatné patrové komory, většinou upravené k obytným účelům, nebo je patrný jejich srůst s domem. O rozvinutém zemědělství svědčí rozlehlé stodoly. V sadech se ojediněle objeví zbytky sušírny. Stavebním materiálem domů, jak je dosud patrné, jsou nepálené cihly, někdy kombinované s pálenými cihlami, což je patrné při stavebních opravách. Střechy nejstarších domů jsou sedlové a kryté pálenou taškou nebo u novějších domů cementovou krytinou. Na hospodářských budovách se uplatňuje kámen, skládaný s velkou kamenickou zdatností a pečlivostí. Za povšimnutí a zachování stojí stodola u čp. 53, vystavěná z kamene a dřeva formou pilířové stodoly. Vyznačuje se velmi kvalitním provedením i udržovaným stavem, a je vhodná k památkové ochraně. Ostatní stodoly jsou z pálených cihel na kamenné podezdívce. Kaple sv. Václava uprostřed vesnice poutá pozornost funkcionalistickým pojetím tvaru i výrazu podle návrhu architekta F. L. Gahury. Ke Kudlovu patří areál Kudlovských filmových ateliérů pocházejících ze 30. let, kdy byly založeny pod názvem Filmové ateliéry Baťa. Lze je označit za technickou památku.

(VK)

Zlín - Lhotka

Průčelí usedlosti čp. 9

Obec Lhotka je sloučena od r. 1964 se Zlínem. Patří k ní i osada Chlum. Lhotka leží na západním okraji Vizovické vrchoviny s výhledem na severovýchodní svahy Chřibů, v zemědělsky intenzivně využívané krajině, na rozhraní Hané, Slovácka a Valašska, což se projevuje i v charakteru její zástavby. Je rozložena po obou stranách silnice spojující Tečovice a Hostišovou, protéká jí zregulovaný potok Hostišovka – přítok Dřevnice.

Ves má charakter návěsí *ulicovky*. Hlavní ulice se kolem středu vsi s kaplí a parkovou úpravou rozděluje a na jižní straně z ní odbočuje silnice na Chlum. Původní zástavba je rozložena podél obou stran hlavní komunikace. Jednotlivé usedlosti na sebe těsně navazují, obytné domy jsou situovány okapovou stranou do ulice a hospodářské části jsou připojeny hákově. Návěs je z obou stran lemována souvislou frontou starších usedlostí, které však z velké části změnily svou vnější fasádu. Nová zástavba jednotlivých rodinných domů se soustřeďuje podél silnice ze severní a z jižní strany. Tradičním stavebním materiálem byla nepálená a pálená cihla, na stavbě chlévů se uplatňoval často kámen. K stavbám se zachovanými prvky lidového stavitelství lze přiřadit čp. 6, 8, 9, 13, 17, 21, 28, 47.

Dům čp. 47 na návsi s podstřešními komorami stavěný z kombinovaného zdíva, s výraznou reznou fasádou a jednoduchými bíle omítnutými podokenními římsami, s původními okny a dveřními výplněmi doznal ve dvorním traktu i ve vnitřní dispozici výrazné přestavby.

K původním stavbám, které zachovaly svou vnitřní dispozici, patří usedlost čp. 9 stojící mimo souvislou linii zástavby na severním okraji návsi, okapově orientovaná s hákovitě připojeným chlévním traktem a s mohutnou příčně průjezdnou stodolou s dvěma vjezdy z pálených cihel, která uzavírá volně dvůr. Dům s podstřešními komorami stavěný z nepálených cihel má jednoduchou fasádu, podélně členěnou a odlišenou odstínem žlutavé vápenné omítky. Zachovaná zůstala kastlová okna, dveře, okénka z podstřešních komor i z dvou komor umístěných vedle síně (z jedné z nich

vedou schody do podstřeší). Dům z 19. století prošel úpravou v roce 1929 a jeho vnitřní dispozice zůstala v podstatě zachována. Z tohoto období jsou i chlévy do výšky 180 cm stavěné z kamene proložené dvěma podélnými průběžnými pásy pálené cihly, horní část a zadní štítová stěna je z nepálených cihel. Klenby oken a vstupů do chléva jsou vyzděny ozdobně příznanou pálenou cihlou. Dům je udržován jako druhé bydlení, hospodářsky je využíván dvůr a humno.

Okapově orientovaná usedlost čp. 6 v severním závěru návsi stojí v souvislé uliční linii, má hákovitě připojený chlévní trakt. Obytná část je přestavěna, zachovaly se však chlévy z 20. let 20. století. Jsou stavěny z pálených cihel na kamenné podezdívce, stěna je omítnuta bílou vápennou omítkou, ostění oken a vstupů do chléva jsou ozdobně vyzděny vystupující pálenou cihlou a vystupující cihlová římsa probíhá na rozhraní podezdívky a stěny. Původní stodoly uzavírající volně dvůr se zachovaly ojedinele u čp. 9, 16, 17, 45.

(AP)

Chlévy ve dvoře usedlosti čp. 6

Zlín - Louky

Obec leží na rovinatém terénu, na pravém břehu řeky Dřevnice. Dominují jí rozsáhlé zemědělské plochy doplněné remízky. Obcí prochází spojnice mezi dopravní tepnou na Zlín a Tečovicemi. Typologicky se řadí k návěsním *silnicovkám*. Centrum obce tvoří náves slzovitého tvaru, ze které na obou koncích vybíhají postraní ulice na východ

Stavení čp. 63

a západ, které se dále pak též dělí. Nejstarší zástavba je soustředěna na návsi a jejím blízkém okolí. Novostavby a řadová zástavba se nachází na okrajích sídla.

Stavby, u kterých se zachovaly prvky lidového stavitelství jsou usedlosti čp. 63, 76, 107. K dobře zachovalým patří usedlost čp. 63. Usedlost byla postavena okolo roku 1900. Je okapově orientovaná a její půdorys je ve tvaru písmene L, kde v pravém úhlu na obytnou část přímo navazuje hospodářský trakt. Dvůr uzavírá příčně průjezdná stodola na celou šíři pozemku. Průčelí tvoří čtyři dělená okna ve tvaru písmene T s jednoduchými mosaznými klikami, vstupní dveře vedou do chodby a jednoduchá vrata výrazně mladšího původu. Polopatro je opatřeno zasklenými průduchy, část z nich je nepravých - naznačených pouze barevným odlišením cihel. Fasáda domu je ponechána v rezné podobě z pálených červených cihel, otvory oken, dveří a vrat jsou zdůrazněny rámováním z bílých cihel. Podrovnávka je tvořená z velkých kamenných bloků.

(JK)

Zlín - Lužkovice

Lužkovice leží v údolí na pravém břehu řeky Dřevnice, východně od Zlína. Sousedí těsně se Želechovicemi, od nichž je dělí pouze řeka. Do katastru obce patří i bývalý panský dvůr, zvaný též Cecilka. Lužkovice se poprvé v písemných pramenech připomínají v r. 1407. Krajina se v okolí obce zvedá od pravého břehu řeky Dřevnice.

Stodola u čp. 1

Část obce obepíná zemědělsky nepříliš obdělávaná půda. Jde o typickou návěsní *silnicovku*. Jakmile přejedeme přes most do obce, dostaneme se na návěs. Za návěsí se nachází křižovatka, kde hlavní cesta pokračuje přes zatáčku dál a v křižovatce se dále dělí v malé uličky, které se směrem do kopce a svahu dále rozvětvují do uliček, které se pak zase sbíhají a mírným okruhem vracejí na návěs. Původní domy nalezneme podél hlavní komunikace procházející návěsí, dále pod kopcem se řadová zástavba mění ve shluky domů nebo samostatně stojící usedlosti. Patrné jsou přestavby domů v 50. a 60. letech 20. století. Historické jádro zástavby leží právě zde, ale původní domy jsou mírně opravené a rekonstruované. Na návěsí se nachází budova magistrátu místní části a obchodů, které jsou v havarijním stavu. Jedna strana návěsí je řadové zástavby, okapově orientovaných usedlostí, a druhá strana naopak štítově.

Stavby, které si zachovaly alespoň částečné prvky místního původního lidového stavitelství, jsou čp. 2, 5, 10, 16, 18, 23, 47. Všechny výše jmenované usedlosti jsou opraveny či přestavěny po druhé světové válce. Alespoň jako vhodný reprezentant lidového stavitelství se dá označit stodola za domem čp. 1. Má obdélníkový půdorys a je příčně průjezdná. Nachází se na konci dvora a je spojena s dalšími hospodářskými objekty. Konstrukční materiál tvoří hlavně kámen, který je doplněn pálenou a nepálenou cihlou ve štítech. Ve stěnách se nachází průduchy. Střecha je sedlová a krytinu tvoří břidlice-šifr. Celkový stav je výborný, využívána je jen částečně.

(JK)

Zlín - Malenovice

Malenovice se v průběhu druhé poloviny 20. století rozrostly o velké sídliště panelových vícepodlažních domů i drobnou rodinnou výstavbu a to ve spojení s průmyslovými závody. Původní centrum zůstalo utlumeno, slouží převážně k bydlení a službám. Městečko patřilo k nejvýznamnějším a nejstarším sídlům na východní Moravě. Neváháme

Malenovice-ukázka zástavby

uvést, že význam Malenovic byl ještě před 19. stoletím na úrovni dalších míst, Napajedel a Zlína. Hrad, jemuž předcházela dřevěná tvrz pochází ze 14. století, což posouvá vznik podhradí patrně ještě před 14. století i když nejsou pro tuto úvahu zcela spolehlivé doklady. Poměrně úrodná krajina, řeka Dřevnice protékající okrajem městečka, souvislost se zámožným panstvím napajedelským, přítomnost hradu a jeho vlastníků, zejména však položení na významné cestě z jihu na sever

Moravy vytvořily velmi výhodné podmínky pro život v Malenovicích.

Zemědělství, které hrálo významnou roli, je zapsáno ve vzhledu statků v ulicích kolem kostela, zvláště na nevelkém náměstí a přilehlých ulicích. Tyto relikty selských usedlostí nesou znaky jihomoravské stavební kultury, obrací se okapovou stranou k cestě. Fasáda obytného domu je obvykle pročleněná poměrně velkými okny a vjezdovými vraty. Směrem do dvora navazují hospodářské budovy, v dnešní době upravené ke skladovacím, garážovacím a obytným účelům. Dvůr uzavírá kůlna, v minulosti stodola a za ní leží zahrada. Na obytných i hospodářských stavbách jsou sledovatelné původní přírodní materiály, stěny z nepálených cihel, kamene i dřeva. Střechy jsou sedlové, kryté pálenou taškou, okna a dveře starších usedlostí jsou dosud dřevěné, tendence výměny za plastové se však zřetelně projevují i ve středu vesnice.

V historickém jádru obce v podhradí nachází zbytky původního rozsáhlého hospodářského objektu se sýpkami a stájemi. Celý tento soubor budov je vybudován z kamene se znaky pozdní renesance a baroka. Budovy jsou využívány k podnikatelským účelům. Nyní je prováděna obnova. Nad náměstím se tyčí pozdně barokní kostel zdaleka viditelný, působivý svými tvary i barvou nátěru.

Do historického jádra patří drobnější domky řemesníků, jichž bylo v Malenovicích značné množství. Byli to ševci, bednáři a ve velké míře mistři, tvořící z hlíny, vyhlášení hrnčíři. Některá z těchto obydlí historického jádra mají jen zanedbatelné hospodářské zázemí. Obydlí jsou zachována s malými novodobými úpravami v ulici směřující od hradu k silnici. Část obydlí selských, ale zejména řemeslnických, je situována také v severní části Malenovic oddělené od jádra obce silnicí první třídy do Zlína a tokem řeky.

(VK)

Zlín - Mladcová

Okapově orientovaná usedlost se sýpkovým polopatrem

Sídlo založené ve 14. století po staletí bylo součástí zlínského panství a tato spojitost mezi městem a obcí trvá do dnešních dnů. Mladcová, jako součást zlínské aglomerace je výrazně ovlivněna městskou stavební kulturou. Z její původní zemědělské a řemeslnické podstaty zůstaly jen nepatrné zbytky.

Ještě na začátku 20. století se většina obyvatel živila zemědělstvím s důrazem na chov dobytka, pro niž zde byly velmi vhodné přírodní podmínky. K mladcovskému katastru patřily rozsáhlé lesy, které ze severu chrání obec. František Bartoš, slavný rodák z této obce, uvádí ve svém díle materiály i konstrukce venkovského domu a není sporu o tom, že čerpá mimo jiné zdroje z poznatků získaných ze svého rodného místa. Žel, po dřevěných stavbách v omazaných hlínou a domech z nepálených cihel není výraznější stopa. Téměř všechny domy jsou vybudovány z pálených cihel a hospodářské stavby jsou zčásti odstraněny, zčásti upraveny pro soudobé potřeby. Na tomto stavu má jistý podíl také přerod malého města Zlína v průmyslové, nyní krajské město Zlín.

Tento vývoj, který proběhl ve 20. století změnil do jisté míry obraz vsi z původní dálnicové, zčásti hromadné formy sídla do pravidelnějšího útvaru rozprostírajícího se kolem komunikace probíhající ze Zlína na sever, na Holešovsko. Nová výstavba, která je s ohledem na krátkou vzdálenost od města značně rozsáhlá je směřována na volně byt' terénní členitostí omezené pozemky.

Relikty původních staveb jsou převážně okapově orientovány s volně stojícími stodolami. Přízemní domy řemeslníků a obydlí domkářů, jichž zde ještě v 19. století byl značný počet, zůstaly ve hmotě zachovány v jádru i na okrajích vesnice. Ani novodobá stavební úprava nevymazala zcela jejich původní tvář.

Významným objektem v Mladcové je domek Františka Bartoše, v němž je umístěno muzeum této mimořádné osobnosti předního moravského národopisce a pedagoga.

(VK)

Zlín - Štípa

Zděná, příčně průjezdná stodola na kraji humna

Dnešní sídlo vzniklo postupným spojováním dvou částí obce. Původní se vyznačuje starší obytnou zástavbou zemědělských usedlostí a novější se rozkládá kolem velmi frekventované silnice směřující ze Zlína přes Lukov do Hostýnských hor a do Vsetína. V této druhé části se nachází významná historická památka, architektonický barokní skvost poutní kostel P. Marie a s ním spojený dům pro poutníky, původně klášter. Ve středu vsi se rovněž nachází významný doklad gotické architektury - hřbitovní kostelík s ohradní zdí kolem kostelního hřbitova. Nedaleko poutního kostela je umístěn nový hřbitov sloužící rovněž pro obce v okolí Štípy. Tady je také vybudována škola a kolem komunikace vznikla nová výstavba rodinných domů luxusního vzhledu. Náhorní pozemky slouží jednak pro rozvoj vyhlášené zoologické zahrady Lešná a pro rekreační účely. Původní stav zemědělské vsi s podomáckou výrobou, se statky a domkářskými staveními, jakým byla Štípa ještě kolem poloviny 20. století, výrazně potlačen. Podobně je tomu v sousedním Kostelci známému svými lázněmi, s nímž Štípa tvoří územní celek poddaný Magistrátu Města Zlína.

Bývalá zástavba inklinující k rozvolněnému typu je dosud patrná ve středu starší části, kolem kaple a při silnici do Hvozdné, kde vytváří nevýraznou náves. Jsou to statky štítově i okapově orientované, vybudované z nepálených cihel se sedlovou střešou, bedněným štítem a se samostatnými komorami v blízkosti obytného domu. Hlína byla převažujícím stavebním materiálem, ale blízkost lesních porostů, byť panských, umožňovala použití dřeva k výstavbě obytných domů i hospodářských budov. Také krajová příslušnost k Valašsku se v minulosti projevila příklonem k tomuto materiálu. Roubené stodoly a seniky, které se zde donedávna nacházely, postupně zmizely. Na jejich výstavbě se podílely rody vyhlášených zedníků a tesařů, kteří nacházeli práci také za hranicemi rodné obce. Dvory statků jsou rovněž nepravidelné, převážně s hákovým půdorysem, pokud hospodářské stavby nebyly upraveny pro obytné účely. Takto jsou řešeny nejen původní velké selské dvory statků, ležících v těsném sousedství se zámkem a parkem rodiny Sailernů. Několik starších usedlostí se dá vystopovat rovněž kolem silnice směřující přes Štípu do Hvozdné. Na této cestě leží rovněž technická památka - větrný mlýn holandského typu s kamenným tělem a dřevěnými křídli. Obytné stavení mlynáře ležící v sousedství doznalo některé nepříznivé změny, jimiž je prostředí památky narušeno.

(VK)

Zlín - Veliková

Veliková je malou vesnici, která obecní správou je dnes součástí města Zlína. Leží v mírně zvlněné krajině na úpatí Hostýnských vrchů. Její zástavba je pravidelná, vinoucí se kolem průjezdné silnice i bočních, do mírně svažitého terénu stoupajících ulic, kde se více rozvol-

Usedlost čp. 36

ňuje, přizpůsobuje se místní konfiguraci. Celkový tradiční ráz vesnického stavitelství je zde celkově již výrazně potlačen. Přesto se v obci zachovalo několik solitérů, které ještě do určité míry v sobě nesou znaky původních staveb. Patří k nim například domy čp. 36, 15 a torzo stavení čp. 1. Doplňuje je i několik příčně průjezdných piliřových stodol zděných z kamene s deskovými výplněmi nebo stavěných z pálených cihel, reliktem je roubená stodola. Charakter místních staveb byl převážně štítový, méně okapově orientovaný. Jako stavební materiál sloužily nepálené, později i pálené cihly (nebo kombinace obou). Štítové domů se sedlovou střechou bývaly dřevěné, na vrcholu štítu obvykle zdobně provedené drobnou trojúhelníkovou výplní. Ve štítě nesměly chybět větrací průduchy – jednoduché, nebo ozdobně vyřezané do tvarů rostlin, kříže, slunečních symbolů apod. Hospodářské objekty jako stodoly, kůlny, krmníky a podobně byly budovány obvykle ze dřeva, později zděné.

Štítově orientované stavení čp. 15

Ze sakrálních objektů zaujme kamenný kříž z roku 1825 a na vyvýšeném místě na okraji zástavby nově v duchu tradiční architektury postavená kaple sv. Cyrila a Metoděje. Vedle něj stojí ve stejném pojetí zbudovaná vysoká, kónicky se směrem vzhůru zužující zvonice. Přízemní část má zděnou z kamene, horní vysoká dřevěná část nese sanktusník se zvonkem krytým stanovou stříškou. Střešní krytinou kaple i zvonice je břídlíce.

Ze sakrálních objektů zaujme kamenný kříž z roku 1825 a na vyvýšeném místě na okraji zástavby nově v duchu tradiční architektury postavená kaple sv. Cyrila a Metoděje. Vedle něj stojí ve stejném pojetí zbudovaná vysoká, kónicky se směrem vzhůru zužující zvonice. Přízemní část má zděnou z kamene, horní vysoká dřevěná část nese sanktusník se zvonkem krytým stanovou stříškou. Střešní krytinou kaple i zvonice je břídlíce.

(OF)

Zlín - Zlínské Paseky

Pilířová stodola s dřevěnými výplněmi u usedlosti čp. 303

ní komunikace a podél dalších místních ulic. U starších usedlostí převažovala spíše okapová orientace, stavebním materiálem byla především nepálená a pálená cihla. V druhé polovině a zvláště od poslední čtvrtiny 20. století dochází k podstatné změně charakteru zástavby. Většina původních domů prošla zásadními rekonstrukcemi a přestavbami, které se dotkly jak objektů samotných, tak jejich okolí. Nová výstavba samostatných rodinných domů se rozšiřuje i po okrajích zástavby. Nad centrem s hostincem je v samostatném okrsku situována kaple P. Marie, před ní pomník padlým v první světové válce s kamenným křížem.

Objekty s prvky tradičního lidového stavitelství se zachovaly jen ojediněle, zůstal zachován základní půdorys, ale vnitřní dispozice a fasády jsou většinou přestavěné. Patří k nim usedlost čp. 303 z počátku 20. století se zachovanou stodolou. Jednotraktový dům z kombinovaného zdiva se sedlovou střechou stojí samostatně, otočen štítovou stěnou k místní komunikaci. Původní chlívni trakt je přebudován na obytné prostory, dům zůstal přízemní, rozšířený o verandu. Nad úzkým dvorkem odděleným vyzděnou terasou následuje humno, v němž zůstala ve stráni zachovaná hospodářská část usedlosti. Tvoří ji stodola z nepálených cihel s vysokou kamennou podezdívkou vyrovnávající značný sklon terénu a s dřevěnými výplněmi stěn, která slouží jako zázení pro chov ovcí a králíků. Humno za stodolou je zatravněné a osazené ovocnými stromy.

(AP)

Štítově orientované stavení čp. 527

Želechovice

Štítová usedlost s otevřeným dvorem

Vesnice leží nedaleko Zlína na spojnici Zlín – Vsetín. Spojení obou míst je dáno jednak železnicí, jednak významnou a hojně živou komunikací spojující západ s východem, Zlín se Vsetínem i Slovenskem.

Obytná zástavba se rozkládá po obou stranách silnice, kolem potoka Obůrek a zčásti kolem vnitřní komunikace obce v nepravidelném tvaru. Této zástavbě vévodí na kopci nad obcí kostel pozdně barokního původu, s přífařenými obcemi, sousedními Lužkovicemi, Lípou a Klečůvkou. Kromě řadově formované zástavby kolem potoka a cesty je sídlo obklopeno řadou pasek Obunky, Láze, Žleba, Vidova a nejnámější lokalitou jsou Želechovské paseky - všechny s relikty starších domů upravených pro rekreační účely.

Domy jsou převážně přestavěné nebo stavebně upravené. V blízkosti kostela se nachází relikty velkých statků, dnes již bez zemědělské funkce. K těmto stavbám patří kamenná farní stodola a statek rodiny Vajdáků s mohutnou stodolou. Usedlost čp. 39 se vyznačuje patrovou komorou a roubenou stodolou. Tradičním stavebním materiálem byl převážně přírodní kámen a cihla ve smíšeném zdivu. Cihly jsou hliněné, nepálené, ale také pálené, vyrobené v blízkých cihelnách. Také dřevo z rozsáhlých porostů sloužilo k výstavbě menších domkářských domů. Svědectví podává domek paní Chrastkové čp. 21 - roubený dům s obytnou a hospodářskou stavbou pod společnou střechou. Stavba byla odstraněna přesto, že byla prohlášenou památkou. Její neudržovaný stav, zaviněný stářím a nemocí majitelky, nebyl natolik narušený, aby památka byla zrušena. Stavení bylo štítově orientované a pocházelo z 19. století. Uvnitř se nacházela síňka s ohništěm, *kůtkem*, otevřeným komínem a prostrannější jizbou. Ke starým budovám patří také stavení U Obůrku, na tzv. Želechovských Benátkách v blízkosti křižovatky.

Za silnicí a železniční zastávkou se nachází zbytek roubené stodoly se sedlovou střechou a dobře zachovaný soubor budov mlýna rodiny Trumkátů s obytnou budovou s mlýnicí, kamennou stodolou, roubenou stodůlkou a zbytky náhonu.

Ve vesnici, která se znovu osamostatnila po létech připojení pod Magistrát města Zlína, byla vždy ctěna historie a kulturní tradice. Z uvedených důvodů doporučujeme uvedené roubené a kamenné objekty k památkové ochraně.

(VK)

Žlutava

Obec Žlutava leží na severozápadním okraji zlínského okresu v podhůří Chřibů a je součástí zpracovaného velkého územního celku Chřiby, který se rozkládá na části čtyř okresů: Kroměříž, Uherské Hradiště, Hodonín a Zlín. Obklopena je z části lesy

Okapově orientované čp. 3

a zemědělskou krajinou. Leží na mírném kopci, ve svahu. Jedná se o typickou návěsní *silnicovku*, jejíž střed tvoří slzovitá návěs. Na jejích obou koncích se větví do uliček, které kopírují terén a vytváří tak prostor pro další novodobou zástavbu. Původní staré domy okapově orientované v řadové zástavbě nalezneme naproti kostela a na horním konci obce. Velmi dobře viditelné jsou přestavby těsně po druhé světové válce a dále pak z 60. a 70. let 20. století.

Stavby, které dodnes nesou prvky tradičního lidového stavitelství jsou čp. 3, 27, 119, 160, 169. K dobře zachovalým patří usedlost čp. 3. Usedlost byla postavena na přelomu 19. a 20. století, je okapově orientovaná ke komunikaci – návsi a půdorys objektu má tvar písmene L. Na čelní obytnou část usedlosti plynule navazuje v pravém úhlu hospodářská část. Dvůr uzavírá příčně průjezdná stodola. Průčelí usedlosti tvoří dva větrací průduchy patrové komory, pět dělených a zachovalých oken s mosaznými klikami a vstupní dveře do síně, ke kterým vedou dva schůdky. Stěny jsou omítnuté a fasáda má krémově žlutou barvu, podrovnávka je zvýrazněna fialovou barvou. Celý dům kryje plechová střecha opatřená okapy s polovalbou. Původně pálenou krytinu nahradil před lety v důsledku rekonstrukce plech. Celkově je usedlost ve výborném stavu, udržovaná.

(JK)

Vydalo

Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, příspěvková organizace,
Zlínský kraj a Národní památkový ústav, ú. o. p. v Kroměříži
v roce 2009 za podpory Ministerstva kultury ČR
v rámci grantového úkolu ministerstva kultury
číslo 67-14844/2007-LK/ORNK

Identifikace a dokumentace tradičního lidového stavitelství ve Zlínském kraji
II. Zlínsko

Autoři textů a fotografií: Mgr. Olga Floriánová, Jan Kačer, PhDr. Věra Kovářů,
Ing. arch. Jaroslav Novosad, PhDr. Alena Prudká a PhDr. Jana Spathová

Foto na obálce: Patrová komora u čp. 19 v Hřivnově Újezdě (autor PhDr. Jana Spathová)

Redakční zpracování: Mgr. Olga Floriánová

Odpovědný redaktor: PhDr. Ivo Frolec

Tisk: Agentura NP, Staré Město

Náklad 500 ks

ISBN 978-80-86185-83-5

Neprodejné

